

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงาน
ในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

The Development Life Quality according to The Buddhist Approach of
Employees in Chachoengsao Industrial Estate.

โดย

นายเจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์

พระครูโอภาสสราริคุณ (ชาติรี อาสโภ)

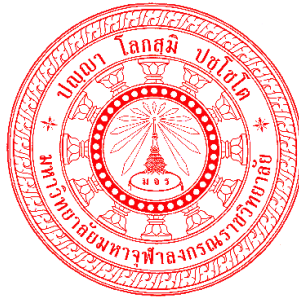
นายพรภิรมย์ ยอดบุญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761285

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงาน
ในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

The Development Life Quality according to The Buddhist Approach
of Employees in Chachoengsao Industrial Estate.

โดย

นายเจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์

พระครูโอภาสสราธิคุณ (ชาติรี อาสโภ)

นายพรภิรมย์ ยอดบุญ

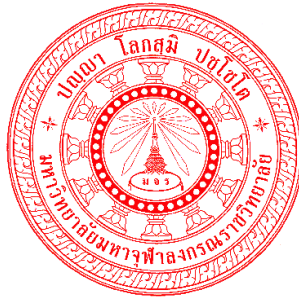
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761285

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The Development Life Quality according to The Buddhist Approach of
Employees in Chachoengsao Industrial Estate.

BY

Mr.Chetniphath Phithianuwat
Phrakru Ophasathikhun (Chatree Rshapho)
Mr.Pornpirom Yodboon
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Buddhasothorn Buddhist College
B.E. 2561

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610761285

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา
ผู้วิจัย:	นายเจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์, พระครูโสภาสราธิคุณ, นายพรภริมย์ ยอดบุญ
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๑
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา และเพื่อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทราตามแนวพระพุทธศาสนา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร และพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยการแจกแบบสอบถามจำนวน ๒๔๓ คน และสัมภาษณ์ ผู้บริหาร และพนักงาน ๓ บริษัท จำนวน ๒๘ คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-Informant) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผลการศึกษาพบว่า

๑. คุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า กลุ่มประชากรมีคุณภาพชีวิต ด้านสุขภาพกายระดับคุณภาพชีวิตที่ดี ด้านจิตใจมีระดับคุณภาพชีวิตที่ดี ด้านสัมพันธภาพทางสังคม มีระดับคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ด้านสิ่งแวดล้อม มีระดับคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง และคุณภาพชีวิตโดยรวม มีระดับคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง

๒. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ต้องประกอบด้วยหลักสารานีธรรม ๖ หลักสังคหวัตถุ ๔ หลักอายุสธรรม ๕ หลักสปปายะ ๗ หลักสติสัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญา หากบุคคลฝึกตนพัฒนาตนตามหลักธรรมดังกล่าว ก็จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตและเป็นคุณเครื่องให้เกิดการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข และสามารถเผชิญหน้ากับปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ นำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตและการงานได้

๓. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทราตามแนวพระพุทธศาสนา มี ๔ ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้พนักงานในนิคมอุตสาหกรรม มีสุขภาพร่างกาย และจิตใจที่สมบูรณ์แข็งแรง ดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการทำงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีขวัญกำลังใจและแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เสริมสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน และอำนวยความสะดวกให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาให้เป็นองค์กร

แห่งการเรียนรู้ พนักงานที่มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับระบบการบริหารจัดการองค์ความรู้ ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การสร้างเครือข่ายคุณธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและขยายภาวคิเครือข่ายคุณธรรม ให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรม กำหนดนโยบาย และเป้าหมายที่เป็นรูปธรรมในการพัฒนา คุณภาพชีวิตพนักงานตามแนวพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : การพัฒนาคุณภาพชีวิต, พระพุทธศาสนา, พนักงานในนิคมอุตสาหกรรม

Research Title: The Development Life Quality according to The Buddhist Approach of Employees in Chachoengsao Industrial Estate.

Researchers: Mr. Chetniphat Phithiyanuwat, Phrakru Ophasathikhun, Mr. Pornpirom Yodboon

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buddhasothorn Buddhist College

Fiscal Year: 2561/2018

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

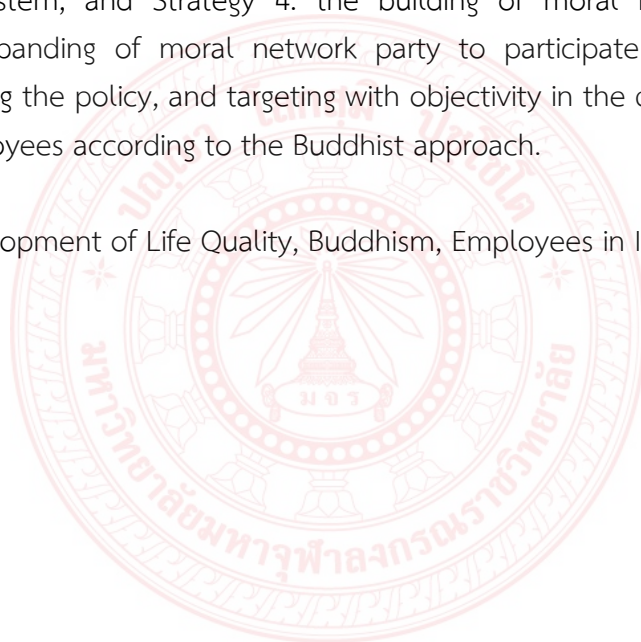
The research entitled “The Development of Life Quality according to The Buddhist Approach of Employees in Chachoengsao Industrial Estate” aimed to study the life quality of employees in Chachoengsao Industrial Estate, to propose the guideline in developing the life quality according to the Buddhist approach of employees in Chachoengsao Industrial Estate, and to suggest the strategy for the development of life quality of employees in Chachoengsao Industrial Estate according to the Buddhist approach. The samplings in this research were executives and employees in Chachoengsao Industrial Estate via the distribution of 243 questionnaires and interviewed executives and employees from 3 companies with the total number of 28 persons who were the key-informants. The research tools used were questionnaire and in-depth interview. The results were:

1 . The life quality of employees in Chachoengsao Industrial Estate was found that the population had the life quality of physical aspect in good level, mental aspect in good level, social relationship aspect in middle level, environmental aspect in middle level, and the overall aspect of life quality in middle level.

2 . The guideline in developing the life quality according to the Buddhist approach of employees in Chachoengsao Industrial Estate was found that there must consist of the principles of the 6 Saraniya Dhamma, the 4 Sangahavatthu, the 5 Ayusa Dhamma, the 7 Sappaya, the Sati Sampajañña, Samadhi, and Pañña. If a person obtained a self-practice according to the aforementioned principles, then he or she could develop the life quality and valued to live together in the society with happiness, to be able to face problems and obstacles which would lead to the successful life and work.

3. The strategy for the development of life quality of employees in Chachoengsao Industrial Estate according to the Buddhist approach consisted of 4 which were Strategy 1: the development of life quality in physical and mental aspects aimed for the employees of industrial estate to have physical and mental health perfectly and strongly by following the Buddhist way of life; Strategy 2: the development of life quality in working aspect aimed for the employees to work efficiently with morality and motivation in working, to reinforce a good working environment, and to facilitate the employees in working effectively; Strategy 3: the building of learning organization aimed for being an organization in learning with the employees who acquired knowledge and understanding about the knowledge management system; and Strategy 4: the building of moral network aimed for building and expanding of moral network party to participate in supporting the morality, assigning the policy, and targeting with objectivity in the development of life quality for employees according to the Buddhist approach.

Keywords: Development of Life Quality, Buddhism, Employees in Industrial Estate

กิตติกรรมประกาศ

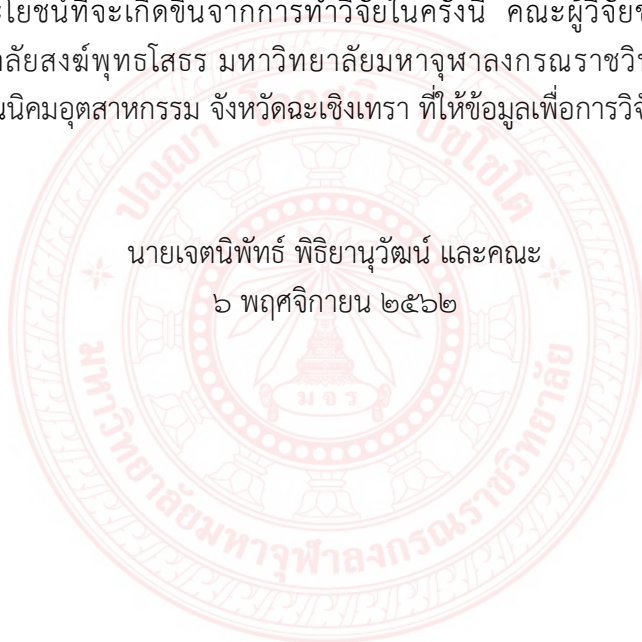
ในการศึกษาวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ส่งเสริมสนับสนุนและอนุมัติงบประมาณเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งนี้ และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ช่วยให้คำแนะนำในการจัดทำโครงการวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบคุณพระเจ้าอยู่หัวพระคุณพระราชปรีดิ์สุนทร ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร พระครูปริยัติวรธรรมาภรณ์ รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร พระครูสุตธรรมาภรณ์ ดร. รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ คณะผู้บริหารและคณาจารย์ ที่ให้การส่งเสริมบุคลากรเพื่อการพัฒนาทักษะด้านการวิจัย ขอขอบคุณผู้เข้าร่วมพระสงฆ์ ผู้บริหาร และพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในกระบวนการวิจัยในทุกด้าน ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลอย่างครบถ้วน

คุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการทำวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยขอมอบให้เป็นความดีความชอบแก่วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระสงฆ์ ผู้บริหาร พนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยทุกท่านทุกประการ

นายเจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์ และคณะ

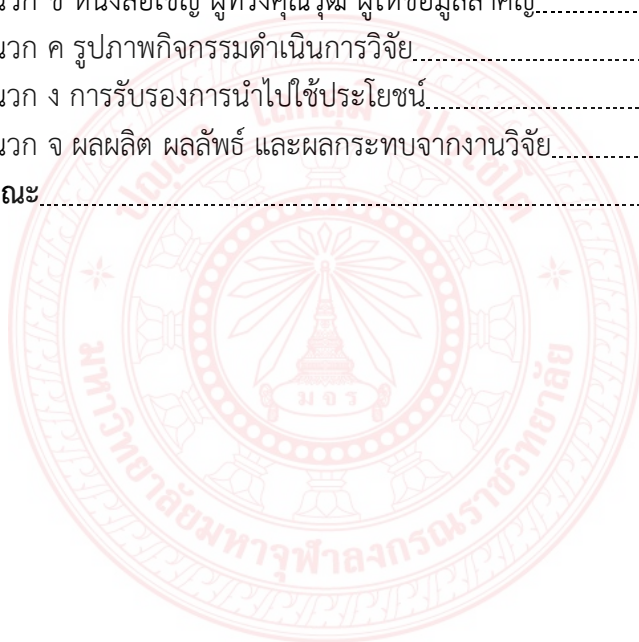
๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญแผนภูมิ.....	ช
คำอธิบายการใช้อักษรย่อบอกชื่อคัมภีร์.....	ซ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย.....	๕
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา.....	๖
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต.....	๑๒
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต.....	๒๓
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา.....	๒๙
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๕๓
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๕๙
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๖๐
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๖๐
๓.๒ ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๖๐
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๖๒
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๖๕
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๖
๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๗
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๖๘
๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๖๙
๔.๒ คุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา.....	๗๒
๔.๓ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงาน ในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา.....	๗๕

๔.๔ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม	
จังหวัดฉะเชิงเทราตามแนวพระพุทธรักษา.....	๘๔
๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๙๒
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๙๔
๕.๑ สรุปการวิจัย.....	๙๔
๕.๒ อภิปรายผล.....	๙๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๙๙
บรรณานุกรม.....	๑๐๑
ภาคผนวก.....	๑๐๖
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๑๐๗
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๑๑๘
ภาคผนวก ค รูปภาพกิจกรรมดำเนินการวิจัย.....	๑๒๑
ภาคผนวก ง การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์.....	๑๒๙
ภาคผนวก จ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย.....	๑๓๒
ประวัติผู้วิจัย และคณะ.....	๑๓๖

สารบัญตาราง

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละ จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๖๘
ตารางที่ ๔.๒ แสดงคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา.....	๗๑
ตารางที่ ๔.๓ แสดงคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา แยกตามองค์ประกอบ ๔ ด้าน.....	๗๓

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่ ๒.๑ ความหมายคุณภาพชีวิต.....	๑๔
แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงองค์ประกอบที่สำคัญในวงจรเศรษฐกิจ.....	๒๒
แผนภาพที่ ๒.๓ วงจรการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Life Quality Development Cycle).....	๒๕
แผนภาพที่ ๒.๔ แสดงพฤติกรรม กาย สมอง จิต.....	๒๗
แผนภาพที่ ๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๕๙
แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๙๓

คำอธิบายการใช้อักษรย่อบอกชื่อคัมภีร์

คำย่อภาษาไทย

คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในรายงานการวิจัยฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม ข้อ หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ดังตัวอย่าง เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๘/๑๕๕. หมายถึง ทีฆนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๒๐๘ หน้า ๑๕๕

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลป็นณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตตก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อัฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาสอนให้พัฒนาตนเองเป็นเบื้องต้น แล้วจึงพัฒนาผู้อื่นต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙)^๑ เน้นการพัฒนาองค์กรรวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” คนเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔)^๒ ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคนไว้ในข้อที่ ๑ คือ การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ เน้นคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เพื่อคุ้มครองตนเอง ให้มีการพัฒนาจิตใจควบคู่กับการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่ม ทุกวัย และตลอดชีวิต การพัฒนาเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเจริญก้าวหน้าและแก้ไขปัญหา เป็นกระบวนการให้คนได้พัฒนาตนเองด้านต่าง ๆ การวางรากฐานพัฒนาชีวิต การพัฒนาศักยภาพ และขีดความสามารถที่จะดำรงชีพและประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ การเมืองการปกครอง การเติบโตอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนาที่ขาดความสมดุล ทำให้คนไทยต้องแข่งขันกับนานาประเทศ ความจำเป็นในการพัฒนาคนและคุณภาพของคน ทั้งด้านสติปัญญา ร่างกาย และจิตใจ

การพัฒนาคนตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน คือการฝึกฝนอบรมจิตใจ ด้วยการนำหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ประกอบเป็นพฤติกรรมของคนมาใช้ในการบริหารจัดการในทางการศึกษาในการสร้างความสำเร็จให้เกิดขึ้นในชีวิต คือ ตนเอง ผู้ร่วมงาน หรือ ผู้อื่น และงาน^๓ บุคคลที่สามารถควบคุมกำกับดูแลตนเอง บุคคลรอบข้าง และหน้าที่การงาน ให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ นับว่าเป็นการพัฒนาได้อย่างถูกต้อง เพราะการพัฒนาคนให้รู้จักการพึ่งพาตนเอง^๔ ให้รู้จัก

^๑สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙), (๒๕๔๕), หน้า ๖.

^๒สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔), (๒๕๕๐), หน้า ๑๒ (สรุปสาระสำคัญ).

^๓ปราชาญา กล้าผจญ, แนวโน้มและพัฒนากิจการทางการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: เอกสารการสนวนวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

^๔ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร และคณะ, พระพุทธเจ้าทรงสอนอะไร, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑๔-๑๑๕.

ควบคุมอารมณ์ ให้มีสติ ในการคิด พูด ทำ พระพุทธศาสนามีหลักการปฏิบัติ พัฒนาจิตใจ คือ การปฏิบัติธรรม^๕ ด้วยวิปัสสนากัมมัฏฐาน มนุษย์^๖ คิดว่าตัวเองเป็นผู้ประเสริฐกว่าสรรพสัตว์ทั้งปวงในโลก เพราะมีวิวัฒนาการ ต่าง ๆ มีการใช้เครื่องมือที่ทันสมัย จิตใจยังประกอบไปด้วยกิเลส ตัณหานานาประการ มีความโลภเข้าครอบงำ ดังนั้นจึงต้องอาศัยหลักธรรมสำหรับประพฤติดุปฏิบัติจนสามารถเป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ คือ เป็นคนเก่ง เป็นคนดี และมีความสุข ส่วนเป้าหมายสำคัญสูงสุดสำหรับชีวิตมนุษย์คือความสำเร็จในทางธรรม คือ การได้บรรลุซึ่ง มรรค ผล พระนิพพาน^๗

กระบวนการพัฒนาตามแนวพุทธวิธี^๘ จัดวางหลักไว้ เรียกว่าไตรสิกขา คือศีล^๙ สมาธิ^{๑๐} ปัญญา^{๑๑} เป็นกระบวนการที่เป็นระบบชัดเจนในพระพุทธศาสนา คือขั้นที่ ๑ ขั้นศีล เป็นขั้นที่ผู้เรียนต้องพึงผู้อบรม ผู้เรียนต้องเรียนรู้ธรรมชาติวิชา ลงมือฝึกปฏิบัติตามหลักทฤษฎี และเรียนแบบผู้อบรม คือ ต้องศึกษาข้อมูล ข้อเท็จจริง ทฤษฎี หลักการ ขั้นที่ ๒ ขั้นสมาธิ เป็นขั้นที่ผู้เรียนเริ่มสร้างรูปแบบการคิดของตนเอง โดยอาศัยหลักการพัฒนาที่เรียนรู้จากภายนอก เข้าไปสู่การคิด วิเคราะห์ ทบทวน ลงมือฝึกปฏิบัติ ฝึกฝน วางแผน สร้างโครงการ โครงการเพื่อการค้นหาคำตอบด้วยตนเองขั้นที่ ๓ ขั้นปัญญา เป็นขั้นที่ผู้เรียนใช้ความคิดในการสร้างรูปแบบใหม่สร้างงานใหม่ ผลของงานด้วยความคิดด้วยปัญญาของตนเอง ถือเป็น การเรียนรู้อย่างแท้จริง เป็นการเรียนรู้ที่บูรณาการระหว่างความรู้รอบและความรู้สึกจากการรับข้อมูล แหล่งความรู้ภายนอกตัว ความรู้รอบและรู้สึกจากความคิด กระบวนการทำงานของจิตภายในตัว และความรู้รอบและความรู้สึกจากการลงมือปฏิบัติ

คุณภาพชีวิตมีบทบาทสำคัญในแง่ความผาสุกของมนุษย์ ซึ่งคุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการมนุษย์และความสุข พัฒนาการทางด้านแนวคิดและความหมายของคุณภาพชีวิตมีความเป็นมาอย่างต่อเนื่อง ในช่วงปีพ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๐๒ (ทศวรรษ ๑๙๕๐) มาสโลว์ ได้พัฒนาทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs Theory) เป็นทฤษฎีการจูงใจที่นักการจัดการ ให้ความสนใจเนื่องจากเป็นการศึกษาความต้องการของพนักงานโดยนำมาเป็นสิ่งจูงใจให้พนักงานมีความตั้งใจทำงานอย่างเต็มที่ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์กรและส่วนหนึ่งเพื่อตอบสนองความต้องการของพนักงานเช่นกัน เนื่องจากมนุษย์ย่อมมีความต้องการและเมื่อความต้องการยังไม่ได้รับการตอบสนองก็จะเกิดความเครียด นำไปสู่การกระตุ้นให้เกิดแรงขับเคลื่อน เพื่อหา

^๕พระมหาบุญหนา อโศโก, พระไตรปิฎกฉบับทางพันทุกซ์ ภาค ๒ การปฏิบัติธรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิลป์สยามบรรจุกัมม์และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑-๑๑๓.

^๖พระครูวิสุทธิสุตคุณ (สายชล สุภาจาโร), CD, หลักสูตรนักธรรมชั้นตรี วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ตัวอย่างการเขียนเรียงความ, หน้า ๗.

^๗รจนาโดย พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, ปรมัตถ์โชติกะ ปริจเฉทที่ ๑-๒-๓ จิต เจตสิก รูปนิพพาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ทิพย์วิสุทธิ การพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๕-๑๒๙.

^๘รังสรรค์ บุชยะมา, การจัดการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕), หน้า ๒๕-๒๖, ๒๑.

^๙อ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๒๖.

^{๑๐}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, ครั้งที่ ๑. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๕๔.

^{๑๑}อ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๒๑.

วิธีการหรือพฤติกรรมที่นำไปสู่สิ่งที่ตนเองต้องการ เพื่อลดความตึงเครียดนั้นลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ตาม ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ แบ่งเป็น ๕ ระดับ ดังนี้

๑. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เช่น ความต้องการอาหาร น้ำดื่ม ที่พักอาศัย ความต้องการทางเพศ เป็นต้น

๒. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) เช่น ความต้องการความมั่นคง ความต้องการความคุ้มครองจากอันตรายทั้งทางร่างกายและจิตใจ เป็นต้น

๓. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) เช่น ความต้องการความรัก ความใส่ใจ ความเป็นส่วนหนึ่งของสังคมการได้รับการยอมรับ เป็นต้น

๔. ความต้องการเกียรติยศ (Esteem Needs) เช่น ชื่อเสียงเกียรติยศ ตำแหน่งอำนาจ การยกย่องสรรเสริญ เป็นต้น

๕. ความต้องการให้ความฝันของตนเป็นจริง (Self-Actualization Needs) เช่น ความเจริญรุ่งเรืองในลาภยศสรรเสริญ เป็นต้น

ทุกองค์กรควรให้ความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของพนักงานทุกคนถ้าพวกเขาได้รับคุณภาพชีวิต อย่างพอเพียงจะก่อให้เกิดความพึงพอใจในการทำงานจะเป็น แรงจูงใจให้พวกเขาเกิดการทุ่มเทความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ และทำให้เกิด ความรู้สึกมีส่วนร่วมในงาน ก่อให้เกิดผลการปฏิบัติงานที่ดี ส่งผลให้องค์กรสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ไว้ ซึ่งคุณภาพชีวิต ในการทำงาน (Quality of work life) ประกอบไปด้วยปัจจัย ต่างๆ ดังนี้ ๑) ด้านผลตอบแทนที่เพียงพอและยุติธรรม ๒) สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ ๓) ด้านโอกาสในการพัฒนาความสามารถบุคคล ๔) ความก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน ๕) ด้าน ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและการทำงานร่วมกัน ๖) ด้านลักษณะการบริหารงาน ๗) ด้านภาวะอิสระ จากงานและ ๘) ด้านความภูมิใจองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

การที่พนักงานจะเกิดความเต็มใจในการทำงานนั้นมียุทธศาสตร์ประกอบหลายอย่าง เช่น พนักงาน ต้องรู้สึกพึงพอใจมีความสุขกับการทำงานพนักงานรู้สึกว่าคุณค่าและเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคมการทำงาน และโดยเฉพาะคือมีแรงจูงใจที่ต้องการจะประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ซึ่งแรงจูงใจจะเป็น พลังขับเคลื่อนให้คนแสดงความสามารถที่มีอยู่ให้ปรากฏออกมาในการทำงาน องค์กรประกอบเหล่านี้ก่อให้เกิดประโยชน์มากมาย เช่น พนักงานมีเป้าหมายและปฏิบัติงานได้สอดคล้องกับเป้าหมายที่องค์กรกำหนดเกิดผลงานที่มีประสิทธิภาพ เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน สร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน ลดอัตราการขาดงาน อัตราลาออก เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อไปยังประสิทธิภาพในการบริหารงานขององค์กร และ เกิดความสมดุลระหว่างความสำเร็จในชีวิตการทำงานของพนักงาน และเป้าหมายขององค์กร ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “คุณภาพชีวิตในการทำงาน” และถือเป็นหน้าที่ของผู้บริหาร ที่ต้องสร้าง “คุณภาพชีวิตในการทำงาน” ให้แก่พนักงานในองค์กร ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ ผลักดัน และสนับสนุนนโยบายที่สามารถสร้างคุณภาพชีวิตในการทำงานโดยกำหนดให้มีการดำเนินการอย่าง เป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อให้การดำเนินการสร้าง “คุณภาพชีวิตในการทำงาน” สำเร็จตามที่ กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะที่มีความสนใจในกระบวนการการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานตามแนวทางพระพุทธศาสนา จึงได้ทำการวิจัยเรื่องนี้ เพื่อที่จะได้นำผลการวิจัยมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา

คุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมให้เจริญก้าวหน้าให้อยู่ร่วมกันอย่างมีสมานฉันท์ในสังคมไทยสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา
- ๑.๒.๒ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา
- ๑.๒.๓ เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทราตามแนวพระพุทธศาสนา

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ คุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทราเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทราเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ กำหนดหัวข้อแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยมีผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-Informant) กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๔.๒ ขอบเขตประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร และพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๓ บริษัท ได้แก่ บริษัท ไทยชินเซีย พลาสติกจำกัด จำนวน ๑๐๐ คน บริษัท เจเทคโตะ จำกัด (ไทยแลนด์เกตเวย์) จำนวน ๑๐๐ คน บริษัท IWCT จำกัด จำนวน ๑๐๐ คน รวมทั้งสิ้น ๓๐๐ คน โดยผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกประชากรด้วยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คัดเลือกเฉพาะ ผู้บริหาร และพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหาร และพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน ๓ บริษัท ได้แก่ ๑) บริษัท ไทยชินเซีย พลาสติก จำกัด ๒) บริษัท เจเทคโตะ จำกัด (ไทยแลนด์เกตเวย์) ๓) บริษัท IWCT จำกัด รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น จำนวน ๒๘ คน โดยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาสังเคราะห์แล้วนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทราตามแนวพระพุทธศาสนา และการจัดทำสนทนากลุ่ม (Focus Group) ๑ กลุ่ม ได้แก่ นักวิชาการ ผู้บริหาร และพนักงานในนิคม

อุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน ๘ รูป/คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการศึกษาวิจัย คือ ๑) บริษัท ไทยชินเซีย พลาสติก จำกัด ๒) บริษัท เจเทคโตะ จำกัด (ไทยแลนด์เกตเวย์) ๓) บริษัท IWCT จำกัด ในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ จนถึงเดือน กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑ รวมเป็นระยะเวลา ๑ ปี

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนา หมายถึง การพัฒนาคนทั้งในด้านร่างกายและจิตใจโดยเน้นในด้านคุณภาพชีวิตและหลักของความถูกต้องพอดีซึ่งให้ผลประโยชน์สูงสุด ความกลมกลืน และความเกื้อกูลแก่สรรพชีวิตโดยไม่เบียดเบียน ทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

คุณภาพชีวิต หมายถึง ความสมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และจะต้องอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี มีครอบครัวและสังคมที่ดี เพื่อฝึกอบรมตนเอง ช่วยตนเอง และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม

พัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง การยกระดับความเป็นอยู่ทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ให้มีความเหมาะสม สมดุล ถูกต้องและมีความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น

พนักงานในนิคมอุตสาหกรรม หมายถึง บุคคลทั้งไปทั้งชายและหญิง ซึ่งประกอบอาชีพอยู่เขตพื้นที่ดินซึ่งจัดสรรไว้สำหรับโรงงานอุตสาหกรรมเข้าไปอยู่รวมกันอย่างเป็นสัดส่วน ซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดฉะเชิงเทรา

พระพุทธศาสนา หมายถึง หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งแนะนำให้ยกฐานะของมนุษยชาติขึ้นสู่ความบริสุทธิ์ สะอาด (ด้วยศีล) ความสงบระงับ (ด้วยสมาธิ) และความเข้าใจแจ่มแจ้ง (ด้วยปัญญา)

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ทราบคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๖.๒ ทำให้ทราบแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๖.๓ ทำให้ได้ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งในการนำเสนอการประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบและประเด็นการวิจัย โดยแยกเป็นหัวข้อต่างๆ ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

๒.๑.๑ ความหมายของการพัฒนา

การเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องเกิดขึ้น อันเนื่องมาจากความต้องการของมนุษย์ที่อยากเห็นสิ่งดี ๆ เกิดขึ้นในสังคมของตนเอง การเปลี่ยนแปลงของสังคมไปในทางที่ดีขึ้นที่เราเรียกกันว่า “การพัฒนา” (Development) หรืออาจให้คำจำกัดความของการพัฒนาได้ว่า คือ กระบวนการเพื่อเพิ่มความสามารถของคนส่วนใหญ่ที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนอย่างต่อเนื่อง ภายใต้คำจำกัดความดังกล่าว เนื้อหาสาระสำคัญของการพัฒนาจึงอยู่ที่ความสามารถของคนส่วนใหญ่ ส่วนกลไกหรือกระบวนการนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงาน นอกจากนี้ การดำเนินงานควรจะต้องให้ผลได้อย่างต่อเนื่องอีกด้วย กระบวนการพัฒนาจึงจำเป็นที่จะต้องเป็น กระบวนการระยะยาว และจากการตรวจสอบเอกสารปรากฏว่า มีผู้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้หลายท่าน ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน^๑ ได้ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนา หมายถึง ความเจริญ เติบโต หรือก้าวหน้า

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๓๒, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙), หน้า ๓๔๕.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี^๒ ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การกระทำที่ดีขึ้น คือ เปลี่ยนจากสภาพหนึ่ง ไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า

จิตยา สุวรรณชฎ^๓ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนา เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ซึ่งได้แก่ คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรม และมีประสิทธิภาพ

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข^๔ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การที่คนในชุมชนและสังคมโดยส่วนรวม ได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเอง ได้ร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตน ชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น

พระราชวรมนี (ป.อ. ปยุตโต)^๕ ได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ว่า การพัฒนา มาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับ การพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น

สนธยา พลศรี^๖ กล่าวไว้ว่า เมื่อการพัฒนาถูกกำหนดความหมายจากหลายแหล่ง และหลายสาขาวิชา ทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการ แต่ลักษณะที่สำคัญ มีดังต่อไปนี้

๑) เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสุขภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น หรือให้มีความเหมาะสมอันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ

๒) มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอน และอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนหนึ่งได้

๓) มีลักษณะเป็นพลวัต คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้า ๆ ปริมาณมาก หรือน้อยก็ได้

๔) เป็นแผนและโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลง ใคร ด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้น ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า

๕) เป็นวิธีการ การพัฒนาเป็นมรรควิธี หรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาการเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

^๒ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**, (กรุงเทพมหานคร:ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๒.

^๓จิตยา สุวรรณชฎ, **สังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๓๕๔.

^๔สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, **สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๗๙.

^๕พระราชวรมนี (ป.อ. ปยุตโต), **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๖-๑๘.

^๖สนธยา พลศรี, **กระบวนการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๕-๖.

๖) เป็นปฏิบัติการ คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิด หรือเป็นเพียงแนวคิด หรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

๗) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการพัฒนาตนเองและสิ่งต่าง ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงใดก็ตามถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้ว จะไม่ใช้การพัฒนาแม้ว่าจะมีลักษณะอื่นๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

๘) ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

๙) มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือ สามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาใหม่ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ

นอกจากนี้ **สนธยา พลศรี** ยังได้สรุปแนวคิดต่างๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาไว้ ดังนี้^๗

๑) แนวคิดแบบวิวัฒนาการ เป็นการนำการพัฒนามาใช้เพื่ออธิบายประวัติศาสตร์ของมนุษย์ที่เคลื่อนย้ายจากภาวะหนึ่งไปสู่อีกภาวะหนึ่งที่สูงกว่า ทำให้มนุษย์มีความก้าวหน้าในด้านต่างๆ มากขึ้น เช่น มีชีวิตที่อุดมสมบูรณ์ขึ้น ร่ำรวยมากขึ้น มีเหตุผลมากขึ้น มีความแตกต่างกันมากขึ้น เป็นต้น การพัฒนาในแนวคิดนี้จึงมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า ความก้าวหน้ามาก

๒) แนวคิดแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้น ในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ เนื่องจากมีความเป็นกลางมากกว่าการพัฒนา ไม่เกี่ยวข้องกับอดีตหรืออนาคต อันรุ่งโรจน์ แต่สนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ทางสังคม เช่น การแบ่งชนชั้นทางสังคม เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงอาจมีลักษณะเป็นการปฏิรูป คือ เฉพาะในโครงสร้างใด โครงสร้างหนึ่ง และเป็นการปฏิวัติ คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทั้งหมดของสังคม

๓) แนวความคิดแบบเศรษฐศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์นำการพัฒนาไปใช้จำแนกประเทศต่างๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนด เช่น รายได้ประชาชาติ การรู้หนังสือ การมีงานทำ เป็นต้น ออกเป็น ประเทศพัฒนาแล้ว ประเทศกำลังพัฒนา และประเทศด้อยพัฒนา การพัฒนาในแนวความคิดนี้ จึงมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า ความเป็นอุตสาหกรรม ความทันสมัย และการเจริญเติบโตมาก

๔) แนวความคิดแบบการปฏิบัติการทางสังคม เป็นแนวความคิดที่เกิดจากรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ พยายามปรับปรุงแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในรูปของการวางแผน

^๗อ้างแล้ว, กระบวนการพัฒนาชุมชน, หน้า ๘-๙.

ปฏิบัติการ เช่น การปฏิรูปที่ดิน การสหกรณ์ การพัฒนาชนบท เป็นต้น และเรียกวิธีการนี้ว่า การพัฒนา

๕) แนวความคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม เป็นแนวความคิดของการพัฒนาประเทศด้วยระบอบสังคมนิยม ที่นำทฤษฎีความขัดแย้งมาใช้เป็นแนวทางในการ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างและระบบสังคม โดยถือว่าการนำระบอบสังคมนิยมเข้ามาใช้แทนระบบที่ใช้อยู่เดิมเป็นการพัฒนา

โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์^๔ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่น่าจะส่งผลต่อคนส่วนใหญ่ใน ๓ ลักษณะด้วยกัน คือ

๑) การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้า ซึ่งถ้าเป็นเรื่องเศรษฐกิจก็เรียกว่า ความเจริญทางเศรษฐกิจ ถ้าเป็นด้านสังคมก็เป็นเรื่องของความมีเหตุผล ตลอดจนระบบและกลไกซึ่งเอื้ออำนวยให้สามารถใช้เหตุผลเป็นหลักในการตัดสินใจ และลดความขัดแย้งโดยสันติวิธี เรื่องความก้าวหน้านี้ได้กลายเป็นเรื่องที่ได้รับ ความเอาใจใส่กันมาก และมีคนส่วนหนึ่งเห็นว่า การพัฒนา นั้น หมายถึง เรื่องของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ซึ่งตามทัศนะของการพัฒนาโดยทั่วไปนั้น ควรหมายถึง เรื่องความก้าวหน้าทางสังคมด้วย ไม่เฉพาะแต่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเท่านั้น

๒) การพัฒนา หมายถึง ความมั่นคง ถ้าในทางเศรษฐกิจเราต้องการให้ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบที่มั่นคงมีเสถียรภาพ ไม่มีปัญหาเงินเฟ้อ เงินฝืด ในทางสังคมก็เช่นกันเราต้องการเห็นความมั่นคงทางสังคม เป็นสังคมที่สงบสุข สังคมที่สามารถปรับตัวเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้โดยปราศจากความรุนแรง ความมั่นคงจึงเป็นเรื่องใหญ่ และในการพัฒนาที่ต้องคิดถึงเรื่องนี้ด้วย

๓) การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้าและความมั่นคง การพัฒนายังควร หมายถึง ความเป็นธรรม อีกด้วย โดยเฉพาะความเป็นธรรมในลักษณะที่ว่าประชาชนทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมได้เข้ามีส่วนร่วม และได้รับผลตอบแทนจากการที่มีส่วนในการพัฒนาตามควร ดังนั้น การพัฒนาที่เราต้องการจึงควรเป็นการพัฒนาในรูปแบบที่ช่วยสร้างความเป็นธรรมด้วย จากความหมายทั้งหมดนี้สามารถสรุป ได้ว่า การพัฒนา คือ การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าจนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ของสังคมจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่งที่มีคุณค่าเพิ่มขึ้น และต้องการมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

๒.๑.๒ แนวคิดการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนา

ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการพัฒนาทั้งในส่วนของสังคม และตัวมนุษย์ แต่จะเน้นที่การพัฒนาคน เพราะเมื่อคนพัฒนาแล้ว ทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน สังคม และเป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดผลของการพัฒนาอย่างแท้จริง เป้าหมายของการพัฒนาคือการปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับความ สุขทางจิตใจอันเกิดจากความมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม ซึ่งเป็น

^๔โฆสิต ปั้น เปี่ยมรัษฎ์, การพัฒนาประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕.

เครื่องซีให้เห็นระดับการพัฒนาประการหนึ่งหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เป็นเครื่องพัฒนาทำให้เจริญทำให้เป็นให้มีขึ้น ฝึกรบม คือ ภาวนา มี ๔ ประการ^๙ คือ

๑) ภาวนา หมายถึง การเจริญ การพัฒนา การฝึกรบมกาย ให้อุจจกติดต่อกัน เกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง ๕ ด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ ไม่ให้เกิดโทษ ให้อุจจกรบมออกงาม ให้อุจจกรบมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒) สีสภาวนา หมายถึง การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกรบมศีล ให้อยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน

๓) จิตตภาวนา หมายถึง การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกรบมจิตใจ ให้เข้มแข็ง มั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา ขยันหมั่นเพียร อุตุน มีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

๔) ปัญญาภาวนา หมายถึง การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกรบมปัญญา ให้อุจจกติดต่อกัน เกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

การพัฒนาทางพระพุทธศาสนานั้นต้องเริ่มที่ตัวบุคคล หมายความว่า บุคคลที่อยู่ในชุมชนหรือสังคม ควรที่จะได้รับการพัฒนาเป็นอันดับแรก ทั้ง ๔ ด้าน คือ ทางด้านกาย ทางด้านหลักธรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาทางสังคม คือ อปทานิยธรรม หรือวัชชือปทานิยธรรม ได้แก่ ธรรมไม่ทำให้เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว มี ๗ ประการ คือ^{๑๐}

๑) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์

๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ

๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชือกรรมตามที่วางไว้เดิม

๔) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชือ เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง ๕) บรรดาบุคคลสตรีกุลมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยไม่ถูกข่มเหงหรืออุดคร่าชื่นใจ

๖) เคารพสักการบูชาเจดีย์ของวัชชือทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

๗) จัดให้ความอารักขา คุ้มครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังไม่ได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นผาสุก

อปทานิยธรรม ๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่เจ้าวัชชือทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่า เมื่อชาววัชชือยังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะใช้การเกลี้ยกล่อมหรือทำให้เกิดความแตกสามัคคีกันภายในกลุ่มของวัชชือจึงจะมี

^๙พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๘๑-๘๒.

^{๑๐}อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๒๐/๑๘.

สิทธิชนะ จะเห็นได้ว่า อปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ มีสามัคคีธรรม เป็นคุณธรรมที่คอยเกื้อหนุนให้ การปฏิบัติตามนั้นเกิดเป็นผลจริง ฉะนั้น หลักสามัคคีธรรม ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้การพัฒนาสังคม เป็นไปตามแนวทางที่ชุมชนหรือสังคมตั้งเป้าหมายเอาไว้ ได้แก่ ความมีคุณภาพชีวิตที่ดี

ป่วย อังภากรณ ได้เสนอแนวคืดบทบาทของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการพัฒนาประเทศไว้ ว่า ถ้าปราศจากศีลธรรมเสียแล้ว การพัฒนาประเทศไม่ว่าจะพัฒนาไปทำนองใด ย่อมจะบกพร่องและ ไม่สมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะพัฒนาไปในด้านเป้าหมายซึ่งจะผิด ผลสุดท้าย อาจจะไปพัฒนาไป ทำนองที่จะเห็นความเจริญทางวัตถุซึ่งเป็นเรื่องสำคัญยิ่งกว่าเรื่องที่สำคัญแท้ๆ คือ ความเจริญในทาง ปัญญาและในทางศีลธรรม การขาดจากศีลธรรมนั้น จะทำให้โลกเสื่อมโทรม พระพุทธศาสนาจะ ช่วยเหลือในการพัฒนาชาติได้ ดิฉัน ย่อมอาศัยพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสื่อสำหรับสืบพระศาสนา และการที่พุทธศาสนาจะช่วยให้มีการพัฒนาชาติได้จริง ๆ ก็คือ อาศัยหลักเกณฑ์บางประการ ดังนี้^{๑๑}

๑) ความเชื่อในพุทธศาสนา ต้องเป็นความเชื่อที่บริสุทธิ์ไม่เจือปนความเชื่อถือโอชค ลางทางไสยศาสตร์ พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “คนโง่นั้นมัวแต่พิเคราะห์ดวงดาว” ฉะนั้น ในการที่จะทำ ให้มนุษย์โลกมีความสมบูรณ์ทั้งในด้านวัตถุและสติปัญญา ก็ควรจะพัฒนาศาสนาใหม่ให้เกิดความ บริสุทธิ์

๒) ความเชื่อในพระพุทธศาสนา เป็นความเชื่อที่มีมูลฐาน ตั้งอยู่ในเหตุผลและวิชา ไม่ใช่ตั้งอยู่ในความเชื่อโดยงมงายอย่างเดียว หรืออวิชา พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “ท่านทั้งหลาย อย่า พึ่งเชื่อสิ่งใดเพียงเพราะที่ได้ฟังตามๆ กันมา หรือ เพราะเคยเห็นเช่นนั้นๆ ต่อมา ฯลฯ ท่านจงเอาข้อที่ ได้เห็นได้ฟังได้ตรึกตรองดูด้วยเหตุผลจนเกิดความชัดเจนแล้วจึงค่อยเชื่อ”

๓) การที่จะนำเอาคำสอนของพุทธศาสนามาประยุกต์กับสภาพปัจจุบัน ซึ่งลักษณะ ของสังคมได้ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ จึงจำเป็นต้องมีการ เปลี่ยนแปลง วิธีการประยุกต์พระธรรม ซึ่งเป็นอมตะอยู่แล้ว มาใช้กับสภาพปัจจุบัน ซึ่งจะต้องมี การศึกษาและวิจัยอย่างถ่องแท้

๔) การพัฒนานั้น จำเป็นที่จะต้องใช้ทางโลกและทางธรรม เพราะฉะนั้น ทางฝ่าย พระสงฆ์ก็ดี ทางฝ่ายบ้านเมืองก็ดีต้องร่วมมือกันอย่างมาก มีหลายกรณีที่ฝ่ายบ้านเมืองเพิกเฉยต่อ ความสำคัญของวัดในชนบทและในเมืองและเพิกเฉยต่อความสำคัญของการเป็นผู้นำของพระสงฆ์ใน หมู่บ้าน ถ้าความร่วมมือทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสดำเนินไปด้วยดี ก็จะเป็นประโยชน์ทั้ง ๒ เปลี่ยนแปลงเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพชีวิตนั้นมีความสำคัญกับทุกคน ถ้าทุกคนมีคุณภาพ ชีวิตที่ดีก็จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึง เช่น ภาวนา ๔ อปริหานิยธรรม ๗ เป็นต้น ล้วนเป็นการพัฒนาทั้งในส่วนของสังคม และตัวมนุษย์ แต่จะเน้นที่การพัฒนาคน เพราะเมื่อ คนพัฒนาแล้ว ทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน สังคม และเป็นการพัฒนาที่ ทำให้เกิดผลของการพัฒนาอย่างแท้จริง

^{๑๑}ป่วย อังภากรณ, ศาสนธรรมกับการพัฒนา, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, ๒๕๓๐), หน้า ๖๑-๖๕.

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

๒.๒.๑ ความหมายของคุณภาพชีวิต

การให้ความหมายของคำว่า “คุณภาพชีวิต” เป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากและมีความแตกต่างกันหลากหลาย เนื่องจากเหตุผลหลายประการ คือ

๑) คุณภาพชีวิตเป็นกระบวนการทางด้านจิตใจที่สามารถบรรยาย หรือตีความโดยผ่านความคิด และภาษาที่แตกต่างกัน ความคลาดเคลื่อนจากมุมมองที่หลากหลาย เกิดจากประสบการณ์พื้นฐานความรู้ ประเด็นการนำเสนอและข้อเท็จจริงต่าง ๆ

๒) แนวคิดในเรื่องคุณภาพชีวิตขึ้นอยู่กับข้อกำหนดครอบคลุมความหมายให้ชัดเจน เพื่อให้สามารถประเมินกระบวนการและผลต่างๆ และให้เป็นที่ยอมรับร่วมกันของบุคคลในสังคมเดียวกันได้

๓) ความคิดที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในความเจริญงอกงามและพัฒนาการของมนุษย์ การมีอายุยืนยาวกระบวนการทางด้านจิตใจ ล้วนอยู่ภายใต้อิทธิพลขององค์ประกอบต่าง ๆ รวมทั้งค่านิยมด้วย ซึ่งหากเป็นนิยามแบบเดียวกันก็หมายถึงคนทุกคน โดยไม่มีการคำนึงถึงความแตกต่างทางด้านอายุ ช่วงชั้นทางสังคม การศึกษา ซึ่งคงยากที่จะยอมรับได้

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นสิ่งยากที่จะกำหนดนิยามของ “คุณภาพชีวิต” ให้ยอมรับกันเป็นสากล อย่างไรก็ตามได้มีผู้ให้นิยามไว้หลากหลาย ดังนี้

คุณภาพชีวิต แปลว่า ลักษณะของชีวิตที่มีคุณภาพ หรือคุณสมบัติของชีวิตที่ดี หรือสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีคุณภาพ หมายถึง องค์ประกอบและลักษณะต่างๆ ที่แสดงถึงสภาพของชีวิตที่ดำรงอยู่ด้วยดี เป็นส่วนร่วมที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน สังคมและธรรมชาติมีความพร้อม และสามารถที่จะพัฒนาตัวเองให้เจริญงอกงามสู่ความสันติสุขและอิสรภาพสมบูรณ์^{๑๒}

คุณภาพชีวิต ประกอบด้วย ๒ คำ คือ คุณภาพ หมายถึง ลักษณะดี ลักษณะพิเศษ ลักษณะประจำตัว ชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่ ตรงข้ามกับความตาย คุณภาพชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่ที่ดี ความอยู่ดีมีสุขประกอบด้วยลักษณะวิกฤต ๔ ประการ

- ๑) ความรู้สึกพึงพอใจต่อชีวิตโดยทั่วไปของบุคคล
- ๒) ความสามารถด้านจิตใจในการประเมินชีวิตตนว่าพอใจหรือไม่หรือเป็นสุขหรือไม่
- ๓) การยอมรับสภาพทางกาย จิตใจ สังคมและอารมณ์ของบุคคล
- ๔) การประเมินโดยบุคคลอื่น^{๑๓}

คุณภาพชีวิต หมายถึง ชีวิตของบุคคลที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเหมาะสม ไม่เป็นภาระและไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้แก่สังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสามารถดำเนินชีวิตที่ชอบธรรม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคมสามารถแก้ไขปัญหา ตลอดจนจนการแสวงหาสิ่งที่ตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้องภายใต้เครื่องมือและทรัพยากรที่มีอยู่ แบ่งออกเป็น ๓ ประการ คือ

^{๑๒}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน : พุทธศาสนากับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

^{๑๓}คุณฉวี สุทธิปริยาศรี, ทักษะชีวิตการค้นพบตนเองด้านสุขภาพ, (กรุงเทพมหานคร: คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ๒๙.

๑. ทางด้านร่างกาย คือ บุคคลจะต้องมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งเป็นผลจากการได้รับการสนองตอบทางด้านปัจจัยความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่พอเหมาะดังพุทธสุภาษิตที่ว่า “การไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ” เป็นต้น

๒. ทางด้านจิตใจ คือ บุคคลจะต้องมีสภาพจิตใจที่สมบูรณ์ร่าเริงแจ่มใส ไม่วิตกกังวล มีความรู้สึกที่เป็นสุขและพึงพอใจในชีวิตตนเอง ครอบครัว และสังคมในสภาพแวดล้อมที่ดีมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น

๓. ทางด้านสังคม คือ บุคคลที่สามารถดำรงชีวิตภายใต้บรรทัดฐาน และค่านิยมทางสังคมในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างปกติสุข เป็นต้น^{๑๔}

คุณภาพชีวิต หมายถึง การศึกษาความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพทางการศึกษา อนามัย และเศรษฐกิจ ตามลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางชีวกายภาพ เชื้อชาติ วัฒนธรรม และวิธีการเลี้ยงดู โดยที่คุณภาพชีวิตนั้นขึ้นอยู่กับสภาพทั่วไปของสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ บุคคลอยู่ในที่ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ย่อมจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าบุคคลที่อยู่ในที่ขาดแคลนทรัพยากรสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิตต้องขึ้นอยู่กับความพึงพอใจ ซึ่งมีความแตกต่างกันไปแต่ละบุคคลอีกด้วย^{๑๕}

ชีวิตที่มีคุณภาพ คือ ชีวิตที่สามารถปรับตัวเองเข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ทั้งสิ่งแวดล้อมกายภาพ สิ่งแวดล้อมทาง สังคม และสามารถปรับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และสังคมให้เข้ากับตน โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือ กล่าวสั้นๆ คือเรียนรู้ธรรมชาติจนปรับตนเองและธรรมชาติให้เข้ากันได้โดยไม่เบียดเบียนกัน^{๑๖}

คุณภาพชีวิตหรือชีวิตที่มีคุณภาพ เป็นชีวิตที่ทำให้ประโยชน์ให้ผู้อื่นในสังคม ครอบครัวต้องเป็นแห่งแรกที่สร้างคุณภาพชีวิต คนรวยไม่จำเป็นว่าจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีเสมอไป ในทางตรงข้าม คนที่ยากจนก็ไม่จำเป็นต้องขาดคุณภาพชีวิต หรืออาจมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้^{๑๗}

คุณภาพชีวิต หมายถึง สภาวะความพร้อมของบุคคล ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และด้านอื่นๆ เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย รายได้ และจำนวนบุตรที่มีความเหมาะสมและเพียงพอที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข^{๑๘}

คุณภาพชีวิต หมายถึง การมีร่างกายปกติมีจิตใจปกติ มีความสำเร็จในหน้าที่การงานและมีความสำเร็จในสังคม ดังแผนภาพที่ ๒.๑ ต่อไปนี้^{๑๙}

^{๑๔}ศิริ ฮามสุโพธิ์, ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๕๗.

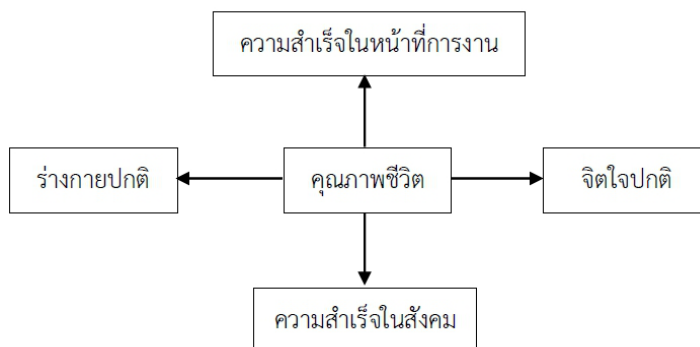
^{๑๕}เกษม จันทรแก้ว, สิ่งแวดล้อมเทคโนโลยีและชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๘-๒๙.

^{๑๖}สิปปนนท์ เกตุทัต, การพัฒนาคุณภาพชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒.

^{๑๗}พิทยา สายหู, กลไกของสังคม, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑.

^{๑๘}ศุภลักษณ์ วัฒนาวีทวัส, วิทยาศาสตร์เพื่อคุณภาพชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: เวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕.

^{๑๙}อัมพร สุคันธวิช, มนุษย์สังคม, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗.

แผนภาพที่ ๒.๑ ความหมายคุณภาพชีวิต

สรุปได้ว่า

คุณภาพชีวิต หมายถึง ชีวิตของบุคคลที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเหมาะสม ไม่เป็นภาระและไม่ก่อให้เกิดปัญหากับสังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สามารถดำรงชีวิตที่ซบถธรรม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหาตลอดจนการแสวงหาสิ่งที่ดีจนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้องภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่การดำรงชีวิตในระดับที่เหมาะสมของมนุษย์ ตามสภาพความจำเป็นพื้นฐานในสังคม ซึ่งสนองต่อสิ่งที่ต้องการทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและความคิดอย่างเพียงพอ จนก่อให้เกิดความสุขตลอดทั้งการมีสุขภาพทางร่างกายและจิตใจที่ดี

๒.๒.๒ ความสำคัญของคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิต เป็นสิ่งที่มีคุณค่า มีความสำคัญและจำเป็นต่อบุคคลและสังคม เป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถกำหนดการสร้างเกณฑ์มาตรฐานเพื่อให้ระดับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้และเพื่อการทำให้การพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่เป้าหมายที่ปรารถนาบุคคลแต่ละคนและแต่ละครอบครัวจึงมีการพัฒนาตนเองในด้านการศึกษา การมีแนวคิดและเจตคติที่ดี การรู้จักบริหารตนเอง การมีความเอื้ออาทรต่อบุคคลอื่น การมีอาชีพ มีรายได้ มีคุณธรรมและศีลธรรม ฯลฯ หากทุกคนในสังคมสามารถปฏิบัติได้เช่นนี้ก็เท่ากับว่า สามารถช่วยยกระดับทั้งของตนเองและสังคมให้มีคุณค่า มีความเจริญอกงาม พัฒนาไปสู่สังคมอุดมคติ ปัญหาต่างๆในสังคมจะลดลงหรือหมดไปเช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาโสเภณี ปัญหาอาชญากรรม ปัญหามลภาวะเป็นพิษ ฯลฯ ดังนั้น ประเทศต่างๆ จึงใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ในการที่จะพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้นจนถึงระดับมาตรฐานที่สังคมต้องการ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้สมาชิกในสังคมทุกคนมีความกินดี อยู่ดี มีความสุขสมบูรณ์

คุณภาพชีวิตเป็นเรื่องสำคัญมากของบุคคลและสังคมในปัจจุบัน ดังนี้

๑. ความสำคัญระดับตนเองและครอบครัว คือ การมีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ สุขภาพอนามัยดี ไม่เจ็บป่วย ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายส่วนตน และสามารถประกอบอาชีพการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดี ครอบครัวอบอุ่น ไม่มีปัญหา

๒. ความสำคัญระดับสังคม และประเทศชาติ เมื่อประชากรในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดี ย่อมทำให้คุณภาพชีวิตในสังคมและประเทศดีขึ้นด้วย แต่ทั้งนี้ รัฐต้องมีนโยบายที่จะเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร เช่น สภาพแวดล้อมการศึกษา การประกอบอาชีพ รายได้ของประชากร

ลักษณะชีวิตที่มีคุณภาพ มีดังนี้

๑. บุคคลนั้นมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานแก่ความต้องการของชีวิต ได้แก่

๑. อาหาร
๒. ที่อยู่อาศัย
๓. เสื้อผ้าสำหรับสวมใส่
๔. สุขภาพที่สมบูรณ์ แข็งแรง
๕. ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

๑. ความพึงพอใจต่อตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยบุคคลจะต้องมีลักษณะเหล่านี้ คือ

๑. ค่านิยมที่เหมาะสมกลมกลืนกับสังคม วัฒนธรรม การเมืองและสิ่งแวดล้อม
๒. มีความสมดุลระหว่างความปรารถนาและความเป็นไปได้
๓. มีความมุ่งหมายของชีวิต เช่น มีแนวความคิด หลักปรัชญาในการดำรงชีวิต
๔. มีชีวิตที่กลมกลืนกับครอบครัว ชุมชนและสิ่งแวดล้อม^{๒๐}

ลักษณะของผู้ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีดังนี้

๑. เป็นคนที่มีสุขวิทยาส่วนบุคคลที่ดี
๒. สุขภาพอนามัยสมบูรณ์
๓. เป็นคนมีคุณธรรม จริยธรรม มโนธรรม และศีลธรรมสูง
๔. เป็นคนมีสุขภาพจิตดี
๕. เป็นคนมีการศึกษา และประสบการณ์พอสมควร
๖. มีฐานะทางเศรษฐกิจพอสมควร
๗. อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจตลอดจนทรัพย์สิน
๘. ปฏิบัติตามประเพณี วัฒนธรรมและหน้าที่ของสังคม
๙. สามารถดำเนินกิจกรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนประสงค์ ด้วยวิธีที่ชอบธรรมและ

ประหยัด

๑๐. รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและถูกต้อง
๑๑. สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ
๑๒. สามารถคาดคะเนเหตุการณ์ภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ
๑๓. มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และโอบอ้อมอารีต่อพ่อ แม่ ญาติ พี่น้อง
๑๔. มีความสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และ

การเมือง

๑๕. เป็นคนที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ
๑๖. มีอุดมคติและอุดมการณ์ในการสร้างสรรค์และไม่ขัดต่อสังคม

^{๒๐} นัฐพงศ์ เทพจारी, เอกสารการประกอบสัมมนาประมวลวิสัยทัศน์สงขลา ๒๕๕๕, (ห้องคอนเวนชัน ฮอลล์ ชั้น ๗, ๒๕๕๕), หน้า ๔๐.

๑๗. รู้จักสิทธิหน้าที่และปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคม

๑๘. ไม่เป็นภาระและไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อสังคม^{๒๑}

๒.๒.๓ องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

เป็นแนวคิดที่มีหลายมิติ ซึ่งมีผู้กล่าวถึงองค์ประกอบคุณภาพชีวิตไว้หลากหลาย โดยแต่ละองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตมีความสำคัญแตกต่างกันไป ดังนี้

องค์ประกอบคุณภาพชีวิตจากความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจในชีวิต ๔ ด้าน ได้แก่

๑. สุขภาพและหน้าที่ (Health and Functioning) ได้แก่ การดูแลสุขภาพตนเอง การพักผ่อน การทำกิจกรรมต่างๆ ในเวลาว่าง การมีกิจกรรมในครอบครัว และการเดินทาง

๒. สังคมเศรษฐกิจ (Socioeconomic) ได้แก่ สภาพความเป็นอยู่ รายได้ การทำงาน เพื่อนร่วมงาน และที่อยู่อาศัย

๓. จิตวิญญาณ (Psychological Spiritual) ได้แก่ ความพึงพอใจในชีวิตความสงบทางจิตใจ การบรรลุเป้าหมายในชีวิต และความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่

๔. ครอบครัว ได้แก่ ความสุขในครอบครัว ความสัมพันธ์กับคู่สมรส บุตร และภาวะสุขภาพของครอบครัว^{๒๒}

เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิต ประกอบด้วยองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต ๔ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านร่างกาย (physical domain) คือ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคล ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสุขสบาย ไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางด้านร่างกายได้ การรับรู้ถึงผละก้างในการดำเนินชีวิตประจำวัน การรับรู้ถึงความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ถึงความสามารถในการเคลื่อนไหวของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเอง การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน การรับรู้ว่าคุณไม่ต้องพึ่งพาอาศัยใครๆ หรือการรักษาทางการแพทย์ อื่นๆ เป็นต้น

๒. ด้านจิตใจ (psychological domain) การรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิการตัดสินใจ และความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ของตน ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ถึงความเชื่อด้านวิญญาณ ศาสนา การให้ความหมายของชีวิต และความเชื่ออื่นๆ ที่มีผลในทางที่ดีต่อการดำเนินชีวิต มีผลต่อการเอาชนะอุปสรรค เป็นต้น

๓. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationships) คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าคุณเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศหรือการมีเพศสัมพันธ์

^{๒๑}ดุชนิ สุทธปริยาศรี, *ทักษะชีวิตการค้นพบตนเองด้านสุขภาพ*, หน้า ๓๐.

^{๒๒}Ferrans and Power, *Quality of life*, (Chicago: Rand Mc Nally & Company, 2012), p.

๔. ด้านสิ่งแวดล้อม (environmeant) คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่าตนเองมีชีวิตอยู่อย่างอิสระ ไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ปราศจากมลพิษต่างๆ การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน สถานบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่ามีโอกาสที่จะได้รับข่าวสาร หรือฝึกฝนทักษะต่างๆ การรับรู้ว่ามีกิจกรรมสันทนาการ และมีกิจกรรมในช่วงเวลาว่าง เป็นต้น^{๒๓}

องค์ประกอบของชีวิตมนุษย์เรานั้น ตามทฤษฎีของนักจิตวิทยาได้แบ่งคุณภาพชีวิตของมนุษย์ออกเป็น ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านกาย ได้แก่ โครงสร้างทางร่างกาย และสุขภาพร่างกาย รวมถึงด้านบุคลิกภาพด้วย

๒. ด้านจิต ได้แก่ สภาพจิตใจและสุขภาพจิต รวมถึงด้านคุณธรรมและจริยธรรมด้วย

๓. ด้านสังคม ได้แก่ สถานะทางสังคม ยศ ตำแหน่ง เกียรติยศชื่อเสียงการยอมรับนับถือ รวมถึงการมีมนุษย์สัมพันธ์กับผู้อื่นด้วย

๔. ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ สถานะทางเศรษฐกิจการเงินและรายได้ที่มั่นคงเป็นต้นจากองค์ประกอบของชีวิตเหล่านี้ ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะของกฎธรรมชาติ คือ มีการเกิด มีแก่ มีเจ็บ และมีการตายจากไป จึงทำให้มนุษย์เกิดความต้องการด้านต่างๆ ที่จะเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อมุ่งความสำเร็จให้แก่ตนเองสืบต่อไป^{๒๔}

คุณภาพชีวิตทางพระพุทธศาสนา เป็นองค์รวมขององค์ประกอบต่างๆ ซึ่งจำแนกได้ ๒ ประเภทคือ รูปกับนาม หรือเรียกง่าย ๆ ว่ากายกับใจ ชีวิตจะเรียกได้ว่ามีคุณภาพอย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อส่วนประกอบทุกส่วนมีคุณภาพนั่นคือ ชีวิตที่มีคุณภาพจะประกอบด้วยกายที่มีคุณภาพกาย และคุณภาพใจ อย่างไรก็ตาม ชีวิตไม่ใช่สิ่งที่ตั้งอยู่นิ่งๆ แต่เป็นองค์รวมที่เคลื่อนไหว เมื่อพูดถึงคุณภาพชีวิตที่เคลื่อนไหวหรือชีวิตที่ดำเนินไปในโลกท่ามกลางสภาพแวดล้อมจะมีวัตถุ กิจกรรม และเรื่องราวต่างๆ ที่ต่อเนื่องกับชีวิตเพิ่มขยายออกไป ไม่ใช่เฉพาะกายกับใจล้วนๆ เท่านั้น วัตถุ กิจกรรมและเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับชีวิตเหล่านี้ จัดเป็นส่วนประกอบของคุณภาพชีวิต โดยแยกเป็นคุณธรรมดาสามัญที่มองเห็นกันอยู่ประเภทหนึ่งและคุณภาพที่ล้าลึกเลยไปจากที่มองเห็นด้วยตาอีกประการหนึ่ง ตัวอย่างเช่น คนบางคนมีทรัพย์สินเงินทอง และสิ่งครอบครองบริโภคนานวัตถุพร้อมบริบูรณ์ จัดได้ว่าในด้านที่ตามองเห็น เขาเป็นคนที่มีความสุข หรืออาจเป็นคนที่มีความสุขมากก็ได้ คุณภาพชีวิตที่ดีแท้จริงต้องพร้อมทั้งด้านหรือระดับที่มองเห็น และด้านหรือระดับที่เลยจากที่มองเห็น^{๒๕}

^{๒๓}กระทรวงสาธารณสุข, เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุดย่อ ฉบับภาษาไทย, (เชียงใหม่ : กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๕), หน้า ๒.

^{๒๔}วิภากร มาพบสุข, การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๔๔), หน้า ๓๐.

^{๒๕}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน : พุทธศาสนากับสังคมไทย, หน้า ๓-๔.

องค์ประกอบหรือลักษณะของการมีคุณภาพชีวิต ตลอดจนลักษณะของการมีคุณภาพชีวิต
ดังนี้

๑. มีอาหารที่มีคุณค่า มีกินและกินเป็น “การมีกิน” อย่างดี คือมีอาหารหลักทั้ง ๕ หมู่สำหรับบริโภคในแต่ละวัน “กินเป็น” หมายความว่า ต้องรู้จักเลือกในสิ่งที่จะบริโภคเข้าไปเพื่อให้ร่างกายสามารถนำมาใช้ในการสร้างและซ่อมแซมร่างกาย ป้องกัน และต้านทานโรค ช่วยให้ระบบต่างๆ ในร่างกายทำงานได้เป็นปกติ และให้พลังงาน

๒. มีที่อยู่อาศัยและที่ทำงานที่สะดวก สบาย ที่อยู่อาศัย ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ เรียบง่ายหรือสวยงาม ต้องสามารถใช้เป็นที่คุ้มกันภัยอันตรายจากธรรมชาติ และจากคนร้ายได้ เป็นที่คลายเครียด พักผ่อนหย่อนใจได้

๓. มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว การที่ครอบครัวจะอยู่ได้อย่างมั่นคงต้องอาศัยความเข้าใจซึ่งกันและกัน การให้อภัยและความรับผิดชอบ ฯลฯ ในครอบครัว พ่อแม่ต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บุตรจะเรียนรู้ได้ว่า อะไรถูก อะไรผิด อะไรเป็นคุณค่าของชีวิต

๔. มีสุขภาพดี มีพละนาถัย องค์กรอนามัยโลกได้ให้นิยาม คำว่า “สุขภาพดี” ไว้ว่า สุขภาพ คือ สวัสดิการทางกาย อารมณ์ ปัญญา และสังคม ผู้มีสุขภาพส่วนตนดีย่อมช่วยให้สวัสดิการส่วนรวมดีด้วย

๕. มีการศึกษา มีโอกาสที่จะเรียนรู้ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาหลัก คือ อ่านออก เขียนได้ ทำเลขได้ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ให้ได้การศึกษา และเรียนรู้เรื่องอื่นๆ ต่อไป

๖. เป็นผู้ผลิตและบริโภคเป็น เราทุกคนเป็นผู้บริโภค คือ กิน เสพ ใช้สิ่งต่างๆ ทั้งหลาย เพื่อสนองความต้องการของร่างกาย การฉลาดบริโภค คือ การบริโภคอย่างพอดี เพราะถ้ามากไปหรือน้อยไปก็เกิดปัญหาได้ ในการเป็นผู้ผลิตที่ดีหรือผู้ผลิตเป็นนั้น จะต้องไม่ผลิตสิ่งที่เป็นพิษเป็นภัยแก่ผู้อื่น

๗. มีอาชีพสุจริต งานเป็นเครื่องมือทำมาหากินต่างๆ นั้น หากไม่ผิดทางโลกและทางธรรม ย่อมเป็นงานสุจริต งานสุจริตย่อมไม่ก่อความเดือดร้อนให้ผู้อื่น

๘. มีคุณธรรมและจริยธรรม คุณธรรมคือ สภาพคุณงามความดี และจริยธรรม คือ ควรยึดคุณธรรมและนำมาปฏิบัติ

๙. รู้จักหาความรู้ แก้ปัญหา และคลายทุกข์ด้วยกุศโลบาย ปัญหาคือเรื่องหรือสิ่งที่ต้องแก้ไข ก่อนที่จะแก้ปัญหามองหาสาเหตุของปัญหา เพื่อจะได้แก้ไขที่แต่ละสาเหตุ เมื่อเกิดปัญหามักจะมีทุกข์ตามมา ความทุกข์จะหนักหรือเบาขึ้นอยู่กับมุมมองทุกชั้น

๑๐. รู้จักตัดสินใจ การตัดสินใจมีความสำคัญมากสำหรับประชาชนที่อยู่ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย การตัดสินใจต้องเริ่มด้วยความรู้ คือรู้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ เมื่อทำแล้วจะเกิดอะไรตามมา นอกจากความรู้แล้วยังต้องใช้ประสบการณ์จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วแก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่น มาใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจด้วย จะได้ไม่ผิดพลาด หรือมีความผิดพลาดน้อยที่สุด

๑๑. ผูกมิตรและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ ทุกคนจำเป็นต้องมีกัลยาณมิตร เพื่อนผู้หวังดีคอยตักเตือนให้ทำดี การคบหากับคนอื่นนั้นเราจะต้องคิดเสมอว่า มนุษย์แต่ละคนแตกต่างกัน เพราะได้รับการเลี้ยงดูมาต่างกัน อยู่ในสิ่งแวดล้อมต่างกัน

๑๒. ขวนขวายทำกิจการที่มีประโยชน์ ทุกคนควรมีความตั้งใจแน่วแน่ว่าจะบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นและแก่ส่วนรวม การทำประโยชน์อาจทำได้หลายอย่างจะทำด้วยกิริยาหรือวาจาก็ได้

๑๓. มีเวลาว่าง และใช้เวลาว่างพัฒนาตนเอง การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ นับว่าเป็นการทำให้เวลามีคุณค่าแก่ตนเอง เช่น การอ่านหนังสือ การทำงานอดิเรก การออกกำลังกายในโลกของเรามีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นเสมอ การติดตามความก้าวหน้าต่างๆ ช่วยป้องกันไม่ให้เราอยู่ล้าหลังและเสียประโยชน์ การพัฒนาตนเองนั้นสำคัญยิ่งกว่าพัฒนาคนอื่น ควรจะหมั่นถามตนเองว่าเราทำตัวของเราให้ดีกว่าที่เราเคยเป็นอยู่หรือเปล่า^{๒๖}

๒.๒.๔ เกณฑ์ในการประเมินคุณภาพชีวิต

เกณฑ์เบื้องต้นสำหรับพิจารณาองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต มีดังนี้

๑. คุณภาพชีวิตระดับพื้นฐาน หรือระดับทฤษฎีมีกัตตะ ประกอบด้วย
 - ๑.๑ สุขภาพดี มีพลานามัยดี และมีปัจจัยเครื่องรักษาส่งเสริมสุขภาพ
 - ๑.๒ พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ เช่น มีอาชีพที่ประกอบโดยประหยัด ขยัน และสุจริต มีเงินใช้และใช้เงินเป็น เป็นผู้ผลิตและบริโภคเป็น
 - ๑.๓ มีอาหารที่มีคุณค่า มีกิน และกินเป็น
 - ๑.๔ มีที่อยู่อาศัยและมีที่ทำงานที่เหมาะสม ไม่แออัด สะอาดสะดวกสบายต่อการดำเนินชีวิต การทำงานและการเดินทาง
 - ๑.๕ มีครอบครัวซึ่งมีกำลังพอบำรุงเลี้ยง ได้อยู่ด้วยกันด้วยความสุข ทั้งอบอุ่นและร่มเย็น
 - ๑.๖ อยู่ร่วมและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี รับผิดชอบ เอื้อเฟื้อมีน้ำใจเกื้อการุณย์ ผูกมิตรและขวนขวายทำกิจการที่เป็นประโยชน์
 - ๑.๗ มีเวลาว่างเป็นของตนเอง และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ในการแสวงหาความรื่นรมย์บันเทิงที่ไร้โทษ ชื่นชมซาบซึ้งในสิ่งสุนทรีย์ และในการที่จะพัฒนาตนยิ่งขึ้นไปในด้านต่างๆ
๒. คุณภาพชีวิตระดับพัฒนาการ หรือระดับสัมปรายิกัตตะ
 - ๒.๑ มีการศึกษา รู้เข้าใจเท่าทันเหตุการณ์ มีประสบการณ์ที่เป็นฐานของการดำเนินชีวิตและตัดสินใจอย่างฉลาด
 - ๒.๒ มีวิจรรณญาณ พิจารณา เหตุปัจจัย รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา มีกุศโลบายที่จะแก้ไขคลายทุกข์ได้
 - ๒.๓ มีจิตใจที่พัฒนา กอปรด้วยคุณธรรมและจริยธรรม เชื่อมั่นในการทำความดี ประพฤติตามสุจริตทั้งกาย วาจา และใจ มั่นใจในคุณค่าแห่งชีวิตของตน
 - ๒.๔ สุขภาพจิตดี มีความมั่นคงด้านจิตใจ มีเจตคติที่ดีต่องาน จิตใจปลอดโปร่งเบิกบานผ่องใสเป็นสุข มองโลกและชีวิตตามความเป็นจริง

^{๒๖}ทวิริสมี ธนาคม, ถึงจะยากก็ต้องทำ, (กรุงเทพมหานคร: หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔.

๓. คุณภาพชีวิตระดับเอื้อโอกาส หรือระดับอุภัยตะ

๓.๑ มีความปลอดภัยทั้งกายและใจ เช่น ปราศจากโจรผู้ร้ายและอบายมุข

๓.๒ อยู่ในสังคมที่มีสวัสดิการและบริการดี อำนวยสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคและ
ไมตรีสังเคราะห์

๓.๓ อยู่ในสังคมที่อำนวยโอกาสในการทำงานที่ตนถนัด โอกาสในการเรียนรู้และ
เข้าถึงวิทยาการต่างๆ ในโอกาสในการมีส่วนร่วมในสังคม ในชุมชนและในทางการเมือง และโอกาสใน
การได้รับความเป็นธรรมในทางเศรษฐกิจ

๓.๔ อยู่ในสังคมที่มีระเบียบวินัย มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และ
กฎหมายที่เป็นธรรม และเอื้อต่อการพัฒนาชีวิตสังคม

๓.๕ มีธรรมชาติแวดล้อมที่เกื้อกูล รื่นรมย์ สวยงาม ดิน น้ำ อากาศบริสุทธิ์ ไร้มลพิษ

๒๗

บทบาทของเครื่องชี้ภาวะสังคมเพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนาประเทศไทย และเป็น
แนวทางในการศึกษาเครื่องชี้คุณภาพชีวิต ดังนี้

๑. ด้านการศึกษา ได้แก่ การอ่านออกเขียนได้ของบุคคล การเรียนต่อของบุคคลการออก
จากโรงเรียนกลางคัน และการว่างงานของผู้สำเร็จการศึกษา

๒. ด้านสาธารณสุข ได้แก่ การตายของทารกอายุต่ำกว่า ๑ ปี การตายของเด็กอายุ ๑-๔
ปี การตายด้วยสาเหตุสำคัญ การมีและใช้น้ำสะอาด การตายด้วยโรคติดต่อที่ป้องกันได้ การป่วยด้วย
โรคทุพโภชนาการ การป่วยเป็นโรคจิตประสาท การฆ่าตัวตาย และอายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด

๓. ด้านประชากร ได้แก่ การเกิดและการตาย การเป็นภาระเลี้ยงดู การย้ายถิ่น โครงสร้าง
ประชากร และจำนวนคนต่อในครอบครัวต่อพื้นที่ทำกิน

๔. ระดับความยากจน ได้แก่ การขาดแคลนสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพ เช่น อาหาร ที่อยู่
อาศัย เสื้อผ้า

๕. ภาวะทุพโภชนาการ ได้แก่ น้ำหนักของเด็กแรกคลอดเมื่อครบกำหนด น้ำหนักและ
ส่วนสูงที่ต่ำกว่ามาตรฐานของเด็กอายุต่ำกว่า ๐-๑ ปี การป่วยด้วยโรคขาดสารอาหารโดยเฉพาะใน
เด็กวัยก่อนเรียน การบริโภคอาหารโปรตีนและไขมันของคนในครอบครัว

๖. ภาวะเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ การกระจายรายได้ในครอบครัวปริมาณการบริโภค
ข้าวของทุกคนในครัวเรือน รายได้และรายจ่ายต่อบุคคลในครัวเรือน และการเก็บออมของคนใน
ครัวเรือน

๗. สภาพที่อยู่อาศัย ได้แก่ จำนวนคนต่อเนื้อที่ในครัวเรือน และอุปกรณ์อำนวยความ
สะดวกในการทำงานและการบันเทิงภายในบ้าน

๘. การใช้เวลาว่าง ได้แก่ เวลาที่ใช้เพื่อความบันเทิง และพักผ่อนหย่อนใจ

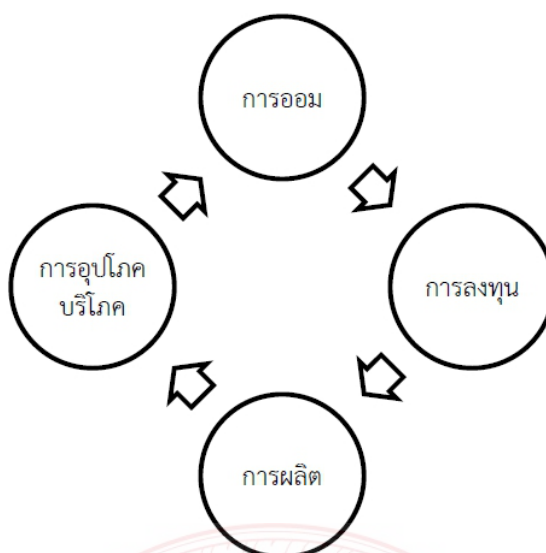
๙. คุณภาพชีวิต ได้แก่ สภาพจิตใจ ความอบอุ่นในครอบครัว สิ่งแวดล้อมในบ้านความ
สำนึกเรื่องความปลอดภัยมั่นคง และความก้าวหน้าในชีวิต

๒.๒.๕ ปัจจัยในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๑. ปัจจัยด้านประชากร เป็นปัจจัยที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตภาวะประชากรที่เปลี่ยนแปลงในลักษณะที่เพิ่มขึ้น ทำให้เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในทุกด้าน เพราะการเปลี่ยนแปลงภาวะประชากร ได้แก่ การเกิด การตาย การย้ายถิ่น จำนวนหรือขนาด ความหนาแน่น การกระจายตัว โครงสร้าง และองค์ประกอบของประชากร ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อการตอบสนองปัจจัยยังชีพพื้นฐาน ซึ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของบุคคล ถ้าขนาดประชากรเพิ่มขึ้น หรือความหนาแน่นที่เพิ่มขึ้นต่อปีย่อมทำให้รัฐบาลต้องกระจายงบประมาณเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าปีต่อปีมากกว่ามุ่งพัฒนาคุณภาพประชากร การเปลี่ยนแปลงภาวะประชากร ย่อมก่อให้เกิดผลต่อคุณภาพชีวิตของประชากร การพัฒนาประเทศตามเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพประชากรในแง่คุณภาพชีวิตประชากร หมายถึง ทำให้ประชากรมีชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีการรับประทานอาหารถูกสุขลักษณะและเพียงพอกับความต้องการ ที่มีอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีเครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค มีโอกาสเข้าถึงการบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต มีความปลอดภัย มีงานทำและมีรายได้ เพื่อใช้จ่ายในการดำรงชีวิตตามสมควรแก่อัตภาพ ได้รับการศึกษา เป็นพลเมืองดีของชาติและสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีความสุข

๒. ปัจจัยการศึกษา เป็นปัจจัยที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชากร เนื่องจากการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสติปัญญา และสุขภาพของบุคคลที่ได้อยู่แล้วให้เจริญยิ่งขึ้น นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ การสั่งสอน การฝึกอบรมความรู้ ความชำนาญ เจตคติ ซึ่งรวมเรียกว่า การจัดประสบการณ์ให้แก่ประชาชน และรวมถึงความหมายของกระบวนการต่างๆของสังคมที่จะถ่ายทอดแนวคิด ความเชื่อระบบพฤติกรรม ตลอดจนศิลปกรรมต่างๆ ซึ่งรวมเรียกว่า วัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง การศึกษาช่วยให้บุคคลสามารถใช้ความรู้ ความคิดและสติปัญญา นำมาแก้ไขปัญหาการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม ช่วยให้บุคคลสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการศึกษาต่อ การเตรียมประกอบอาชีพ มีความเพียร ขยันอดทน รู้จักออมทรัพย์ การรักษาสภาพอนามัย การวางแผนเตรียมการด้านการมีชีวิตครอบครัว โดยการกำหนดแผนการแต่งงาน การมีบุตร การอบรมเลี้ยงดูบุตร การศึกษาของบุตรที่จะเป็นเครื่องมือประกอบอาชีพต่อไปในภายหน้าได้ การศึกษาจึงเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างคุณภาพชีวิตในส่วนที่เป็นการใช้ความคิด สติปัญญา และเหตุผลในการดำรงชีวิตของประชาชนประเทศใดหรือสังคมใดที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพให้แก่ประชากร มีการกระจายบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง จะทำให้ประชากรในสังคมหรือประเทศนั้น มีประชากรที่รู้หนังสืออ่านออก เขียนได้ มีระดับการศึกษาสูง มีการรับรู้และสื่อความหมายได้ดี มีความสามารถในการประกอบอาชีพ และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้งทางด้านกายภาพและมีคุณภาพในจิตใจ ประเทศนั้นย่อมเป็นประเทศที่มีประชากรที่มีคุณภาพอันนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี

๓. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยสำคัญและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต องค์ประกอบที่สำคัญในวงจรเศรษฐกิจ ดังแผนภาพที่ ๒.๒

แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงองค์ประกอบที่สำคัญในวงจรเศรษฐกิจ

ประเทศใดที่ประชากรมีการประกอบอาชีพ มีงานทำและสร้างผลผลิตได้ปริมาณมาก ย่อมมีผลผลิตเหลือจากการอุปโภคและบริโภค ซึ่งจะสามารถนำไปเก็บออมไว้ เพื่อการลงทุนขยายกิจการให้ได้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น สิ่งที่น่ามาอุปโภคบริโภคจะมีมากอย่างเพียงพอ และถ้าเหลือจากความต้องการก็สามารถนำไปขายสร้างรายได้ให้ผู้ผลิตเพิ่มขึ้นอีก จึงทำให้มีการออมและการลงทุนเพิ่มขึ้น เศรษฐกิจของประเทศนั้นจะมีความเจริญรุ่งเรือง ประชากรจะมีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์แข็งแรง ได้รับการศึกษาและการฝึกอบรมที่ดี มีความสามารถในการประกอบอาชีพ มีรายได้และผลผลิตสูง สามารถจัดหาสิ่งต่าง ๆ มาสนองความต้องการได้ ทำให้มีชีวิตเป็นอยู่ที่มีความสุขสมบูรณ์เป็นที่น่าพึงพอใจและภาคภูมิใจ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร

๔. ปัจจัยด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้นย่อมมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์สิ่งที่มีคุณประโยชน์ ซึ่งเรียกว่า "ทรัพยากร" อันได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์โดยนำมาใช้เป็นอาหาร ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ และเป็นวัตถุดิบในการผลิต ฯลฯ สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตได้แก่ สภาพภูมิประเทศ เป็นภูเขา ที่ราบ ชายทะเลภูมิอากาศ ร้อนหนาว หรืออบอุ่น มีทรัพยากรแร่ธาตุ พืชพันธุ์ธัญญาหาร และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ การรับประทานอาหาร การแต่งกาย ที่อยู่อาศัยการแสดงออกซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จึงกล่าวได้ว่าปัจจัยด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยเบื้องต้นที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของประชากร

๕. ปัจจัยด้านคุณธรรมและจริยธรรม เป็นปัจจัยสำคัญและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดี ที่บุคคลควรประพฤติปฏิบัติ และเป็นตัวกำหนด

พฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลในการตัดสินใจ ความดี ความผิด ความชั่ว การทำบุญ หรือทำบาป ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับศาสนา คุณธรรมจริยธรรมเป็นความดีที่มีอยู่ประจำใจของบุคคลที่มีมีโนธรรม เป็นคุณค่าของชีวิตของบุคคลที่จะนำมาซึ่งความสงบสุขในชีวิต คุณธรรมเป็นพื้นฐานในบทบาทหน้าที่ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับประชาชน) พ.ศ.๒๕๔๐ ที่ควรให้ความสนใจอย่างยิ่งคือ คุณธรรมเกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเอง ต่อสังคม และต่อประเทศชาติ^{๒๘}

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้มีนักวิชาการกล่าวไว้ในหนังสือหรือเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ ความหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นเรื่องที่ยากและมีความแตกต่างกันหลากหลาย เนื่องจากเหตุผลหลายประการ คือ

๑) คุณภาพชีวิตเป็นกระบวนการทางด้านจิตใจที่สามารถบรรยาย หรือตีความโดยผ่านความคิด และภาษาที่แตกต่างกันความคลาดเคลื่อนจากมุมมองที่หลากหลาย เกิดจากประสบการณ์พื้นฐานความรู้ ประเด็นการนำเสนอและข้อเท็จจริงต่างๆ

๒) แนวคิดในเรื่องคุณภาพชีวิตขึ้นอยู่กับข้อกำหนดครอบคลุมความหมายให้ชัดเจน เพื่อให้สามารถประเมินกระบวนการและผลต่างๆ และให้เป็นที่ยอมรับร่วมกันของบุคคลในสังคมเดียวกันได้

๓) ความคิดที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในความเจริญของสังคมและการพัฒนาการของมนุษย์ การมีอายุยืนยาวกระบวนการทางด้านจิตใจ ล้วนอยู่ภายใต้อิทธิพลขององค์ประกอบต่างๆ รวมทั้งค่านิยมด้วย ซึ่งหากเป็นนิยามแบบเดียวกันก็หมายถึงคนทุกคน โดยไม่มีการคำนึงถึงความแตกต่างทางด้านอายุ ช่วงชั้นทางสังคม การศึกษา ซึ่งคงยากที่จะยอมรับได้

การพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง คุณงามความดี การทำความดี เพื่อสร้างสมคุณงามความดีต่างๆ ให้งอกงามไปบุปผ์ สร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับชีวิตตลอดจนถึงการทำมาหาเลี้ยงชีพ และยังได้เอื้ออำนวยแก่การทำกิจการต่างๆ ที่ดียิ่งๆ ขึ้นไป พร้อมกันนั้น ก็ยังเป็นการฝึกอบรมชีวิตด้านกาย วาจา และใจ ของบุคคลนั้น ให้มีความพร้อมยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้นถึงความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางสังคม คือ การอยู่ร่วมกันด้วยดีระหว่างมนุษย์ด้วยกันในสภาพที่เกื้อกูลกัน สมาชิกแต่ละคนนอกจากจะสามารถดำรงตนอยู่ได้ด้วยดีแล้ว ยังมีโอกาสที่จะกระทำสิ่งดีงามหรือเข้าถึงสิ่งมีค่าสูงขึ้นไปอีกด้วย^{๒๙}

การพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง การปรับปรุงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนรวมทั้งสภาพสิ่งแวดล้อมรอบตัวเราให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นการกระทำให้เกิดขึ้นอย่าง

^{๒๘} ดุษณี สุทธิปริยาศรี, ทักษะชีวิตการค้นพบตนเองด้านสุขภาพ, หน้า ๓๕-๔๐.

^{๒๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมกับการพัฒนาชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ: มุลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

ต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความเสมอภาค การกระจายสิทธิและเสรีภาพผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและทั่วถึง ทั้งในด้านการเมือง การปกครอง การศึกษา สังคม และเศรษฐกิจ^{๓๐}

ชีวิตที่มีคุณภาพ หมายถึง ชีวิตที่ไม่เป็นภาระและไม่ก่อปัญหาทางสังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความคิดและความสามารถที่จะดำรงสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองได้อย่างถูกต้อง แก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ซับซ้อนได้ สามารถหาวิธีการที่ชอบธรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนประสงค์ภายใต้เครื่องมือและทรัพยากรที่มีอยู่^{๓๑}

การพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ ต้องมีการศึกษาเรียนรู้ ฝึกฝนอบรมพัฒนาตน เพื่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงามในสังคม ซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์จำต้องศึกษาเรียนรู้พัฒนาตนเอง ศึกษาเรียนรู้หาประสบการณ์ เกิดความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม และการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องมีเหตุผลเพียงพอ จนกระทั่งสามารถคิดเป็น ทำถูก เป็นคนดี มีคุณธรรม เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สามารถดำเนินชีวิตทางสังคมอย่างมีความสุข ปราศจากทุกข์ ไร้กังวลใจ โดยพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักที่ดีงามประเสริฐ ๗ ประการ คือ

๑. มีสิ่งแวดล้อมที่ดี (กัลยาณมิตรตตา)
๒. มีความประพฤติดี (ศีลสัมปทา)
๓. มีความอยากต้องการทำดี (ฉันทสัมปทา)
๔. มีการฝึกฝนอบรมพัฒนาตนเต็มที่ (อุตตสัมปทา)
๕. มีความเห็นที่ถูกต้อง (ทิวฐิสัมปทา)
๖. มีความไม่ประมาท (อัปมาทสัมปทา)
๗. รู้จักคิดถูกวิธี (โยนิโสมนสิการสัมปทา)^{๓๒}

การพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง คุณภาพในด้านสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา การเมืองและศาสนา ซึ่งเป็นค่าเทียบเคียงไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวแน่นอน กล่าวคือ ทุกคน หรือทุกประเทศอาจจะกำหนดมาตรฐานต่างๆกันไปตามความต้องการ และความต้องการในคุณภาพชีวิตนี้ย่อมจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลาและภาวะ^{๓๓}

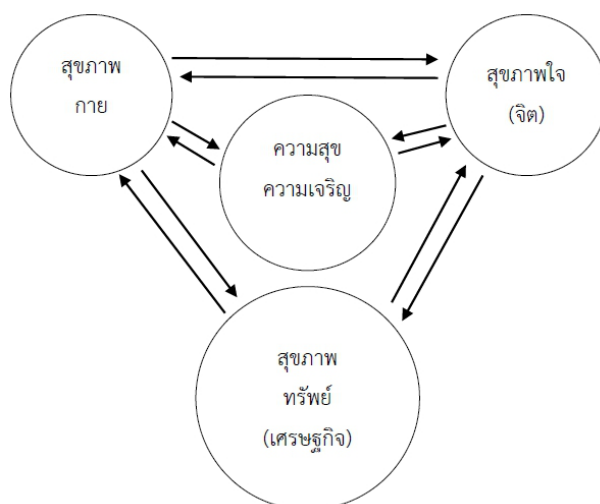
การพัฒนาคุณภาพชีวิต มีองค์ประกอบที่สำคัญของชีวิต ๓ ประการ ดังแผนภาพที่ ๒.๓

^{๓๐}สนธยา พลศรี, **หลักสังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๙๓.

^{๓๑}ชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์, **การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๗๕.

^{๓๒}สุเทพ สุวีรางกูร, **สังคมนานาชาติ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กอไผ่, ๒๕๕๓), หน้า ๔๗.

^{๓๓}ยุพา อุดมศักดิ์, **เรื่องภาวะสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๗), หน้า ๖.

แผนภาพที่ ๒.๓ วงจรการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Life Quality Development Cycle)

๑. สุขภาพกาย หมายถึง การมีร่างกายแข็งแรง มีพละนาสัยที่สมบูรณ์ และไม่มีโรคภัยเบียดเบียน โดยไม่จำเป็นต้องเป็นแชมป์กีฬา หรือผู้มีพลังกายมหาศาล

๒. สุขภาพใจ (จิต) หมายถึง มีจิตใจร่าเริง แจ่มใส มั่นคง แข็งแกร่ง มีสติสัมปชัญญะมีสมาธิ และปัญญา โดยไม่จำเป็นต้องเชี่ยวชาญในเรื่องสมาธิ และวิปัสสนากัมมัฏฐาน

๓. สุขภาพทรัพย์สิน (เศรษฐกิจ) หมายถึง มีเงินมีทอง และทรัพย์สินสมบัติพอประมาณสามารถดำรงชีพได้อย่างราบรื่น สบายๆ มีกิน มีใช้ โดยไม่มีปัญหาเรื่องการเงิน ไม่จำเป็นต้องร่ำรวย หรือเป็นเศรษฐีทั้งสุขภาพกาย สุขภาพใจ (จิต) และสุขภาพทรัพย์สิน (เศรษฐกิจ) ล้วนเป็นสิ่งสำคัญมาก และเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้ชีวิตของคนเราดำเนินไปด้วยดี มีอุปสรรคน้อย ซึ่งในการดำเนินชีวิตจะให้ความสุขและความเจริญนั้น

๓.๑ จะต้องมีพร้อมทั้ง ๓ อย่าง คือ สุขภาพกาย สุขภาพใจ (จิต) และสุขภาพทรัพย์สิน (เศรษฐกิจ) ตลอดทุกช่วงเวลา

๓.๒ แต่ละตัวอยู่ในระดับที่ดี มีความเหมาะสม และมีความสมดุลภายในตัวของมันเองซึ่งอาจแตกต่างกันตามวัน ตามสภาพการณ์ หรือตามช่วงเวลาของชีวิต

๓.๓ การรู้จักการปรับส่วนผสมของทั้ง ๓ อย่าง ให้มีความเหมาะสม และอยู่ในสภาพที่สมดุลอยู่เสมอ ถือเป็นสิ่งจำเป็น และเป็นศิลปะในการดำเนินชีวิตโดยตรง^{๓๔}

๒.๓.๒ แนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ความปรารถนาในชีวิต คนเราตั้งแต่กำเนิดเกิดมา ต่างก็ปรารถนาจะให้ตนได้พบกับความสำเร็จในชีวิตด้วยกันทุกคน เพื่อหวังจะให้ชีวิตได้เสวยสุขบนความสำเร็จนั้น จึงเป็นชีวิตที่เต็มไปด้วยความหวังต่าง ๆ นานา อาทิ หวังอยากจะมีทรัพย์สิน มีชื่อเสียง มีเกียรติยศ มีความรักที่อบอุ่นและมั่นคง ฯลฯ เป็นต้น ถ้าหากสามารถสร้างความหวังให้เป็นความจริงในชีวิตนี้ได้ คือ ความสำเร็จของชีวิต และชีวิตคงพบกับความสุข แต่การจะจัดการให้ชีวิตดำเนินไปสู่จุดนั้นได้ ไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ดังนั้น

^{๓๔} ธีลีนพัฒน์, การพัฒนาคุณภาพชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: แพรวพินิต, ๒๕๔๑), หน้า ๒๓.

ชีวิตเราที่ดีที่สุด ต้องรับผิดชอบจัดการด้วยตนเอง ชีวิตเป็นสิ่งมีค่ายิ่ง ทุกชีวิตจะได้รับความคุ้มครองเท่ากันแต่ในความเป็นจริงที่ดำรงอยู่ ค่าของชีวิตไม่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้ได้จากที่ว่าคนจนมีค่าชีวิตต่ำกว่าคนรวยมีค่าชีวิตสูง ขึ้นอยู่กับการปรับปรุงและพัฒนาชีวิตเป็นสำคัญ มีหลักความจริงว่า เมื่อพัฒนาสิ่งใด สิ่งนั้นจะมีค่าเพิ่มขึ้น ชีวิตเป็นสิ่งที่พัฒนาได้ การที่จะพัฒนาชีวิตให้มีคุณภาพได้สำเร็จนั้น ต้องพัฒนาหลายๆ ด้านประกอบกัน การมุ่งพัฒนาชีวิตด้วยกระบวนการศึกษาเพื่อหวังสร้างโอกาสหางานทำง่าย มีรายได้มาใช้จ่ายบำรุงชีวิตให้อยู่ดีกินดี มีความสะดวกสบายสามารถยกระดับชีวิตได้สูงขึ้นในสังคมว่าเป็นชีวิตที่มีคุณภาพนั้น คุณภาพชีวิตในลักษณะนี้อาจไม่ยั่งยืนมั่นคงพอ เพราะปัญหาอาจก่อตัวขึ้นมาช่วงใดช่วงหนึ่งของชีวิตได้ ถ้าจิตใจซึ่งเป็นตัวบงการชีวิตยังไม่ได้รับการพัฒนาให้มั่นคงและสมดุล มนุษย์สัมพันธ์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สำคัญอีกด้านหนึ่งที่จะต้องรีบพัฒนาไปพร้อมกันให้สมดุลกับด้านอื่นๆ คือ ด้านมนุษย์สัมพันธ์ เพราะว่าการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมจำเป็นต้องมีการคบหาเกี่ยวพันระหว่างบุคคลรอบด้านพฤติกรรมที่เราแสดงออกย่อมไปกระทบอารมณ์ความรู้สึกระหว่างบุคคลแล้วสะท้อนกลับมาเกี่ยวพันตัวเราด้วย ผลของการสะท้อนกลับมาเมื่อมีอิทธิพลต่อการพัฒนาชีวิตเช่นกัน

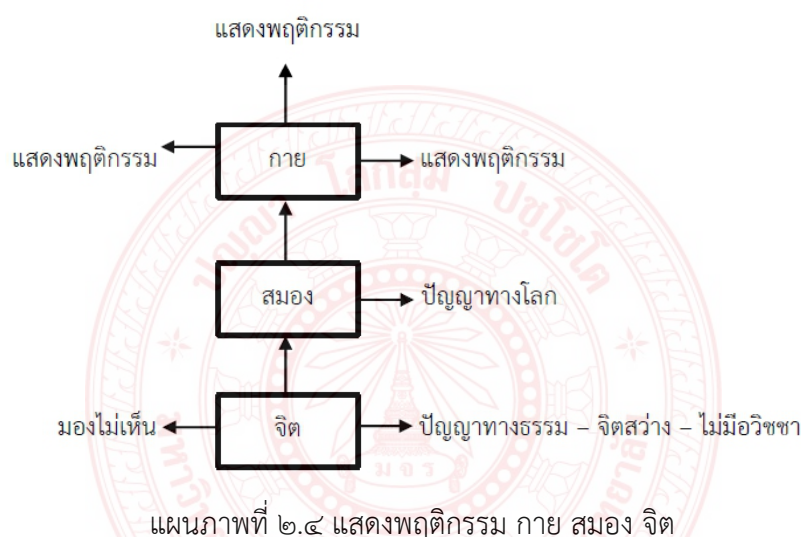
ชีวิตที่มีคุณภาพย่อมเป็นชีวิตที่ประสบความสำเร็จ มีความสุขหวัง รู้จักยับยั้งความต้องการทางร่างกายและความต้องการทางอารมณ์ของตนเองให้อยู่ในขอบเขตที่พอดี สามารถใช้ความรู้สติปัญญา ความรู้สึกนึกคิดของตนไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเบียดเบียนหรือให้โทษแก่บุคคลอื่นในขณะเดียวกันบุคคลจะต้องมีการศึกษาสูงมีความขยันอดทนประกอบอาชีพที่สุจริต เป็นพลเมืองดีมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจมีระเบียบวินัยมีกฎเกณฑ์ทางสังคมแสวงหาความรู้เพิ่มเติมรู้จักใช้ความคิดและสติปัญญาแก้ไขปัญหาสุขภาพและการดำรงชีวิตของตนเองซึ่งถือว่าเป็นคุณลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของบุคคลในอีกระดับหนึ่ง ซึ่งมีแนวทางในการพัฒนาดังต่อไปนี้

๑. พัฒนากาย เพื่อมุ่งให้ร่างกายมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ และความพิการใดๆ
๒. พัฒนาทางอารมณ์ เพื่อมุ่งให้อารมณ์มีความสุขสนุกสนานร่าเริง ไม่มีความเครียดหรือวิตกกังวลต่อการเรียน หรือต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่รับผิดชอบ มีความเจริญหู เจริญตา เจริญใจ มองโลกในแง่ดีตลอดไป
๓. พัฒนาทางสังคม เพื่อมุ่งให้เป็นคนที่มีเกียรติ ได้รับการยกย่อง เคารพนับถือการยอมรับความรู้สึกเป็นเจ้าของ และความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม
๔. พัฒนาทางความคิด เพื่อมุ่งให้เป็นคนที่มีความต้องการที่จะรู้และเข้าใจในสิ่งต่างๆ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการคิดค้นหาวิธีการป้องกันแก้ไขปัญหาลงมือให้ตัวเองได้ดำรงชีพอยู่อย่างสุขสบาย
๕. พัฒนาทางจิตใจ เพื่อมุ่งให้เป็นคนที่มีคุณค่า มีประโยชน์ต่อชุมชน เป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวทางใจ มีความมั่นใจว่าชีวิตนี้มีคุณค่า มีความสุขหรือมีชีวิตที่ดีกว่าในอนาคต ได้รับความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งหลาย
๖. พัฒนาทางปัญญา เพื่อมุ่งให้เป็นคนมีความเฉลียวฉลาด สามารถคิดพิจารณาเรื่องต่างๆ ได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งปัญญาจะแตกฉานในบุคคลได้นั้น จำเป็นจะต้องมีการศึกษาเล่าเรียนมี

ความสนใจเอาใจใส่ต่อวิชาความรู้ที่ครูอาจารย์อบรมสั่งสอนเพื่อให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถและนำไปพัฒนาชีวิตที่มีคุณค่าต่อไปภายภาคหน้า

๗. พัฒนาทางวินัย เพื่อมุ่งให้เป็นคนมีระเบียบวินัยในตนเอง สามารถเคารพและปฏิบัติต่อภาระหน้าที่ต่างๆที่มีอยู่ในกรอบของข้อบังคับของกฎเกณฑ์ที่ได้กำหนดขึ้น ไม่ประพฤตินอกกรอบนอกนอกลู่ทางการมีวินัยที่ดีนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ได้ทรงมีพระรศนะว่า “คนที่มีระเบียบวินัยนั้นเป็นผู้ที่เข้มแข็ง เป็นผู้หวังดีต่อตัวเอง เป็นผู้จะมีความสำเร็จในอนาคต”

การพัฒนาตนเอง ก็คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาร่างกาย พัฒนาความคิด สติปัญญา พัฒนางาน และพัฒนาจิตใจ จิตสำนึก จะสรุปให้สั้นยิ่งขึ้น การพัฒนาตน คือ การพัฒนากาย สมอง จิต ดังแผนภาพที่ ๒.๔

ด้านร่างกาย

การพัฒนากาย จะเป็นการพัฒนาร่างกายและส่วนประกอบภายนอกร่างกาย ซึ่งจะส่งผลส่วนรวมต่อร่างกาย คือ

๑. การพัฒนาบุคลิกลักษณะ บุคลิกลักษณะเป็นรูปธรรม คนเราเกิดมา สูง ต่ำ ดำ ขาว อ้วน เตี้ย ผอม เป็นสิ่งที่ เป็นรูปธรรม บางอย่างก็เกิดมา พร้อมกับตัวเราเป็นกรรมพันธุ์บางอย่างก็เกิดขึ้นภายหลัง ซึ่งเป็นไปตามสภาพธรรมชาติของร่างกายของสิ่งมีชีวิต

๒. การพัฒนาการแต่งกาย เพราะการแต่งกายจะช่วยเสริมบุคลิกลักษณะให้ดีขึ้นโดยจะต้องแต่งกายให้สะอาดเรียบร้อย ถูกต้อง ตามระเบียบและกฎหรือความนิยมของสังคม โดยเน้นที่ความประหยัดและเหมาะสมเป็นสำคัญ

๓. การพัฒนาสุขภาพอนามัย เป็นการพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง สุขภาพอนามัยของตนเองเป็น สิ่งสำคัญที่จะต้องช่วยเหลือ ตนเองปรับปรุงตนเองไม่สามารถซื้อหรือทดแทนกันได้ไม่ว่าจะเป็นคนที่เรารัก เช่น พ่อ แม่ จะไม่มีใครช่วยได้ นอกจากช่วยตัวเอง การที่จะทำให้สุขภาพอนามัยดี นั้น จะต้องปฏิบัติตามหลัก ๕ อ.

- อาหารดี
- อากาศดี

- อารมณ์ดี
- อุจจาระดี
- ออกกำลังกาย

ด้านสมอง

การพัฒนาสมอง เพื่อให้เกิดพลังความคิด มีทักษะใหม่ ค่านิยมใหม่ที่ถูกต้อง เป็นสัมมาทิฐิ ซึ่งจะมีผลให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ เป็นผู้ที่มีความประพฤติและทัศนคติที่ดีมีจริยธรรม

๑. ความรู้ ความรู้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนแตกต่างกัน บางคนรู้มาก บางคนรู้น้อยคนรู้มากไม่ได้หมายความว่าเอาเปรียบคนอื่น รู้มากคือ ศึกษาความรู้ให้แก่ตัวเองมาก คนที่มีความรู้มากและมีความรู้หลายๆด้านก็สามารถดำรงชีวิตได้ดีกว่าคนที่มีความรู้น้อย คือ สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้มาก คนที่มีความรู้น้อย รู้เฉพาะอย่างก็จะทำแต่ที่ตัวรู้ การดำเนินชีวิตก็แคบ การมีวิชาความรู้เป็นสิ่งจำเป็นและจะต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ทางที่จะทำให้เกิดความรู้เพิ่มเติม ได้แก่

- ก. การอ่าน
- ข. การฟัง
- ค. การถาม
- ง. การคิด

๒. ความสามารถ ความสามารถเป็นสิ่งที่ต้องสร้างให้มีขึ้น ความสามารถขึ้นอยู่กับการศึกษาหาความรู้ทั้งหลายที่มีอยู่มาประยุกต์เข้ากับวิธีปฏิบัติ

๓. ความประพฤติและทัศนคติ ความประพฤติเป็นเรื่องของกาย วาจา ใจ คนที่มีวาจาไพเราะ มีกิริยามารยาทดี โดยพื้นฐานแล้ว จะต้องเกิดจากจิตใจที่สุภาพเรียบร้อย มีศีลธรรมถึงแม้บางคนจะเสแสร้งแต่จะทำได้ไม่นาน เมื่อมีความประพฤติดี ต้องมีทัศนคติ ค่านิยมที่ดีด้วย คือ ต้องมีความรู้สึกนึกคิดไปในแนวทางที่ถูกต้องที่ชอบที่ควร

ด้านจิตใจ

การบริหารจิต/พัฒนาจิต คือ การคุมจิต การฝึกอบรมจิตหรือการกระทำให้จิตสงบร่มเย็น มีสติ สมาน ให้ปราศจากความวุ่นวายเดือดร้อน ให้เข้มแข็ง มีสุขภาพจิตดี

๑. ลักษณะธรรมชาติของจิต

- เป็นธรรมชาติพิเศษอาศัยในร่างกาย
- ชอบตื่นนอน กวัดแกว่ง ไม่อยู่กับที่ รักษายาก ห้ามยาก เกิดเร็วดับเร็วไปได้ไกลและไปได้เร็ว
- ไม่มีรูปร่าง ไม่กินที่อยู่
- ถ้าปล่อยตามธรรมชาติ จะต้องลงฝ่ายต่ำ
- ถ้าได้รับการฝึกอบรม/พัฒนาจะเกิดประโยชน์

ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทางกายภาพ

ความต้องการทางกาย และจิตใจ เป็นเหตุปัจจัย ให้มีการพัฒนามนุษย์ให้ดีขึ้นหรือ เลวลง ได้ เนื่องจากความต้องการนั้น เข้าไปสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอก มีดังต่อไปนี้

๑. ความต้องการทางร่างกาย หมายถึง ความต้องการปัจจัย ๔ คือ ความต้องการทางเศรษฐกิจ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

๒. ความต้องการทางสังคม หมายถึง ความปรารถนาสร้างหลักฐานทางครอบครัว หลักฐานในหมู่คณะ ในชาติ และกว้างออกไปถึงความต้องการผูกพันระหว่างชาติ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันชาติ เป็นต้น

๓. ความต้องการทางจิตใจหรือทางศาสนา หมายถึง ความจำเป็นต้องมีศีล คือ การละเว้นจากความชั่ว และมีธรรม คือ การประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม อันเป็นรากฐานของกิจการทั้งปวง และต้องการให้หลักธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องมือพัฒนาคน เพื่อควบคุมคนให้มีความประพฤติที่ดีงามแก่สังคมของตน ความกลัวเป็นพื้นฐาน เช่น ปราภฏการณ์ธรรมชาติบางอย่างที่อธิบาย ไม่ได้ก็ให้ ความสำคัญ เคารพนับถือ บูชา เช่น บูชาต้นไม้ ภูเขา เทพเจ้าต่าง ๆ เป็นต้น ความต้องการรู้แจ้งเห็นจริง หมายถึง การใช้เหตุผลเพื่อเข้าใจชีวิต ความต้องการรักษาผลประโยชน์ของหมู่คณะ สังคม ให้ปลอดภัย ความต้องการเสรีภาพในการดำเนินชีวิตไม่ตกเป็นเหยื่อของสิ่งใด และความต้องการให้ผู้มีความสามารถ ทำคุณประโยชน์แก่สังคม^{๓๕}

สรุปได้ว่า

การพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาให้มีคุณภาพ เพราะมนุษย์เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาสิ่งต่างๆ ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างคนให้มีความรู้มีความสามารถมีทักษะพื้นฐานที่จำเป็น มีลักษณะนิสัยจิตใจที่ดีงาม มีความพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อตนเองและสังคม มีความพร้อมที่จะประกอบกิจการอาชีพได้ การศึกษาพัฒนาคุณภาพชีวิตก็เพื่อที่จะให้ได้พัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม และเจริญยิ่งขึ้นไป จึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตของคนเราอีกประการหนึ่งที่นอกเหนือจากปัจจัย ๔ ในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพ หลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต จึงหมายถึง คุณงามความดี การกระทำความดี เพื่อสร้างสมคุณงามความดีต่างๆ ให้งอกงามไพบูลย์ สร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับชีวิตตลอดจนถึงการทำมาหาเลี้ยงชีพ และยังได้เอื้ออำนวยแก่การทำกิจต่างๆ ที่ดียิ่งๆ ขึ้นไป

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากนักวิชาการหลายท่าน ผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายไว้ดังนี้

^{๓๕}สุภาส เครือเนตร, แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสีียง เชียง, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔.

คุณภิกษุทั้งหลาย ท้าวสุณิมาตเทพบุตร ในชั้นนิมมานรดีนั้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานเป็นอันดับแรก ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลเป็นอันดับแรก ย่อมก้าวล่วงเทวดาชั้นนิมมานรดีโดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุทิพย์ ฯลฯ โฝงฐัพพทิพย์ ฯ

คุณภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง ไม่เจริญบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวณาเลย เมื่อตายไป เขาเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี

คุณภิกษุทั้งหลาย ท้าวปรนิมมิตวสวัตตีเทพบุตรในชั้นปรนิมมิตวสวัตตีนั้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานเป็นอันดับแรก ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลเป็นอันดับแรก ย่อมก้าวล่วงเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี โดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุทิพย์ วรรณทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ อธิปไตยทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์ คุณภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการนี้แล ฯ^{๓๖}

บุญกิริยาวัตถุ ๓ หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำความดี ๓ ประการ คือ

๑. การทำบุญด้วยการให้ (ทานมัย) ทาน หมายถึง การให้โดยไม่หวังผลตอบแทน มี ๓ ประการ คือ

อามิสทาน การให้วัตถุสิ่งของแก่คนที่ควรให้
ธรรมทาน การให้ธรรม คือ คำแนะนำสั่งสอนให้รู้บาปบุญ คุณโทษ
อภัยทาน การให้อภัย คือ การให้ความปลอดภัย การไม่เอาโทษการลดโทษ

คุณประโยชน์ของการให้

- ๑.๑ เป็นการทำนุบำรุงพระศาสนา
- ๑.๒ ช่วยให้สังคมร่มเย็นเป็นสุข
- ๑.๓ เป็นการชำระจิตใจของผู้ให้
- ๑.๔ เป็นที่นิยมชมชอบของคนทั่วไป

๒. การทำบุญด้วยการรักษาศีล (สีลมัย) การรักษาศีล คือ การประพฤติแต่สิ่งที่ดีงาม คนเราอย่างน้อยต้องรักษาศีลให้ได้ที่เรียกว่า ศีล ๕ ศีล ๘ สำหรับ อุบาสก อุบาสิกา ผู้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา ศีล ๑๐ สำหรับ สามเณร และศีล ๒๒๗ สำหรับ พระสงฆ์

คุณประโยชน์ของการรักษาศีล

- ๒.๑ ทำให้เกิดสันติสุขในสังคม
- ๒.๒ ทำให้เกิดสันติสุขในตัวเอง
- ๒.๓ ได้รับการยกย่องนับถือ

๓. การทำบุญด้วยการภาวณา (ภาวนามัย) ภาวณา หมายถึง การฝึกฝนจิตใจให้สงบเยือกเย็น เพื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา รู้แจ้งในสังขธรรมการภาวณามี ๒ ชนิด คือ

- ๓.๑. สมถภาวณา การฝึกอบรมจิตใจเกิดความสงบ
- ๓.๒ วิปัสสนาภาวณา การศึกษาอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้ง

คุณประโยชน์ของการภาวณา

๑. ส่งเสริมสุขภาพจิต

^{๓๖}ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๘/๒๖๔.

๒. การทำงานดีขึ้น

๓. นำไปสู่เสรีภาพที่แท้จริง^{๓๓๗}

ทาน คือ เครื่องแสดงน้ำใจของมนุษย์ผู้มีจิตใจสูง มีเมตตาจิตต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ด้วยการให้การเสียสละแบ่งปัน มากน้อยตามกำลังของวัตถุเครื่องสังเคราะห์ที่มีอยู่ จะเป็นวัตถุทานธรรมทาน หรือวิทยาทานเพื่อสงเคราะห์ผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ นอกจากกุศล คือ ความดีที่ได้จากทานนั้นเป็นสิ่งที่ตอบแทนที่เจ้าของทานได้รับอยู่โดยดีเท่านั้น

ศีล คือ รั้วกันความเบียดเบียนและทำลายสมบัติร่างกายและจิตใจของกันและกัน ศีลคือพีชแห่งความดีอันยอดเยี่ยมที่ควรมีประจำตัวมนุษย์ไม่ปล่อยให้สูญหายไป เพราะมนุษย์ไม่มีศีลเป็นรั้วกันเป็นเครื่องประดับตัวจะไม่มีที่ให้ชุกหวนอนหลับสนิทได้โดยปลอดภัย แม้โลกเจริญด้วยวัตถุมีค่ามากกว่าศีลธรรม ศีลธรรมเป็นเพียงสมบัติมนุษย์

ภาวนา คือ การอบรมใจให้ฉลาดเที่ยงตรงต่อเหตุผลธรรมชาติ รู้จักวิธีปฏิบัติต่อตัวเอง และสิ่งทั้งหลาย ยึดการภาวนาเป็นรั้วกันความคิดฟุ้งของใจให้อยู่ในเหตุผลอันจะเป็นทางแห่งความสงบสุข ใจที่ยังมิได้รับการอบรมภาวนาจึงเปรียบเหมือนสัตว์ที่ยังมิได้รับการฝึกหัด ยังมิได้รับประโยชน์จากมันเท่าที่ควร จำต้องฝึกหัดให้ทำประโยชน์จึงจะได้รับประโยชน์ตามควร

ปราโมช น้อยวัฒน์ ได้อธิบายว่า การให้วัตถุทาน ๑๐ อย่าง มีข้าว น้ำ ผ้า ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม ของลูบไล้ ที่นอน ที่พัก เครื่องประทีป หรือให้ปัจจัย ๔ มีจิ๋ว เป็นต้น ย่อมให้ด้วยสาเหตุต่าง ๆ กันมี ๘ อย่าง คือ

๑) ให้ทานอันประกอบด้วย ข้าว น้ำ เป็นต้น เพราะหวังที่จะได้ผลของทานในภพหน้า
๒) การให้ทานไม่ได้หวังผลตอบแทน แต่คิดว่า การให้ทานเป็นเครื่องหมายของคนดีเป็นการปฏิบัติตามคำของบัณฑิต

๓) การให้ทานไม่ได้คิดว่าเป็นการดี แต่ให้ทานตามประเพณีของบรรพบุรุษ

๔) การให้ทานต่อสมณะหรือบุคคลอื่นเพราะคนเหล่านั้น ไม่สามารถทำได้

๕) ให้ทานตามที่สมณะบอกกล่าวสั่งสอน

๖) การให้ทานเพราะความสบายใจ

๗) การให้ทานเพราะหวังบุญ

๘) การให้ทานเพราะกำจัดกิเลสและความตระหนี่^{๓๓๘}

สาลี รักสุทธี ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลุ่มเผยแพร่หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาธรรมจักร ได้ให้ความหมายของการให้ทานว่า หมายถึง การให้ การสละสิ่งของ ๆ ตนแก่บุคคลที่ควรให้เพื่อประโยชน์ต่อบุคคลนั้นพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ได้ให้ความหมายของคำว่าทานไว้ว่าหมายถึงการ

^{๓๓๗}บุญกริยาวัตถุ ๓, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.mmv.ac.th/Result/online/Renu/bun3.htm, [๖ พฤษภาคม ๒๕๕๕].

^{๓๓๘}ปราโมช น้อยวัฒน์, **อามิสทาน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.raksadhamma.com/topic_63.php, หน้าที่ ๑-๒, [๖ พฤษภาคม ๒๕๕๕].

ให้สิ่งของหรือการบริจาคปัจจัย ๔ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม อาหารและการให้วิชาความรู้ต่าง ๆ^{๓๙}

ทาน-ศีล-ภาวนา ธรรมทั้ง ๓ นี้เป็นรากแก้วของความเป็นมนุษย์และเป็นรากเหง้าของพระศาสนา ผู้เกิดมาเป็นมนุษย์ต้องเป็นผู้เคยสั่งสมธรรมเหล่านี้มาอยู่ในนิสัยของผู้จะมาสมร่างเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยมนุษย์สมบัติอย่างแท้จริง^{๔๐}

กนก จันทรขจร ได้ให้ความหมายของบุญกิริยาวัตถุ ๓ ว่า เป็นการทำความดีด้วยกิริยาต่างๆ ๓ อย่าง คือ

๑. ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน หมายถึง การทำบุญให้ทานด้วยการให้ทรัพย์สินของทาน แปลว่า การให้ คือ ให้สิ่งที่มีค่ามีประโยชน์ แก่ผู้สมควรให้ เช่น ถวายแด่พระสงฆ์ให้แก่ผู้ควรได้รับการสงเคราะห์ ทาน มีความมุ่งหมายเพื่อกำจัดโลภะ ทาน เมื่อทำแล้วย่อมได้บุญ มีความสุข เพราะทานสามารถทำลายกิเลสตระกูลโลภะได้ทำให้เกิดความเมตตา กรุณา เห็นอกเห็นใจ เกิดความโอบอ้อมอารี ใจเป็นสุขการทำบุญสร้างกุศล “ทานมัย” บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทานนี้ทางพุทธศาสนากล่าวว่ามีอานิสงส์ หรือ มีผลแห่งกุศลกรรม มีผลบุญหรือมีประโยชน์ ๕ ประการ

- ๑) เป็นที่รักของคนหมู่มาก
- ๒) เป็นที่คบหาของคนดี
- ๓) มีชื่อเสียงดี
- ๔) แกล้วกล้าในท่ามกลางชุมชน
- ๕) แม้ตายแล้วก็ไปเกิดในโลกสวรรค์

๒. สีสัมมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล หมายถึง ทำบุญด้วยการรักษาศีล คือประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ตามกรอบของกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ศีล แปลว่า ปกติ คือ การปฏิบัติที่เป็นการควบคุมรักษากาย วาจาของตนไว้ ให้บริสุทธิ์หรือสงบ ศีล มีความมุ่งหมายเพื่อควบคุมโทสะ ความโหดร้ายหยาบคายทางกาย วาจา รักษาตนไว้ไม่ให้เสียหาย ศีล เมื่อรักษาไว้ได้ย่อมได้บุญมีความสุข เพราะสามารถรักษาบุญเก่าไว้ได้ คือ ไม่เปิดให้เกิดโอกาสให้เกิดกิเลส คือ โทสะเกิดขึ้นได้ และทำให้ได้บุญใหม่ คือ ใจตั้งมั่นพร้อมที่จะรับความดีที่สูงขึ้น ชีวิตนักเรียน ถ้ามีศีล คือ ประพฤติ ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบของโรงเรียน ยิ่งมีความสุขไม่ต้องเกิดโทสะ เพราะถูกทำโทษถูกดูว่ากล่าวการทำบุญสร้างกุศลด้วย “สีลมัย” บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีลนี้ในทางพระพุทธศาสนากล่าวว่า มีอานิสงส์ หรือ มีผลแห่งกุศลกรรม มีผลบุญ หรือ มีประโยชน์ ๕ ประการ คือ

- ๑) สามารถบริโภคใช้สอยทรัพย์สินที่เกิดขึ้นได้เต็มอิม โดยไม่ต้องหวาดระแวงอะไร
- ๒) เกียรติคุณพุ่งขจรไป ว่าเป็นคนไว้ใจได้ มีอนาคตดี
- ๓) แกล้วกล้าในท่ามกลางประชาชน
- ๔) จะเป็นคนไม่หลงลืมสติ มีจังหวะชีวิตที่ดี
- ๕) ตายแล้วไปบังเกิดในโลกสวรรค์

^{๓๙} สาลี รักรุทธี, มงคลชีวิต ๓๘ ประการ ฉบับ ร้อยแก้วและร้อยกรอง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พัฒนการศึกษา, ๒๕๕๒), หน้า ๗๕.

^{๔๐} คำสอนหลวงปู่มั่น ฐริทัตโต, ทาน - ศีล - ภาวนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dhammatan.net/2011/08>, [๑๐ มกราคม ๒๕๕๕].

๓. กาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการภาวนา หมายถึง ทำบุญด้วยการภาวนา คือ ผีกอบรมด้วยจิตใจให้เจริญด้วยสมาธิและปัญญา การสวดมนต์การฝึกจิตให้มีสมาธิ การภาวนาล้วนเป็นการทำบุญ ภาวนา แปลว่า ทำให้เจริญ คือ ทำให้สมรรถภาพทางใจในการรับ จำ คิด รู้ พัฒนียงขึ้นไป โดยให้ การรับ จำ คิด รู้ ตั้งรวมตัวเป็นจุดเดียวกัน และหยุดนิ่งมั่นคงอยู่ในศูนย์กลางกายภาวนามีความมุ่งหมายเพื่อกำจัดโมหะ (ความหลง) และอวิชชา (ความไม่รู้) ให้สิ้นไปตามลำดับ ภาวนา เมื่อทำแล้วย่อมได้บุญ มีความสุข เพราะในเบื้องต้น ทำให้กิเลส คือ โลภะ โทสะโมหะ สงบลงได้ ในเบื้องปลายทำให้กำจัดอวิชชาซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งกิเลสเหล่านั้นได้เด็ดขาด ภาวนา นับเป็นยอดของการทำความดีในชีวิตประจำวัน ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวว่ามีอานิสงส์ หรือมีผลแห่งกุศลกรรม มีผลบุญหรือ มีประโยชน์ ๕ ประการ คือ

- ๑) ทำให้ใจสงบระงับ เย็นกาย เย็นใจ ไม่ฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์
- ๒) มีความร่าเริงใจ พร้อมที่จะทำงานในชีวิตประจำวัน
- ๓) กำจัดความเห็นแก่ตัว เจ้าอารมณ์ และไร้เหตุผลลงได้
- ๔) มีการปฏิบัติตัวในชีวิตประจำวันถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรม
- ๕) ทำให้เกิดความรู้ความเห็นบริสุทธิ์หมดความสงสัยแคลงใจในเรื่อง บาป บุญ คุณ

โทษ นรก สวรรค์ชาตินี้ ชาติหน้า เป็นต้น^{๔๑}

ครูพเยาว์ ได้ให้ความหมายว่าบุญกิริยาวัตถุ หมายถึง เหตุแห่งการทำบุญ หรือสิ่งที่ทำให้บุญเกิดขึ้น ในที่นี้หมายถึง บุญที่เกิดขึ้นด้วยการกระทำ ๑๐ อย่าง แต่ในระดับชั้น ปี๕ นี้ จะเรียนเพียง ๓ อย่าง คือ ทานมัย สีลมัย และภาวนามัย

๑. ทานมัย (บุญสำเร็จด้วยทาน) คือ ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ การทำความดีด้วยการเสียสละวัตถุของตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยวิธีการที่ชอบธรรม สิ่งของที่เป็นทาน ได้แก่อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค อันเป็นสิ่งจำเป็นแก่ชีวิต การให้ทานมี ๒ ลักษณะคือ

๑.๑. เพื่อช่วยเหลือผู้ที่มีฐานะยากจนกว่า หรือผู้ที่ประสบภัยพิบัติต่างๆ รวมทั้งการเสียสละทรัพย์สมบัติ การสร้างถาวรวัตถุที่เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น โบสถ์ วิหาร โรงเรียน โรงพยาบาล สะพาน ถนน เป็นต้น

๑.๒. เพื่อบูชาต่อผู้มีพระคุณ เป็นการให้เพื่อแสดงความกตัญญูต่อกตเวทิต่อผู้มีพระคุณ เช่น การถวายทานแด่พระสงฆ์ ผู้ทรงศีล ผู้บำเพ็ญประโยชน์ การให้เครื่องอุปโภคบริโภคแก่บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณอื่นๆ เป็นต้น

๒. สีลมัย (บุญสำเร็จด้วยศีล) คือ ทำบุญด้วยการตั้งใจรักษาศีล โดยการฝึกหัดกายวาจาให้เรียบร้อยเป็นปกติ ฝึกควบคุมตนเอง งดเว้นจากการประพฤตินิสัยที่ไม่ถูกไม่ควร พยายามแก้ไขปรับปรุงความประพฤติของตนเองให้ดีขึ้น ด้วยการรักษาศีล ๕

๓. กาวนามัย (บุญสำเร็จด้วยภาวนา) คือ ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือ ผีกอบรมจิตใจให้มีความสงบ เยือกเย็น ไม่ดิ้นรนหรือกระวนกระวายไปตามความผันผวนของเหตุการณ์ต่างๆ รอบตัว

^{๔๑}กนก จันทร์ขจร, **ธรรมเพื่อชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: หจก. พี เอ็น การพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๕๘๒ - ๕๘๔.

กล่าวคือ เป็นความสุขอันเกิดจากการทำความดีให้เกิดขึ้นภายในตัวตน ด้วยการบำเพ็ญเพียรสมาธิภาวนา^{๔๒}

จริยธรรมว่าด้วยเรื่องบุญกิริยาวัตถุ ๓ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีปรากฏอยู่ในบุญกิริยาวัตถุสูตร คือ สูตรที่ว่าด้วยเรื่องบุญ เรียกว่า “บุญกิริยาวัตถุมี ๓ ประการ หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำบุญ การทำความดี หรือเรื่องที่ดีเป็นการทำงานดี มี ๓ อย่าง คือ

๑. ทานมัย คือ ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ
๒. ศีลมัย คือ ทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดีมีระเบียบวินัย
๓. ภาวนามัย คือ ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือฝึกอบรมจิตใจเจริญปัญญา^{๔๓}

เป็นธรรมที่เป็นเครื่องหมายของกุศลทั้งหลาย อันมีเจตนาเป็นที่ตั้งแห่งการกระทำในสิ่งที่ชอบที่ควรโดยความเห็นที่ถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิ ตามหลักแห่งทาน ศีล ภาวนา ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสพระคาถาประพันธ์ดังต่อไปนี้ว่า “ผู้หวังประโยชน์สุข ควรฝึกฝนบำเพ็ญบุญนี้เท่านั้นที่ให้ผลเลิศติดต่อกันไป มีสุขเป็นกำไรคือควรบำเพ็ญทาน ควรประพฤติธรรมสม่ำเสมอและควรเจริญเมตตาภาวนา บัณฑิตครั้งเจริญธรรม ๓ ประการที่เป็นเหตุให้เกิดสุขดังกล่าวนั้นแล้วย่อมเข้าถึงโลกที่มีสุขปราศจากการเบียดเบียน”^{๔๔}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของบุญกิริยาวัตถุ ๓ ว่าเป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ, เรื่องที่ดีดีว่าเป็นการทำงานดี, หลักการทำงานดี, ทางทำความดี มี ๓ ประการดังนี้

๑. ทานมัย คือ การทำบุญด้วยการให้ปันทรัพย์สิ่งของ ตลอดจนจิตสปีทิตยา
๒. ศีลมัย คือ การทำบุญด้วยการรักษาศีล ด้วยการประพฤติดี มีวินัย เว้นการทำชั่วทางกายวาจา ประกอบสัมมาชีพ
๓. ภาวนามัย คือ การทำบุญด้วยการภาวนา ด้วยการฝึกอบรมจิตใจเจริญปัญญา^{๔๕}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมายว่า “บุญ” เป็นคำสี่อรรถที่สำคัญคำหนึ่งในพระพุทธศาสนา ยิ่งเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามารุ่งเรืองในสังคมไทย คำว่า “บุญ” ก็ยังมีความสำคัญโดดเด่นเป็นพิเศษ แม้เมื่อสังคมเห็นห่างออกไปจากเนื้อหาสาระของพระพุทธศาสนา คนทั่วไปไม่มีโอกาสศึกษาหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แต่คำว่า “บุญ” ก็ยังเป็นคำสามัญในสังคมไทย ที่คุ้นปากชินใจและถูกนำมาใช้นามอ้างอิงกันอยู่เสมอ แม้ว่าความหมายที่เข้าใจนั้น อาจจะไม่ตรงหรือคลาดเคลื่อนออกไปจากหลักการที่แท้จริง เมื่อมีโอกาส จึงควรทบทวนหรือชำระสะสาง ความรู้ความเข้าใจให้ถูกต้อง ตรงตามหลักจึงเป็นแหล่งที่มาตัวจริง เพื่อที่เราจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง และได้รับประโยชน์จาก “บุญ” อย่างเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งก็หมายความว่า จะเข้าถึงคุณค่าที่แท้ของพระพุทธศาสนา อย่างน้อยไม่ปฏิบัติผิดพลาดจนกลายเป็นว่าจะทำบุญแต่กลับ

^{๔๒}ครูพเยาว์, **รอบรู้พระพุทธศาสนา บุญกิริยาวัตถุ ๓**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://krupayao.blogspot.com/2007/08/3.html>, [๖ พฤษภาคม ๒๕๕๕].

^{๔๓}อง.อภฺรฺก. (ไทย), ๒๓/๓๖/๒๙๔.

^{๔๔}ชฺ.อิตฺติ. (ไทย), ๒๕/๖๐/๔๑๕-๔๑๖.

^{๔๕}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ภูมิธรรมชาวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาจัดพิมพ์และสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๒๓.

สร้างบาปคนไทยที่ใกล้วัดสักหน่อยจะจำได้แน่นอนว่าการทำบุญ มี ๓ ทาง คือ ทาน ศีล ภาวนา แต่ความเข้าใจเกี่ยวกับคำทั้ง ๓ นั้น อาจจะไม่ชัดเจนและไม่กว้างขวางเพียงพอ

พุทธพจน์สำคัญแห่ง ซึ่งเป็นที่มาของหลักการทำบุญ ๓ อย่างนี้ มีว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ (หลักแห่งบุญกิริยา คือการทำบุญ) มี ๓ อย่าง ดังนี้ กล่าวคือ

๑. ทานมัย บุญกิริยาวัตถุ (หลักการทำบุญ คือทาน)
๒. ศีลมัย บุญกิริยาวัตถุ (หลักการทำบุญ คือ ศีล)
๓. ภาวนามัย บุญกิริยาวัตถุ (หลักการทำบุญคือ ภาวนา)^{๔๖}

ยุพา อร่ามกุล กล่าวว่า คนในสังคมมีความพยายามที่จะอธิบายความหมายของทางแห่งการทำความดีทั้ง ๓ ประการให้ชัดเจนและเพื่อสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้น

ทานมัย คือ บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน คำว่า ทาน คือ การให้ การให้นั้นมีอยู่หลายชนิดอาจจำแนกออกได้เป็น ๔ ประเภทคือ ๑) เจตนาทาน หมายถึง ความตั้งใจดีก่อนที่จะทำกุศล ความตั้งใจดีนี้เป็นเหตุให้เกิดการให้ทาน เมื่อมีความคิดว่าจะให้ทานก็ต้องเตรียมสิ่งของต่าง ๆ ไว้ให้พร้อมด้วยความยินดีที่จะให้ ครั้นถึงเวลาที่กำหนดไว้ก็นำสิ่งของต่าง ๆ เหล่านั้นมอบให้แก่ผู้รับทำ ในขณะที่กำลังให้ก็มีความเต็มใจที่จะให้โดยไม่มีความตระหนี่หวงแหน แม้ในเวลาต่อมาก็หวงระลึกลงถึงทานที่ให้แล้วนั้นอยู่เนื่อง ๆ ด้วยจิตที่มีปีติโสมมณัสความตั้งใจดีที่เกิดขึ้นทั้ง ๓ กาล ดังกล่าวมานี้ เรียกว่า “เจตนาทาน” ๒) วัตถุทาน หมายถึง การให้เครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ได้แก่การให้ข่าน้ำยารักษาโรค เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยานพาหนะ ดอกไม้ของหอม เครื่องอุปโภค และประทีปดวงไฟ ๓) อภัยทาน หมายถึง ความเป็นผู้มีจิตเมตตา มีความรักปรารถนาดีต่อสัตว์ทั้งปวงไม่เช่นฆ่าไม่อาฆาต พยาบาทจองเวร ไม่ถือโทษ ไม่โกรธตอบ ไม่ทำร้าย ไม่เบียดเบียน เป็นผู้ให้อภัยต่อสัตว์ทั้งปวง ๔) ธรรมทาน หมายถึง การให้ธรรมเป็นทานต้องเป็นไปตามคำสอนของพระพุทธองค์ไม่บิดเบือน ไม่กล่าวดู' แสดงธรรมให้ผู้ฟังเกิดสติปัญญากระทำความดีละเว้นความชั่ว อบรมจิตใจให้สงบผ่องใส เพื่อพัฒนาจิตให้ก้าวขึ้นสู่การบรรลุอมตธรรมในที่สุด^{๔๗}

ศีลมัย คือ บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีลในพจนานุกรมพุทธศาสน์ให้คำนิยามคำว่า ศีลคือเป็นความประพฤติทางกายและวาจาการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย หรือข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีปกติตามระเบียบวินัย ปราศจากโทษ คือข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ประพฤติสุจริต เมื่อพิจารณาแล้ว คำว่า ศีล ก็คือ ปกติ ในการประพฤติปฏิบัติของกายและวาจา ของตนเองหรือสิ่งที่เป็นปกติกาที่บุคคลจะต้องประพฤติปฏิบัติระมัดระวังรักษาให้เรียบร้อยตามฐานะของตน รวมไปถึงการปฏิบัติต่อชุมชน หมู่'คณะในสังคม เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงาม และความสงบสุข^{๔๘}

^{๔๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **บุญเพื่อสร้างสรรค์ชีวิตและชุมชน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dharma-gateway.com/monk/preach/lp-prayuth/lpprayuth-31.htm>, [๖ พ ฤ ษ ภา ค ม ๒๕๕๕].

^{๔๗} ยุพา อร่ามกุล, **ทานและอานิสงส์ของทาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ทิพยวิสุทธี, ๒๕๔๔), หน้า ๑ - ๒.

^{๔๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๙๒.

ภาวนามัย คือ บุญสำเร็จได้ด้วยการเจริญภาวนา คำว่า ภาวนา หมายถึง การทำให้มีขึ้น เป็นขึ้น เกิดขึ้น หรือการทำให้เจริญขึ้น เช่นการฝึกอบรมตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มี ๒ อย่าง คือ สมถภาวนา การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ และ วิปัสสนาภาวนา การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้เข้าใจตามเป็นจริง หรืออีกนัยหนึ่งจัดเป็น ๒ อย่างเหมือนกัน คือ ๑. จิตภาวนา การฝึกอบรมจิตใจให้เจริญงอกงามด้วยคุณธรรม มีความเข้มแข็งมั่นคงเบิกบาน สงบสุขผ่องใสพร้อมด้วยความเพียร สติ และสมาธิ ๒. ปัญญาภาวนา การฝึกอบรมเจริญปัญญา ให้รู้เท่าทันเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จนมีจิตใจเป็นอิสระไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์

สิทธิ์ บุตรอินทร์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือพระพุทธศาสนาถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยอาศัยคุณสมบัติความบริสุทธิ์ ความเสียสละและความมีสติปัญญาแนะนำสั่งสอนประชาชน ให้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ในการดำรงชีวิตมาโดยตลอดส่วนในด้านสังคมก็ได้แนะนำสั่งสอนและสร้างจิตสำนึก นำทางสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งกาย และจิตใจ สั่งสอนให้มนุษย์มั่นใจในศักยภาพของมนุษย์ว่าเป็นผู้ฝึกฝนให้พัฒนามีวิสัยแห่งการพัฒนาไปอย่างสูงสุด โดยอาศัยการศึกษาอบรม^{๔๔}

เสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้ให้ความหมายของบุญกิริยาวัตถุ ๓ ว่าเป็นการทำบุญ ๓ วิธี คือ

๑.ให้ทาน ถวายทานแก่ผู้ทรงศีล แบ่งปันสิ่งของแก่คนอื่นเพื่อละความโลภเห็นแก่ตัวได้ การให้ทานมี ๒ อย่าง คือ

๑.๑ ให้เพื่อทำบุญ เช่น การถวายสังฆทานใส่บาตร หรือบริจาค สิ่งอันควรใช้สอยต่างๆ แก่พระภิกษุสงฆ์ เรียกว่าให้เพื่อทำบุญ การให้ชนิดนี้จุดประสงค์เพื่อฟอกจิตของตนให้สะอาดหรือเพื่อละกิเลสยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น

๑.๒ การให้เพื่อสงเคราะห์ เช่น การให้ข้าวปลาอาหาร ทรัพย์สินเงินทอง แก่คนขอทานหรือบริจาคเพื่อประโยชน์แก่สาธารณะต่างๆ

๒. รักษาศีล ควบคุมกาย วาจาให้เรียบร้อยเป็นปกติเพื่อละความโกรธ ความคิดทำร้าย เบียดเบียนเขา

๓. เจริญภาวนา อบรมจิตใจให้มั่นอยู่ในความดีและสร้างความฉลาดแก่จิต เพื่อละความหลงมกมาย ยึดติดในสิ่งผิดๆ และเป็นการทำความดีที่ยังไม่เกิดให้เกิดมีและให้เจริญ งอกงาม มีอยู่ ๓ เรื่องคือ

๓.๑ การศึกษา ศิลปวิทยาต่างๆที่ทำให้คนฉลาดขึ้นมีประโยชน์ในการดำรงชีวิตและสร้างประโยชน์แก่สังคม เราตั้งใจศึกษาหาความรู้ให้เต็มที่ เช่น ตั้งใจอ่านหนังสือ ท่องจำ ฝึกฝน ฟังเทศน์ฟังธรรม ฟังปาฐกฐา สนทนาสอบถามเอาความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ

๓.๒ การทำงานด้วยเหตุด้วยผลด้วยการใช้ปัญญา เช่น รู้จักเลือกทำแต่งงานที่มีประโยชน์รู้จักวางแผนการปรับปรุงงานให้ดีขึ้น รู้จักค้นคว้าทำงานให้ก้าวหน้า รู้จักทำงานถูกกาลเทศะ รู้จักทำงานที่สุจริต

^{๔๔}สิทธิ์ บุตรอินทร์, **พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๓๑.

๓.๓ การทำจิตให้สงบ หาวิธีควบคุมจิตไม่ให้ฟุ้งซ่านไม่ให้จิตมันคิดโน่นคิดนี่ ตลอดเวลาและการรู้จักใช้ปัญญาพิจารณาให้เข้าใจกฎธรรมชาติ และธรรมชาติของชีวิตว่าทุกอย่าง “ไม่คงที่ ไม่คงตัว” แล้วค่อยๆ ผ่อนคลายความยึดติดจนเกินไป^{๕๐}

สิ่งเป็นที่ตั้งแห่งการบำเพ็ญบุญ เรียกว่าบุญกิริยาวัตถุ โดยย่อมี ๓ อย่าง บุญกิริยาวัตถุ หมายถึงวิธีที่จะทำบุญ วิธีที่เมื่อทำแล้วได้ชื่อว่าเป็นการทำความดีและได้รับผลคือความสุข

๑. ทานมัย หมายถึง การทำบุญด้วยการให้ การให้ในบุญกิริยาวัตถุนี้ มุ่งการให้เพื่อกำจัดกิเลสคือมัจฉะริยะ แบ่งการให้เป็น ๓ ประเภท คือ การให้สิ่งของตนแก่ผู้อื่น เรียกว่า อามิสทานการให้ความรู้ความเห็นที่ถูกต้องตามคลองธรรมเรียกว่า ธรรมทาน การให้อภัย ให้ความปลอดภัย ให้ความรักความเมตตาทั้งต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ เรียกว่า อภัยทาน

๒. สีลมัย หมายถึง การทำบุญด้วยการรักษาศีล ผู้มีศีลก็คือผู้มีปกติสงบเย็น งดการประพฤตินิดหนทางกาย วาจา รู้จักควบคุมกาย วาจา ให้เรียบร้อย มี ๓ ระดับ คือ ระดับต้น คือนิจศีลหรือศีล ๕ เป็นศีลของบุคคลทั่วไป ระดับกลาง คือ ศีล ๘ หรือศีลอุโบสถ ของอุบาสกอุบาสิกากระดับสูงคือศีล ๒๒๗ หรือปาริสุทธิศีลของพระภิกษุ

ภาวนามัย หมายถึง การทำบุญด้วยการอบรมจิตใจ ในทางปฏิบัติคือ การบำเพ็ญกรรมฐาน แบ่งได้ตามความแตกต่างกันของการปฏิบัติ ๒ คือ สมถกรรมฐาน การอบรมใจให้สงบเป็นสมาธิ เรียกอีกอย่างว่า จิตตภาวนา วิปัสสนากรรมฐาน การอบรมปัญญาให้เกิด เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปัญญาภาวนา^{๕๑}

การพัฒนาด้านศีล (ศีลภาวนา)

การพัฒนาตนเองด้วยหลักศีลนั้น โดยเนื้อหาสาระสำคัญ ก็เพื่อให้บุคคลสามารถดำรงตนให้อยู่ร่วมกับสังคม หรือ อยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างปกติสุข ทั้งศีลที่เป็นสิกขาบท ทั่วไป และศีลที่เป็นองค์มรรค คือ อธิศีลสิกขา ดังจะได้กล่าวถึงคำแปล ความหมาย และประเภทของศีลไปตามลำดับดังต่อไปนี้

๑. คำแปลของศีล มีคำแปลหลายอย่าง ได้แก่ แปลว่า เคารพ หมายความว่า ศีระชะ ถ้าคนมีศีระชะขาดก็ตาย ถ้าศีระชะบาดเจ็บก็ไม่สบาย ฉันทใด ถ้าคนศีลขาดก็ตายจากความดีต่าง ๆ ศีลแปลว่า ปกติ หมายความว่า รักษากาย วาจา ให้เรียบร้อยดีเป็นปกติ ศีล แปลว่า เย็น หมายความว่า เย็นกาย เย็นใจ ไม่มีภัย ไม่มีเวร ไม่มีศัตรู ไม่มีความเดือดร้อน มีแต่ความสงบสุข ศีล แปลว่า เกษม หมายความว่า ปลอดภัย ไม่มีอันตราย มีแต่ความสุขกาย สบายใจอยู่เสมอ ศีล แปลว่า ตั้งกายกรรมวจีกรรมไว้ด้วยดี หมายความว่า รักษากายให้ตั้งอยู่ในสุจริต ๓ รักษาวาจาให้ตั้งอยู่ในวจีสุจริต ๔ ไว้เป็นปกติ ศีล แปลว่า เข้าไปรับรองกุศลกรรมไว้หมายความว่า เมื่อบุคคลมีศีลดีแล้ว คุณธรรมอื่น ๆ ที่ตั้งงาม เช่น ขันติ เมตตา สัจจะ สันโดษ วิริยะปัญญา เป็นต้น ก็เกิดขึ้นมาตามลำดับ^{๕๒}

^{๕๐}เสถียรพงษ์ วรรณปก, **จุดประกายแห่งชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศยาม, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒๘ - ๑๓๔.

^{๕๑}คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเสียง, **หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นักรธรรมตรี**, (กรุงเทพมหานคร: เสียงเสียง, ๒๕๔๖), หน้า ๔๑-๔๒.

^{๕๒}พระธรรมธีรราชฆานูณี (โชดก ญาณสิทธิ), **วิปัสสนาญาณโสภณ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ศรีอนันต์การพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๔ - ๗๕.

๒. ลักษณะ หน้าที ผลปรากฏ เหตุเกิดของศีล มีอธิบายว่า ลักษณะของศีล คือ มีการรักษากาย วาจาให้เรียบร้อยดีงาม หน้าทีของศีล คือ มีการกำจัดความทุกข์ ผลปรากฏของศีล คือ มีความสะอาดกาย วาจา ใจ (กายโสเจยย วิจิโสเจยย มโนโสเจยย) ส่วนเหตุเกิดของศีล คือ หิริ (ละอายชั่ว) และโอตตตัปปะ (กลัวบาป)

๓. ความหมายของศีล ในแง่ของการฝึกฝนตน คือ การฝึกฝนอบรมตนซึ่งเรียกว่าอริศีล หรือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง หรือ การฝึกฝนอบรมความประพฤติทางกาย วาจา คือ ระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และในสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ด้วยดี ให้เกื้อกูลไม่เบียดเบียน ไม่ทำลาย เป็นพื้นฐานแห่งการฝึกอบรมจิตใจในอริจิตตสิกขา เรียกสั้น ๆ ว่า ศีล^{๕๓} และศีลยังหมายถึง ระเบียบความประพฤติ หรือระเบียบความเป็นอยู่ทั้งส่วนตัว และที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายวาจา ตลอดถึงท่ามาหาเลี้ยงชีพ ซึ่งได้กำหนดวางไว้เพื่อทำให้ความเป็นอยู่นั้นกลายเป็นสภาพอันเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่การงานต่าง ๆ ประจำวัน โดยเป็นไปเพื่อความหมายอันดีงาม นั่นคือ การทำให้คนในสังคม หรือ ชุมชนมีระเบียบวินัย ขณะเดียวกันศีลก็เป็นเครื่องป้องกันความชั่วไปในตัวอีกโสดหนึ่งด้วย แล้วศีลยังช่วยส่งเสริมโอกาสสำหรับทำความดี โดยฝึกคนให้รู้จักสร้างความสัมพันธ์ ด้วยกายวาจาที่ดีงาม กับสภาพแวดล้อม ในทางอุดมคติแล้วศีลนั้นต้องการให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ปราศจากการเบียดเบียนทำร้ายกันและกัน และช่วยเหลือกันตามฐานะทางสังคมจะอำนวยให้อีกด้วย^{๕๔}

เรื่องนอกจากนั้น ศีลครอบคลุมไปถึง การไม่ละเมิดระเบียบวินัย หรือการไม่เจตนาล่วงเกินเบียดเบียนผู้อื่น ถ้ามองในด้านกรกระทำ ศีล จึงหมายถึงความไม่ละเมิด และการไม่เบียดเบียน สาระของศีลอยู่ที่ความสำรวม หมายถึง การสำรวมระวังคอยปิดกั้น หลีกเว้นไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้นนั่นเองเป็นศีล และสภาพจิตของผู้ไม่คิดจะละเมิด ไม่คิดเบียดเบียนใครนั้นแหละเป็นตัวศีล

๔. ความหมายของศีลที่เป็นระเบียบทางสังคม หมายถึง ศีลที่เป็นระเบียบทางสังคม หรือระบบการนั้น ๆ ศีลจึงมีความเข้มงวดกวดขัน เคร่งครัด หยาบ ประณีต และรายละเอียดต่าง ๆ กัน ดังมีศีล ๕ ศีล ๘ ศีลของคฤหัสถ์ ศีล ๑๐ สำหรับสามเณร ศีล ๒๒๗ สำหรับพระภิกษุสงฆ์ เป็นต้น

๕. ศีลเป็นเหตุให้พัฒนาตนเองจนถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้น หมายถึง ศีลที่ทำให้เกิดสภาพความเป็นอยู่ที่เกื้อกูลแก่การปฏิบัติกิจต่าง ๆ เพื่อเข้าถึงจุดหมายที่ติงามโดยลำดับ ไปจนถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิต ในกัมมัตถยสูตร กล่าวถึงสาระสำคัญของกุศลศีล ว่าสามารถเป็นเหตุให้ดับทุกข์ได้ โดยพระอานนทีได้ทูลถามพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับผลแห่งศีลที่เป็นกุศล และพระองค์ได้ตรัสตอบว่าศีลที่เป็นกุศลทำให้สามารถดับทุกข์ได้ มีลำดับการพัฒนา ได้แก่ ศีลที่เป็นกุศล เป็นเหตุให้เกิดอวิปปฏิสาร (ความไม่เดือดร้อนใจ) อวิปปฏิสาร เป็นเหตุให้เกิดปราโมทย์ ปราโมทย์ เป็นเหตุให้เกิดปิติ ปิติ เป็นเหตุให้เกิดปัสสัทธิ ปัสสัทธิ เป็นเหตุให้เกิดสุข สุข เป็นเหตุให้เกิดสมาธิ สมาธิ เป็นเหตุให้เกิดยถาภูตญาณทัสสนะ ยถาภูตญาณทัสสนะ เป็นเหตุให้เกิดนิพพิทาและวิราคะ นิพพิทาและวิราคะ เป็นเหตุให้เกิดวิมุตติญาณ ทัสสนะ วิมุตติญาณทัสสนะ เป็นธรรมสูงสุด^{๕๕}

^{๕๓}พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๔๑ - ๓๔๒.

^{๕๔}พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๔๑๙.

^{๕๕}อง.เอกาทศก. (ไทย) ๒๔/๑/๑ - ๓.

๖. ศิลทำให้สมาชิกของสังคมหรือชุมชนนั้นอยู่ร่วมกันด้วยดี หมายถึง ศิลทำให้สังคมสงบเรียบร้อย สมาชิกต่างดำรงอยู่ด้วยดี และมุ่งหน้าปฏิบัติกิจของตน โดยสะดวก

๗. ศิลจัดเป็นเครื่องมือเพื่อฝึกหัดขัดเกลาตนเอง ทำให้กิเลสอย่างหยาบเบาบาง ลงด้วยการควบคุมยับยั้งสังวร ปรับการแสดงออกทางกายวาจาให้เกื้อกูลแก่สภาพความเป็นอยู่ และการอยู่ด้วยกันด้วยดี ซึ่งเป็นความจำเป็นพื้นฐานสำหรับพัฒนาชีวิตของตนให้ พร้อมทั้งจะเป็นที่รองรับกุศลธรรมทั้งหลาย เฉพาะอย่างยิ่ง คือ เป็นพื้นฐานของสมาธิ หรือการฝึกปรือคุณธรรมทางจิตใจที่สูงขึ้นไป^{๕๖}

๘. ประเภทของศิลเพื่อนำมาพัฒนาตนเองและสังคม ศิลเพื่อเสริมสร้างความ ตีงามของชีวิตและสังคม คือ หลักคำสอนในสังคาลกสูตรทั้งหมด เรียกคิหิวินัย หมายถึงวินัยของคฤหัสถ์เป็นศิลสำหรับประชาชน มี ๒ ระดับ มีดังนี้

๘.๑ ธรรมชั้นศิล คือ ศิลในแง่ธรรม หมายถึง หลักความประพฤติระดับกายวาจาและอาชีวะที่นำมาแนะนำสั่งสอน โดยเน้นที่ปัจเจกชนเป็นสำคัญ ในขั้นนี้ มีความหมายไปถึง อธิศีลสิกขา ซึ่งหมายถึง การฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ ได้แก่ รวมเอาองค์มรรค สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ เข้ามาว่าโดยสาระก็คือ การดำรงตนด้วยดีในสังคม รักษาระเบียบวินัย ปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบทางสังคมให้ถูกต้อง มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีงามเกื้อกูลประโยชน์ช่วยรักษาและส่งเสริมสภาพแวดล้อมโดยเฉพาะในทางสังคม ให้อยู่ในภาวะเอื้ออำนวยแก่การที่ทุก ๆ คนจะสามารถดำเนินชีวิตที่ตีงาม หรือ ปฏิบัติตามมรรคกันได้ด้วยดี กล่าวโดยย่อ อธิศีลสิกขา คือ ความประพฤติด้านศิล ตัวอย่างพุทธพจน์ที่แสดงเรื่องศิลในแง่ธรรม สำหรับคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนที่แสดงถึงบทบาทของศิลและปัญญาของบุตรีดาต่อบิดามารดา ดังนี้

“บุตรีดาที่สามารถยังมารดาบิดาผู้ทุศีล

ผู้ไม่มีศรัทธาให้ตั้งมั่นในศรัทธา ศิล จาคะ และปัญญาได้

การกระทำอย่างนั้น ชื่อว่า บุตรได้ตอบแทนแก่มารดาบิดา”^{๕๗}

๘.๒ วินัยที่เป็นศิล คือ ศิลในแง่ที่เป็นวินัย หมายถึง กฎระเบียบข้อบังคับที่กำหนดวางกันขึ้นเป็นบัญญัติทางสังคม เพื่อกำกับความประพฤติของบุคคล ตามความมุ่งหมายเฉพาะของหมู่'ชนหรือ ชุมชนนั้น โดยมากมุ่งเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติตามธรรมให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และผู้ฝ่าฝืน ต้องได้รับโทษตามความรับผิดชอบต่อชุมชน หรือ สังคมนั้นอีกชั้นหนึ่ง ต่างจากผลทางจิตใจตามกฎธรรมชาตินั้นคือ วิธีฝึกคนให้มีศิล ซึ่งเป้าหมายของวินัยที่เป็นศิลได้แก่ ศิลระดับสังคมสงฆ์ มีเป้าหมายที่สำคัญอยู่ ๑๐ ประการ คือ เพื่อความตีงามที่เป็นไปโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์ ความผาสุกแห่งสงฆ์ กำราบคนหน้าด่านไม่รู้จักกาย ความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศิลตีงาม ปิดกั้นความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในปัจจุบัน บำบัดความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในภายหลัง ความเสื่อมเสียยิ่งขึ้นไปของคนที่ยังไม่เสื่อมเสีย ความเสื่อมเสียยิ่งขึ้นไปของคนผู้เสื่อมเสียแล้ว ความดำรงมั่นแห่งสังคธรรม และส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อย สนับสนุนวินัยให้หนักแน่น^{๕๘}

^{๕๖}ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒.

^{๕๗}อง.ทูก.(ไทย) ๒๐/๓๔/๗๘.

^{๕๘}อง.ทสก.(บาลี) ๒๔/๓๑/๗๔.

ส่วนในอังคตตรนิกาย ได้เพิ่มเข้ามาอีก ๒ ข้อ คือ เพื่อเอื้ออนุเคราะห์แก่คฤหัสถ์ทั้งหลาย และเพื่อตัดรอนฝักฝ่ายของภิกษุผู้มีความปรารถนาชั่วร้าย^{๕๙}

๙. การพัฒนาตนด้วยศีลที่เป็นองค์มรรค หมายถึง การฝึกฝนอบรมในด้าน ความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีวะ ในระดับการพัฒนาศีล ท่านเรียกว่าอริสัสสิกขา เรียกกันสั้น ๆ ว่า ศีล วิธีแก้ปัญหโดยวิธีนี้ เป็นวิธีของอารยชนระดับพื้นฐาน เรียกตามบาลีว่า หลักของอริยมรรค แปลว่า ทางดำเนินสู่ความดับทุกข์ที่ทำให้เป็นอริยชน หรือ วิธีดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ อริยมรรคนี้ แบ่งระดับการพัฒนาศีลที่เป็น องค์มรรคเป็น ๓ อย่าง คือ สัมมาวาจาสัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ^{๖๐} มีความละเอียด ดังต่อไปนี้

๙.๑ สัมมาวาจา เจรจาชอบ หมายถึง การพูดหรือเจรจาชอบ มี ๔ ประการ คือ ละมูสาวาท คือ เว้นการพูดเท็จ ขณะเดียวกันให้พูดคำจริง เรียกว่า สัจจวาจา ละปิสุณาวาจา คือ เว้นการพูดส่อเสียด ขณะเดียวกันให้พูดคำสมานสามัคคี เรียกว่า สามัคคกรณีวาจา ละมรฺสุสาวาจา คือ เว้นจากพูดคำหยาบคาย ขณะเดียวกันก็ให้พูดแต่คำอ่อนหวานสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ที่เรียกว่า สันทวาจา ละสัมผัสฺปลาปะ คือ เว้นการพูดเพื่อเจ้อ เหลวไหล ไร้สาระ ขณะเดียว กันก็ให้พูดแต่คำมีประโยชน์ สร้างสรรค์ นำมาแต่คุณธรรมปรงจิตใจให้ ร่าเริง เบิกบาน เรียกว่า อตฺถสฺนฺหิตวาจา^{๖๑} ดังพระพุทธพจน์ตรัสแสดงสัมมาวาจาว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สัมมาวาจา เป็นไฉน ? นี้เรียกว่าสัมมาวาจา คือ
เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนางดเว้นจากวาจาส่อเสียด
เจตนางดเว้นจากวาจาหยาบ เจตนางดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ”^{๖๒}

๙.๒ สัมมากัมมันตะ หมายถึง การงานชอบ คือการกระทำชอบมี๓ประการ ได้แก่การละจากปาณาติบาตหมายถึงเว้นการทำลายชีวิตทั้งคนและสัตว์ทุกจำพวกขณะเดียวกันก็ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่กัน ละอทินนาทาน คือ เว้นการเอาทรัพย์สินสมบัติ สิ่งของคนอื่นที่ไม่อนุญาตหรือ ไม่ได้มีเจตนาที่จะให้ ขณะเดียวกัน ก็ควรจะบริจาคทรัพย์ให้ทานตามโอกาส และฐานะ ละกาเมสุมิฉจาจารา คือ เว้นความประพฤติผิดในกาม หมายถึง ไม่ล่วงเกินในสามี ภรรยาอันเป็นที่รักยิ่งของคนอื่น

ขณะเดียวกัน ก็ประพฤติสทธารสันโดษ คือพอใจในคู่ครองของตนเองเท่านั้น^{๖๓}ดังพระพุทธพจน์ตรัสสัมมากัมมันตะ ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สัมมากัมมันตะ เป็นไฉน ? นี้เรียกว่า
สัมมากัมมันตะ คือ เจตนางดเว้นจากการตัดรอนชีวิต
เจตนางดเว้นจากการถือเอาของที่เขามิได้ให้
เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย”^{๖๔}

^{๕๙}อง.ทก.(บาลี) ๒๐/๔๓๖/๑๒๓.

^{๖๐}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: ศยาม. ๒๕๕๖), หน้า ๑๒ - ๑๓.

^{๖๑}อง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๑๔๘-๑๔๙/๑๘๙.

^{๖๒}ม.ม.ุ(ไทย) ๑๒/๑๓๕/๑๒๖ - ๑๒๘.

^{๖๓}ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๔๗/๓๖๒ - ๓๖๔.

^{๖๔}ม.ม.ุ(ไทย) ๑๒/๑๓๕/๑๒๖.

๙.๓ สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ ละมิจฉาชีพ เลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาชีพ ขณะเดียวกันก็ มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพการงาน หน้าที่อันสุจริต เช่น ทำงานไม่ให้ อากูล หมายถึง ไม่ค้ำงานไม่ผัดผ่อนงานไม่จับจดงาน ไม่ยุ่งเหยิงสับสน เป็นต้นเมื่อกล่าวถึงหลักการ ของสัมมาอาชีวะนั้นคงเข้าใจว่าเป็นการแสวงหาทรัพย์แล้วใช้สอยทรัพย์นั้นโดยชอบธรรม ตั้งแต่ปัจจัย ๔ อันเป็นพื้นฐานในการครองชีพ และผลตอบแทนในด้านจิตใจด้วย ไม่ใช่ทำงานเพื่อวัตถุหรือเพียง เพื่อได้ทรัพย์เท่านั้น มีประเด็นควรพิจารณา ๓ ประการ ดังต่อไปนี้

๑) มุ่งให้คนมีปัจจัย ๔ ที่พอเพียงที่จะเป็นอยู่ได้ แต่ไม่ได้มุ่งว่าจะมีมากหรือน้อย คือ มุ่งให้คนทำงานเป็นมากกว่าจะมานั่งนับทรัพย์สิน ซึ่งเป็นผลของการทำงานอีกต่อหนึ่ง มิใช่เป้าหมาย ของพระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จาก ธรรมะที่เกี่ยวกับการปกครองบ้านเมือง หน้าที่ของพระเจ้า แผ่นดินข้อที่หนึ่ง^{๖๕} คือ ทานหมายถึง การช่วยเหลือด้วยวัตถุสิ่งของแก่ประชาชน คือนำสิ่งของไป ช่วยเหลือชาวบ้าน ไม่ให้เก็บไว้จนเต็มท้องพระคลังหลวง ถ้าพิจารณาให้ครบด้าน จะเห็นว่า ก็เป็นการ รายได้หลวงบริหารประเทศให้พลเมืองอยู่ดี กินดี และดำรงชีวิตได้ ด้วยองค์การของรัฐเข้า ประคับประคอง

๒) ความสมบูรณ์ด้วยทรัพย์ มิใช่จุดมุ่งหมายแสวงหา แต่เป็นเพียงสิ่งเป็นอุปการะแก่ การดำรงชีวิต อันเนื่องมาจากศีลเป็นตัวผลิตให้ ด้วยการทำงานสุจริตนั้น จุดมุ่งหมายจริง ๆ ก็คือ ต้องการให้เกิดการพัฒนาด้านจิตใจและปัญญา มากกว่ามาประกอบอาชีพเพื่อหาทรัพย์มาบำรุงตน ฝ่ายเดียว แต่ทรัพย์ภายในอย่างอื่นต้องแสวงหาเพิ่มเติมด้วยเช่นกัน

๓) สัมมาชีพ มิได้หมายถึง มีหน้าที่ในการใช้แรงงาน เพื่อให้เกิดทรัพย์สินสมบัติ เท่านั้น แต่ยังหมายถึง การทำหน้าที่ การดำรงตำแหน่ง การมีคุณธรรม ศีลธรรมในหน้าที่กิจการงาน ของตนเอง เช่น เป็นครู ก็มีธรรมะสำหรับครู เป็นต้น ไม่ใช่สอนเพื่อหวังแต่เงินเดือนตอบแทนเพียง อย่างเดียว ขณะเดียวกันจะต้องถ่ายทอดความรู้ ความสามารถวิชาการที่ก้าวหน้าแก่ศิษย์ตามหน้าที่ จัดว่าเป็นสัมมาชีพของครู คือ มีการใช้แรงงานการสอนวิชาการ และมีผลผลิตคือรายได้ต่อเดือนเพื่อนำไปเลี้ยงตนและคนที่เกี่ยวข้องและเสียภาษีช่วยรัฐ

๔) สัมมาอาชีวะโดยทางธรรม หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานกับอาชีวะและ ผลตอบแทน โดยพิจารณาแบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ สำหรับคฤหัสถ์ ได้แก่ การใช้แรงงานในหน้าที่เป็น เรื่องของอาชีวะโดยตรง คือเป็นไปเพื่อได้ผลตอบแทนเป็นทรัพย์สินเงินทอง ใช้เป็นปัจจัยเลี้ยงชีพ เช่น อาชีพ กรรมกร ครู ทหาร ตำรวจ อัยการ ผู้พิพากษา นายกรัฐมนตรี เป็นต้น ส่วนของพระสงฆ์ ได้แก่ การใช้แรงงานในหน้าที่ไม่เป็นเรื่องของอาชีวะ ไม่มีความมุ่งหมายในด้านอาชีวะ คือ ไม่เกี่ยวกับอาชีวะ เลย เพราะไม่เป็นไป เพื่อได้ผลตอบแทนเป็นปัจจัยเครื่องยังชีพ แต่ปฏิบัติงานเพื่อธรรมและเพื่อผดุง ธรรมในโลก ถ้าเอาแรงงานที่พึงใช้ในหน้าที่ มาใช้ในการแสวงหาปัจจัยเครื่องยังชีพ จัดว่าเป็นมิฉาชีพ

๖๖

๕) สัมมาอาชีวะในแง่การพัฒนาจิตใจและปัญญา ได้แก่ การรู้จักทำงาน ใช้แรงงาน เมื่อได้ทรัพย์อันเกิดจากกิจกรรมนั้น ๆ แล้ว ก็รู้จักวิจิตร วิถีปฏิบัติต่อทรัพย์ คือ ให้มีความรู้ ความ เข้าใจคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม และเป็นไปด้วยนิสสรณปัญญา หมายถึง การรู้เท่าทันต่อทรัพย์ไม่ตกเป็น

^{๖๕}ที.ปา.(บาลี) ๑๑/๓๕/๖๕.

^{๖๖}ม.อุ.(บาลี) ๑๔/๒๗๕/๑๘๖.

ทาสของทรัพย์สิน ไม่หลงมัวเมาในสมบัติที่ตนหาได้แล้วนั้น คือ ให้เป็นนายทรัพย์ ต่อจากนั้น ก็นำทรัพย์ที่หามาได้ ทำให้เกิดประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ แก่ตนเอง ครอบครัว สังคมประเทศชาติ ตามลำดับ มีหลักในการปฏิบัติ คือ การแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม ไม่ข่มเหง หรือ เบียดเบียนเขา ได้มา ส่วนการใช้ทรัพย์ คือ บริหารทรัพย์ เป็น ๓ ส่วน ได้แก่ เลี้ยงตน (และคนที่เกี่ยวข้องกับตน) ให้เป็นสุขช่วยเหลือแบ่งปันแก่คนอื่น เช่น บริจาคเสื้อผ้า ข้าวสารแก่ผู้ประสบภัยพิบัติ เป็นต้น และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เช่น สร้างเครื่องมือแพทย์แก่โรงพยาบาล สร้างโรงเรียน สร้างสะพานข้ามแม่น้ำขุดบ่อน้ำขุดสระน้ำ เป็นต้น ^{๖๗}

๖) สัมมาอาชีวะที่มีคุณค่าทางจิตใจและปัญญา ได้แก่ เมื่อมีทรัพย์ก็ไม่มัวเมา ไม่ใช้จ่ายทรัพย์ไปในทางให้โทษแก่ตนและสังคม เช่น เล่นการพนันฟุตบอล หวย ไก่ชน เสพยาเสพติด นำไปลงทุนทางผิดต่อศีลธรรม และกฎหมาย เป็นต้น ดังนั้น ทรัพย์จึงมีผลต่อจิตใจและปัญญาเพื่อการดำรงชีพอยู่อย่างปกติสุข ถ้าขาดหลักสัมมาอาชีวะ ย่อมผิดศีลได้เช่นกัน

๗) สัมมาอาชีวะในความหมายฝ่ายคฤหัสถ์ ได้แก่ สัมมาอาชีวะสำหรับคฤหัสถ์ ผู้ครองเรือน ทางพระพุทธศาสนาก็สอนให้รู้จักพัฒนาด้านสัมมาอาชีวะ คือ ให้รู้จักการหาทรัพย์ การใช้ทรัพย์ และความสุขที่เกิดจากการใช้ทรัพย์ มีความหมายโดยสาระทางพุทธธรรม คือ หลักการแสวงหาทรัพย์ มีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่ (อุฏฐานสัมปทา) ความขยันหมั่นเพียรในการแสวงหา ไม่เกียจคร้านกิจการงานทุกอย่าง ทำงานไม่ทอดทิ้งงาน ไม่อาภูล ไม่จับจด (อารักขสัมปทา) รู้จักวิธีรักษาทรัพย์ที่ได้มานั้น รู้จักบำรุงดูแล หาของใหม่มาแทนของเก่า รู้จักซ่อมแซมปรับปรุงให้ใช้งานได้ดีและการบริหารทรัพย์ควรให้คนมีความซื่อสัตย์ไว้วางใจได้ดูแลทรัพย์สิน (กัลยาณมิตตา) การรู้จักคบหา เสวนากับบัณฑิต หรือ สัตบุรุษ คนดี ผู้มีศีล เว้นคนทุศีล โจร ผู้ก่อการร้าย ผู้มีอิทธิพลซึ่งเป็นภัยต่อสังคมและประเทศชาติสมชีวิตา คือ ใช้จ่ายอย่างฉลาด ได้แก่มีรายไ้รายรับ และรายเหลือ ^{๖๘}

๘) อาชีพที่ขัดต่อการพัฒนาด้านสัมมาอาชีวะสำหรับคฤหัสถ์ นอกจากการประกอบอาชีพที่สุจริตแล้ว บุคคลผู้หวังความเจริญด้านสัมมาอาชีวะพึงหลีกเลี่ยงโทษ ในการประกอบอาชีพค้าขายสิ่งที่ไม่เหมาะให้โทษ ๕ อย่าง คือ ค้าขายอาวุธ ค้าขายมนุษย์ ค้าขายเนื้อสัตว์ ค้าขายน้ำเมา (รวมถึงสิ่งเสพติดทุกประเภท เช่น ยาบ้า ฝิ่น เป็นต้น) และค้าขายยาพิษ ^{๖๙}

ทวิวิธน์ ปุณฺทริกวิวิธน์ ได้กล่าวว่า สำหรับแนวทางการพัฒนาตามหลักพุทธธรรม ซึ่งใช้มรรคมืองค์ ๘ หรือไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นแนวทางในการพัฒนาจะมี ๓ แนวทางสำคัญคือแนวทางของการใช้ “ศีล” นำการพัฒนา เป็นการใช้ศีลเป็นจุดเริ่มต้น เป็นแนวทางปฏิบัติให้แก่ผู้ถูกพัฒนา แนวทางที่สองคือการใช้ “สมาธิ” เป็นจุดเน้นในการพัฒนา และแนวทางที่สามคือการใช้ “ปัญญา” เป็นแนวทางจุดเน้นในการพัฒนา แนวทางทั้งสามจะต้องสอดคล้องกับเป้าหมายลักษณะและความพร้อมของกลุ่มเป้าหมาย ยกตัวอย่างเช่น ผู้ที่ต้องการศึกษาปฏิบัติพัฒนาดนตนเองในแนวทางพุทธ เป็นผู้มีเป้าหมายในการพัฒนาเพื่อที่หลุดพ้นจากห้วงทุกข์ มีภูมิธรรมสูง ย่อมจะต้องใช้ “ปัญญา” เป็นแนวทางในการพัฒนา เนื่องจากสอดคล้องทั้งเป้าหมายและความพร้อมของผู้ที่ต้องการพัฒนา แต่หากผู้ศึกษาปฏิบัติมีเป้าหมายในระดับโลกียธรรม ยังพอใจและมีความสุขกับการเวียนว่าย

^{๖๗} อ.ทสก.(บาลี) ๒๔/๙๑/๑๙๔.

^{๖๘} อ.อ.อุฏฐก. (บาลี) ๒๓/๑๔๔/๒๘๙.

^{๖๙} อ.ป.ญจก.(บาลี) ๒๒/๑๗๗/๒๓๓.

ตายเกิด ต้องการความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน มีคุณธรรมศีลธรรม เป็นพลเมืองดี แนวทางการพัฒนานั้นอาจเป็นเพียงระดับ “ศีล” หรือระดับ “สมาธิ” ก็เพียงพอ ความชัดเจนในปัจจุบันสามประการนี้จะทำให้ประสิทธิผลและประสิทธิภาพการพัฒนามากยิ่งขึ้น แนวทางการพัฒนาที่กล่าวแล้วจะใช้กำหนดหลักสูตรการพัฒนา หลักสูตรการพัฒนา (Program) การกำหนดหลักสูตรเพื่อการพัฒนาจะประกอบด้วยการศึกษาหาความจำเป็นในการฝึกอบรม (Training needs) ขององค์การ ความจำเป็นของงาน และความจำเป็นของบุคคลที่กำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาทักษะ ความรู้หรือทัศนคติ ค่านิยม วิสัยทัศน์ การกำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ระยะเวลาการจัดและดำเนินการฝึกอบรม และระยะเวลาในการประเมินผลการฝึกอบรม จะเห็นได้ว่าการกำหนดหลักสูตรนั้นมีที่มาจากความจำเป็นในการฝึกอบรมหรือเป้าหมายในการฝึกอบรมที่องค์การ หรือตัวงานหรือปัจเจกบุคคลต้องการ ผนวกกับวัตถุประสงค์เฉพาะด้านในการพัฒนาทั้งความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ต้องมีซึ่งหากเป็นการพัฒนาแนวพุทธแล้ว ความจำเป็นดังกล่าวก็จะได้จาก BHRC (Buddhist Human Resource Competency) เป็นตัวตั้ง หลังจากนั้นจึงกำหนดระยะเวลาและการดำเนินการฝึกอบรมรวมทั้งการประเมินผล กล่าวในเชิงการประยุกต์ใช้แล้วหลักสูตรการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แนวพุทธจะมีเป้าหมายการพัฒนาและระดับความพร้อมของผู้เรียนซึ่งกำหนดเป็น BHRC หลังจากนั้นจึงกำหนดเนื้อหาหลักธรรมที่จำเป็นตาม BHRC ยกตัวอย่างเช่น ผู้บริหารขององค์การอาจมี BHRC ที่ได้จากเป้าหมายขององค์การบวกกับเป้าหมายส่วนบุคคลผสมผสานกับความพร้อมของผู้เรียน จะกำหนดได้เป็น BHRC ของผู้บริหารที่การเป็นผู้นำที่ที่จะต้องมีความรู้เรื่องทศพิธราชธรรมหรือพรหมวิหาร ๔

นักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แนวพุทธหรือวิทยากร ก็จะมีหน้าที่ในการพัฒนาหลักสูตรเนื้อหาหลักธรรมรวมทั้งเทคนิคการสอนทั้งของตะวันตกและของพุทธที่สอดคล้องกับระบบการรับรู้และเรียนรู้ของผู้บริหาร การกำหนดหลักสูตรจึงเป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้ที่จะเป็นวิทยากรทั้งที่เป็นฆราวาสหรือพระภิกษุ ที่จะต้องเรียนรู้ในการออกแบบหลักสูตรให้สอดคล้องกับผู้เรียนกับ BHRC ที่องค์การกำหนดรวมทั้งปัจจัยแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์การ เมื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและหลักสูตรได้แล้ว เทคนิคการฝึกอบรมก็จะเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะต้องพิจารณาต่อไป ในทางพุทธศาสนการใช้องค์ความรู้จากพฤติกรรมศาสตร์น่าจะเปรียบเทียบกับกระบวนการปฏิบัติต่างๆ เช่น ศีล ๕ ในหลักการที่ว่าหากปฏิบัติเช่นนี้ จะได้ผลเช่นไร ตามกฎแห่งกรรม แต่การเชื่อมโยงให้เห็นผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนพฤติกรรมอาจยังไม่ชัดเจนจึงไม่ทำให้คนเกิดการเรียนรู้ ไม่เปลี่ยนพฤติกรรมเพราะอาจจะขัดแย้งกับการเรียนรู้จากสังคมที่ผู้ไม่มีศีลกลับได้รับรางวัล ได้รับการยกย่อง มีเกียรติมีศักดิ์ศรี มีผู้นับหน้าถือตาแต่ผู้มีศีลนั้นกลับถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกกระทำ ถูกเบียดเบียน มีชีวิตอยู่อย่างยากจนข้นแค้นอย่างไรก็ตามในศีลข้อ ๑ การไม่ฆ่าสัตว์และเบียดเบียนสัตว์อื่น หากนำไปสู่การปฏิบัติเช่นการรับประทานอาหารมังสวิรัต แล้วเกิดคุณประโยชน์คือมีทั้งสุขภาพกายดี สุขภาพจิตดี (ได้รางวัล) ที่เกิดจากการนี้เป็นอย่างไร ก็น่าจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมคนและเกิดการเรียนรู้ต้องมีความรู้ทางด้านพฤติกรรมศาสตร์จะมีประโยชน์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิถีพุทธ ยกตัวอย่างเช่น คิดพจน์ที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” จะต้องทำให้เห็นเป็นรูปธรรมและตรงประเด็น “ทำดี” นั้นต้อง “ได้ดี” ไม่ใช่ “ทำดี” แล้วต้อง “รวย” ความดีกับความรายนั้นในสังคมปัจจุบันมีคนจำนวนมากคิดว่าเป็นสิ่งเดียวกัน “ทำบุญ” แล้วก็ต้อง “รวย” จึงจะทำบุญกันพระคุณเจ้า เมื่อกูโร

กล่าวถึงแนวคิดของพุทธทาสภิกขุเรื่องการปฏิบัติธรรมซึ่งใกล้เคียงกับหลักพฤติกรรมศาสตร์ว่า “ท่าน (พุทธทาส) แปล อกาลิโก ว่าทำปุ๊ปไม่เกี่ยวกับอนาคต ทำถึงเห็นทันที ถ้าเราละปุ๊ปก็สบายทันที”^{๗๐}

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ทรงกล่าวไว้ว่า " ศิล " นั้น แปลว่า " ปกติ " คือสิ่งหรือกติกาที่บุคคลจะต้องระวังรักษาตามเพศและฐานะ ศิลนั้นมีหลายระดับคือ ศิล ๕ ศิล ๘ ศิล ๑๐ และ ศิล ๒๒๗ และในบรรดาศิลปินชนิดเดียวกันก็ยังจัดแบ่งออกเป็นระดับธรรมดา มัชฌิมศิล (ศิลระดับกลาง) และอธิศิล (ศิลอย่างสูง ศิลอย่างอุกฤษฏ์) คำว่า " มนุษย์ " นั้น คือผู้ที่มีใจอันประเสริฐ คุณธรรมที่เป็นปกติของมนุษย์ที่จะต้องทรงไว้ให้ได้ตลอดไปก็คือศิล ๕ บุคคลที่ไม่มีศิล ๕ ไม่เรียกว่ามนุษย์ แต่อาจจะเรียกว่า "คน " ซึ่งแปลว่า " ยุง " ในสมัยพระพุทธกาล ผู้คนมักจะมีศิล ๕ ประจำใจกันเป็นนิจ ศิล ๕ จึงเป็นเรื่องปกติของบุคคลในสมัยนั้น และจัดว่าเป็น " มนุษย์ธรรม " ส่วนหนึ่งในมนุษย์ธรรม ๑๐ ประการ ผู้ที่จะมีวาสนาได้เกิดมาเป็นมนุษย์จะต้องถึงพร้อมด้วยมนุษย์ธรรม ๑๐ ประการเป็นปกติ (ซึ่งรวมถึงศิล ๕ ด้วย) รายละเอียดจะมีประการใดจะไม่กล่าวถึงในที่นี้ การรักษาศิลเป็นการเพียรพยายามเพื่อระงับโทษทางกายและวาจาอันเป็นเพียงกิเลสหยาบมิให้กำเริบขึ้น และเป็นการบำเพ็ญบุญบารมีที่สูงขึ้นกว่าการให้ทาน ทั้งในการถือศิลด้วยตนเองก็ยังได้บุญมากและน้อยต่างกันไปตามลำดับต่อไปนี้ คือ

๑. การให้อภัยทาน แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถือศิล ๕ แม้จะถือเพียงครั้งเดียวก็ตาม ๒. การถือศิล ๕ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถือศิล ๘ แม้จะถือเพียงครั้งเดียวก็ตาม ๓. การถือศิล ๘ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถือศิล ๑๐ คือการบวชเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา แม้จะบวชมาได้เพียงวันเดียวก็ตาม ๔. การที่ได้บวชเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา แล้ว รักษาศิล ๑๐ ไม่ให้ขาด ไม่ต่างพร้อย แม้จะนานถึง ๑๐๐ ปี ก็ยังได้บุญน้อยกว่าผู้ที่ได้อุปสมบทเป็นพระในพระพุทธศาสนาที่มี ศิลปาฏิโมกข์สังวร ๒๒๗ ข้อ แม้จะบวชมาได้เพียงวันเดียวก็ตาม ฉะนั้นในฝ่ายศิลแล้ว การที่ได้อุปสมบทเป็นพระในพระพุทธศาสนาได้บุญบารมีมากที่สุด เพราะเป็นเนกขัมมบารมีในบารมี ๑๐ ทศ ซึ่งเป็นการออกจากกามเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติธรรมขั้นสูง ๆ คือการภาวนาเพื่อมรรค ผล นิพพาน ต่อ ๆ ไป ผลของการรักษาศิลนั้นมีมาก ซึ่งจะยังประโยชน์สุขให้แก่ผู้นั้นทั้งในชาตินี้และชาติหน้า เมื่อได้ละอรรถภาพนี้ไปแล้วย่อมส่งผลให้ได้บังเกิดในเทวโลก ๖ ชั้น ซึ่งล้วนแต่ความละเอียดประณีตของศิลที่รักษาและที่บำเพ็ญมา ครั้นเมื่อสิ้นบุญในเทวโลกแล้ว ด้วยเศษของบุญที่ยังคงหลงเหลืออยู่แต่เพียงเล็กน้อยๆหากไม่มีอภุศลกรรมอื่นมาให้ผล ก็อาจจะน้อมนำให้ได้มาบังเกิดเป็นมนุษย์ที่ถึงพร้อมด้วยสมบัติ ๔ ประการ เช่น อานิสงส์ของการรักษาศิล ๕ กล่าวคือ

๑. ผู้ที่รักษาศิลข้อที่ ๑ ด้วยการไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ด้วยเศษของบุญที่รักษาข้อนี้ เมื่อน้อมนำมาเกิดเป็นมนุษย์ก็จะมีพลานามัยที่แข็งแรง ปราศจากโรคภัย ไม่ไข้โรค อายุยืนยาว ไม่มีศัตรูเบียดเบียนให้ต้องบาดเจ็บ ไม่มีอุบัติเหตุต่างๆที่จะทำให้บาดเจ็บหรือสิ้นอายุเสียก่อนวัยอันควร

๒. ผู้ที่รักษาศิลข้อที่ ๒ ด้วยการไม่ถือเอาทรัพย์ของผู้อื่นที่เจ้าของมิได้เต็มใจให้ ด้วยเศษของบุญที่น้อมนำมาเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมทำให้ได้เกิดในตระกูลที่ร่ำรวย การทำมาหาเลี้ยงชีพใน

^{๗๐}พิทยา ว่องกุ (บรรณาธิการ), วิกฤตศาสนาในยุคธรรมาภิบาล : พุทธวิบัติ?, (กรุงเทพมหานคร: โครงการวิจัยที่ศัน, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๑-๑๗๕.

ภายนอกมักจะประสบกับช่องทางที่ดี ทำมาค้าขึ้นและมั่งมีทรัพย์ ทรัพย์สมบัติไม่วิบัติหายนะไปด้วยภัยต่างๆเช่น อัคคีภัย วัตภัย โจรภัย ฯลฯ

๓. ผู้ที่รักษาศีลข้อที่ ๓ ด้วยการไม่ล่วงประเวณีในคูครอง หรือคนในปกครองของผู้อื่น ด้วยเศษของบุญที่รักษาศีลในข้อนี้ เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ก็ประสบโชคดีในความรัก มักได้พบกับรักแท้ที่จริงจังและจริงใจ ไม่ต้องอกหัก ออกโวย และอกเดาะ ครั้นเมื่อมีบุตรธิดาก็อ่านอนสอนง่ายไม่ดื้อด้น ไม่ถูกผู้อื่นอุทธรณ์จนอาจารย์ไปทำให้เสียหาย บุตรธิดาย่อมเป็นอภิชาติบุตร ซึ่งจะนำเกียรติยศชื่อเสียงมาสู่วงศ์ตระกูล

๔. ผู้ที่รักษาศีลข้อที่ ๔ ด้วยการไม่กล่าวมุสา ด้วยเศษของบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อนำมาเกิดเป็นมนุษย์ จะทำให้เป็นผู้ที่มีสุ่มเสียงไพเราะ พูดจา มีน้ำมีนวลชวนฟัง มีเหตุมีผลชนิดที่เป็น "พุทธวาจา" มีโวหารปฏิภาณไหวพริบในการเจรจา จะเจรจาความสิ่งใดก็มีผู้ฟังและเชื่อถือ สามารถว่ากล่าวสั่งสอนบุตรธิดาและศิษย์ให้อยู่ในโอวาทได้ดี

๕. ผู้ที่รักษาศีลข้อที่ ๕ ด้วยการไม่ดื่มสุราเมรัย เครื่องหมักดองของมีนเมา ด้วยเศษของบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อนำมาเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมทำให้เป็นผู้ที่มีสมอง ประสาท ปัญญา ความคิดแจ่มใส จะศึกษาเล่าเรียนสิ่งใดก็แตกฉานและทรงจำได้ง่าย ไม่หลงลืมเพื่อนเลอะเลือน ไม่เสียสติ วิกลจริต ไม่เป็นโรคสมอง โรคประสาท ไม่ปัญญาทรมาน ปัญญาอ่อนหรือปัญญานิมม อานิสงส์ของศีล ๕ มีดังกล่าวข้างต้น สำหรับศีล ๘ ศีล ๑๐ และศีล ๒๒๗ ก็ย่อมมีอานิสงส์เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น ขึ้นตามระดับและประเภทของศีลที่รักษา แต่ศีลนั้นแม้จะมีอานิสงส์เพียงไรก็ยังเป็นแต่เพียงการบำเพ็ญบุญบารมีในชั้นกลาง ๆ ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น เพราะเป็นแต่เพียงระเบียบหรือกติกาที่จะรักษากายและวาจาให้สงบ ไม่ให้ก่อให้เกิดทุกข์โทษขึ้นทางกายและวาจาเท่านั้น ส่วนทางจิตใจนั้นศีลยังไม่สามารถที่จะควบคุมหรือทำให้สะอาดบริสุทธิ์ได้

ฉะนั้น การรักษาศีลจึงยังได้บุญน้อยกว่า การภาวนา เพราะการภาวนานั้น เป็นการรักษาใจ รักษาจิต และชักพอกจิตให้เบาบางหรือจนหมดกิเลสคือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง อันเป็นเครื่องร้อยรัดให้บรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลายต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ การภาวนา จึงเป็นการบำเพ็ญบุญบารมีที่สูงที่สุด ประเสริฐที่สุด ได้บุญมากที่สุดเป็นกรรมดีอันยิ่งใหญ่เรียกว่า "มหัคคตกรรม" อันเป็นมหัคคตกุศล^{๗๑}

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ทรงกล่าวไว้ว่าการเจริญภาวนา นั้น เป็นการสร้างบุญบารมีที่สูงที่สุดและยิ่งใหญ่ที่สุดในพระพุทธศาสนา จัดว่าเป็นแก่นแท้และสูงกว่าฝ่ายศีลมากนัก การเจริญภาวนานั้น มี ๒ อย่างคือ " สมถภาวนา (การทำสมาธิ)" และ " วิปัสสนาภาวนา (การเจริญปัญญา)" แยกอธิบายดังนี้ คือ

๑. สมถภาวนา (การทำสมาธิ) สมถภาวนา ได้แก่การทำจิตให้เป็นสมาธิหรือเป็นฌาน ซึ่งก็คือการทำจิตให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว ไม่ฟุ้งซ่านแส่ส่ายไปยังอารมณ์อื่น ทุวิธีภาวนานั้น มีมากมายหลายร้อยชนิด ซึ่งพระพุทธองค์ทรงบัญญัติแบบอย่างเอาไว้ ๔๐ ประการ เรียกกันว่า " กรรมฐาน ๔๐ " ซึ่งผู้ใดจะเลือกใช้วิธีใดก็ได้ตามแต่สมัครใจ ทั้งนี้ย่อมสุดแล้วแต่อุปนิสัยและวาสนา

^{๗๑}สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, อานิสงส์ของการสร้างบุญบารมี (ทาน, ศีล, ภาวนา), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.kanlayanatam.com/sara/sara68.htm>, [๒ พฤษภาคม ๒๕๕๕].

บารมีที่ได้เคยสร้างอบรมมาแต่ในอดีตชาติเมื่อสร้างสมอบรมมาในกรรมฐานกองใด จิตก็มักจะนุ่มชอบกรรมฐานกองนั้นมากกว่ากองอื่น ๆ และการเจริญภาวนาก็ก้าวหน้าเร็วและง่าย แต่ไม่ว่าจะเลือกปฏิบัติวิธีใดก็ตาม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรักษาศีลให้ครบถ้วนบริบูรณ์ตามเพศของตนเสียก่อนคือ หากเป็นฆราวาสก็จะต้องรักษาศีล ๕ เป็นอย่างน้อย หากเป็นสามเณรก็จะต้องรักษาศีล ๑๐ หากเป็นพระก็จะต้องรักษาศีลปาฏิโมกข์ ๒๒๗ ข้อให้บริบูรณ์ ไม่ให้ขาดปะต่างพร้อย จึงจะสามารถทำจิตให้เป็นฌานได้ หากว่าศีลยังไม่มั่นคง ย่อมเจริญฌานให้เกิดขึ้นได้โดยยาก เพราะศีลย่อมเป็นบาทฐาน (เป็นกำลัง) ให้เกิดสมาธิขึ้น

อานิสงส์ของสมาธินั้น มีมากกว่าการรักษาศีลอย่างเทียบกันไม่ได้ ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสว่า " แม้จะได้อุปสมบทเป็นภิกษุรักษาศีล ๒๒๗ ข้อ ไม่เคยขาด ไม่ด่าพร้อยมานานถึง ๑๐๐ ปี ก็ยังได้บุญกุศลน้อยกว่าผู้ที่ทำสมาธิเพียงให้จิตสงบนานเพียงชั่วไก่อกระพือปีก ช่างกระดิกหู " คำว่า " จิตสงบ " ในที่นี้หมายถึงจิตที่เป็นอารมณ์เดียวเพียงชั่ววูบ ที่พระท่านเรียกว่า " ขนิกสมาธิ " คือสมาธิเล็กๆ น้อย ๆ สมาธิแบบเด็ก ๆ ที่เพิ่งหัดตั้งไข่ คือหัดยืนแล้วก็ล้มลงแล้วก็ลุกขึ้นยืนใหม่ ซึ่งเป็นอารมณ์จิตที่ยังไม่ตั้งมั่น สงบวูบลงเล็กน้อยแล้วก็รักษาไว้ไม่ได้ ซึ่งยังห่างไกลต่อการที่จิตถึงขั้นเป็นอุปปจารสมาธิและฌานแม้กระนั้นก็ยังมียานิสงส์มากมายถึงเพียงนี้ โดยหากผู้ใดทรงจิตอารมณ์อยู่ในขั้นขนิกสมาธิแล้วบังเอิญตายลงในขณะนั้น อานิสงส์นี้จะส่งผลให้ไปบังเกิดในเทวโลกชั้นที่ ๑ คือชั้นจาตุมหาราชิกา หากจิตยึดไตรสรณคมน์ (มีพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นที่พึ่งอันสูงสุดด้วย ก็เป็นเทวดาชั้นที่ ๒ คือ ดาวดึงส์) สมาธินั้นมีหลายขั้นตอน ระยะเวลาที่จะเป็นฌาน (อัปปนาสมาธิ) ก็คือขนิกสมาธิและอุปปจารสมาธิ ซึ่งอานิสงส์ส่งผลให้ไปบังเกิดในเทวโลก ๖ ชั้น แต่ยังไม่ถึงชั้นพรหมโลกสมาธิในระดับอัปปนาสมาธิหรือฌานนั้น มีรูปฌาน ๔ และอรุปรฌาน ๔ ซึ่งล้วนแต่ส่งผลให้ไปบังเกิดในพรหมโลกรวม ๒๐ ชั้น แต่จะเป็นชั้นใดย่อมสุดแล้วแต่ความละเอียดประณีตของกำลังฌานที่ได้ (เว้นแต่พรหมโลกชั้นสุทธาวาส คือ ชั้นที่ ๑๒ ถึงชั้นที่ ๑๖ ซึ่งเป็นที่เกิดของพระอนาคามีบุคคลโดยเฉพาะ) รูปฌาน ๑ ส่งผลให้บังเกิดในพรหมโลกชั้นที่ ๑ ถึงชั้นที่ ๓ สุดแล้วแต่ความละเอียดประณีตของกำลังฌาน ๑ ส่วนอรุปรฌานที่เรียกว่า " เนวสัญญานาสัญญายตนะ " นั้น ส่งผลให้บังเกิดในพรหมโลกชั้นสูงสุด คือชั้นที่ ๒๐ ซึ่งมีอายุยืนยาวถึง ๘๔,๐๐๐ มหากัป เรียกกันว่า นิพพานพรหม คือนานเสียจนเกือบหาเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดมิได้ จนเป็นที่เข้าใจกันว่าเป็นนิพพาน การทำสมาธิเป็นการสร้างบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ลงทุนน้อยที่สุดเพราะไม่ต้องเสียเงินเสียทอง ไม่ได้เหน้อยยากต้องแบกหามแต่อย่างใด เพียงแต่คอยระวังรักษาสติ คຸ້ມครองจิตมิให้แผ่สลายไปสู่อารมณ์อื่น ๆ โดยให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวเท่านั้น การทำทานเสียอีกยังต้องเสียเงินเสียทอง การสร้างโบสถ์ วิหาร ศาลาโรงธรรมยังต้องเสียทรัพย์ และบางทีก็ยิ่งต้องเข้าช่วยแบกหามเหน้อยกาย แต่ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการทำสมาธิอย่างเทียบกันไม่ได้ อย่างไรก็ตามการเจริญสมถภาวนา หรือสมาธินั้น แม้จะได้บุญอานิสงส์มากมายมหาศาลอย่างไร ก็ยังไม่ใช่นุญกุศลที่สูงสุดยอดในพระพุทธศาสนา หากจะเปรียบกับต้นไม้ก็เป็นเพียงเนื้อไม้เท่านั้น การเจริญวิปัสสนา (การเจริญปัญญา) จึงจะ เป็นการสร้างบุญกุศลที่สูงสุดยอดในพระพุทธศาสนา หากจะเปรียบก็เป็นแก่นไม้โดยแท้

๒. วิปัสสนาภาวนา (การเจริญปัญญา) เมื่อจิตของผู้บำเพ็ญตั้งมั่นในสมาธิจนมีกำลังดีแล้ว เช่นอยู่ในระดับฌานต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นฌานในระดับใดก็ตาม แม้แต่จะอยู่แค่เพียงอุปปจารสมาธิจิตของผู้บำเพ็ญเพียรก็ย่อมมีกำลังและอยู่ในสภาพที่นุ่มนวล ควรแก่การเจริญวิปัสสนาต่อไปได้

อารมณ์ของวิปัสสนานั้น แตกต่างไปจากอารมณ์ของสมาธิ เพราะว่าสมาธินั้นมุ่งแต่ให้จิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งแต่อารมณ์เดียวโดยแนบนิ่งอยู่เช่นนั้น ไม่นึกคิดอะไร ๆ แต่วิปัสสนาไม่ใช่ให้จิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวนิ่งอยู่เช่นนั้น แต่เป็นจิตที่คิดและใคร่ครวญหาเหตุและผลในสภาวะธรรมทั้งหลาย และสิ่งที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนานั้น มีแต่เพียงอย่างเดียวคือ " ชันธ ๕ " ซึ่งนิยมเรียกกันว่า " รูป - นาม " โดย รูป มี ๑ ส่วน นาม นั้นมี ๔ คือเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ชันธ ๕ ดังกล่าวเป็นเพียงอุปาทานชันธ เพราะแท้จริงแล้วเป็นแต่เพียงสังขารธรรมที่เกิดขึ้นเนื่องจากการปรุงแต่ง แต่เพราะอริชชา คือความไม่รู้เท่าสภาวะธรรม จึงทำให้เกิดความยึดมั่นด้วยอำนาจอุปาทานเป็นตัวตนและของตน การเจริญวิปัสสนาก็โดยมีจิตพิจารณาจนรู้แจ้งเห็นจริงว่า อันสภาวะธรรมทั้งหลายอันได้แก่ชันธ ๕ นั้นล้วนแต่มีอาการเป็น พระไตรลักษณ์ คือ เป็น อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา โดย

๑. อนิจจัง คือ ความไม่เที่ยง คือสรรพสิ่งทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ สิ่งของ สมบัติเพชร หิน ดิน ทราย และรูปร่างของเรา ล้วนแต่ไม่เที่ยงแท้แน่นอน เมื่อมีเกิดขึ้นแล้วก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา เพียงแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น ไม่อาจจะตั้งมั่นทรงอยู่ในสภาพเดิมได้ เช่น คนและสัตว์ เมื่อมีการเกิดขึ้นแล้วก็มีการเจริญเติบโตเป็นหนุ่มสาวและเฒ่าแก่จนตายไปในที่สุด ไม่มีเว้นไปได้ทุกผู้คน แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระอรหันต์เจ้าทั้งหลาย พรหมและเทวดา ฯลฯ สรรพสิ่งทั้งหลายอันเนื่องมาจากการปรุงแต่งที่เรียกว่าอุปาทานชันธ ๕ เช่น รูปร่าง ล้วนแต่เป็นแร่ธาตุต่างๆ มาประชุมรวมกันเป็นหน่วยเล็กๆของชีวิตขึ้นมา ก่อน ซึ่งเล็กจนตาเปล่ามองไม่เห็น เรียกกันว่า " เซลล์ " แล้วบรรดาเซลล์เหล่านั้นก็มาประชุมรวมกันเป็นรูปร่างของคนและสัตว์ขึ้น ซึ่งหน่วยชีวิตเล็กๆเหล่านั้นก็มีการเจริญเติบโตและแตกสลายไป แล้วเกิดของใหม่ขึ้นมาแทนที่อยู่ตลอดเวลาแล้วแต่เป็นอนิจจังไม่เที่ยงแท้แน่นอน

๒. ทุกขัง ได้แก่ " สภาพที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ " ทุกขัง ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่า เป็นความทุกข์กายทุกข์ใจเท่านั้น แต่การทุกข์กายทุกข์ใจก็เป็นลักษณะส่วนหนึ่งของทุกขัง ในที่นี้สรรพสิ่งทั้งหลายอันเป็นสังขารธรรม เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ไม่ว่าจะตั้งอยู่ในสภาพนั้น ๆ ได้ตลอดไปไม่อาจจะทรงตัวและต้องเปลี่ยนแปลงตลอดไป เพียงแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น เมื่อได้เกิดมาเป็นเด็กจะให้ทรงสภาพเป็นเด็ก ๆ เช่นนั้นตลอดไปหาได้ไม่ จะต้องเปลี่ยนแปลงไปเป็นคนหนุ่มและสาวแล้วก็เฒ่าแก่ จนในที่สุดก็ต้องตายไป แม้แต่ชันธที่เป็นนามธรรมอันได้แก่เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ก็ไม่มีสภาพทรงตัวเช่นเดียวกัน เช่นชันธที่เรียกว่าเวทนา อันได้แก่ความทุกข์กายทุกข์ใจ และความไม่สุขไม่ทุกข์ ซึ่งเมื่อมีเกิดเป็นอารมณ์ดังกล่าวอย่างใดขึ้นแล้ว จะให้คงทรงอารมณ์เช่นนั้นให้ตลอดไปย่อมไม่ได้ นานไปอารมณ์เช่นนั้นหรือเวทนาเช่นนั้นก็ค่อยๆ จางไปแล้วเกิดอารมณ์ใหม่ชนิดอื่นขึ้นมาแทน

๓. อนัตตา ได้แก่ " ความไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่สิ่งของ " โดย สรรพสิ่งทั้งหลายอันเนื่องมาจากการปรุงแต่ง ไม่ว่าจะ เป็น รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ล้วนแต่เกิดเพราะเหตุปัจจัย เช่น รูปชันธย่อมประกอบขึ้นด้วยแร่ธาตุต่าง ๆ มาประชุมรวมกันเป็นกลุ่มก้อน เป็นหน่วยชีวิตเล็ก ๆ ขึ้นก่อน เรียกในทางวิทยาศาสตร์ว่าเซลล์ แล้วเซลล์เหล่านั้นก็ประชุมรวมกันเป็นรูปใหญ่ขึ้น จนเป็นรูปร่างของคนและสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งพระท่านรวมเรียกหยาบ ๆ ว่าเป็นธาตุ ๔ มาประชุมรวมกัน โดยส่วนที่เป็นของแข็งมีความหนักแน่น เช่น เนื้อ กระดูก ฯลฯ เรียกว่า "ธาตุดิน " ส่วนที่เป็นของเหลว เช่น น้ำเลือด น้ำเหลือง น้ำลาย น้ำดี น้ำปัสสาวะ น้ำไขข้อ น้ำมูก ฯลฯ

รวมเรียกว่า " ธาตุน้ำ " ส่วนสิ่งที่ให้พลังงานและอุณหภูมิในร่างกาย เช่น ความร้อน ความเย็น เรียกว่า " ธาตุไฟ " ส่วนธรรมชาติที่ทำให้เกิดความเคลื่อนไหว ความตึงมั่น ความเคร่ง ความตึง และบรรดาลสิ่งเคลื่อนไหวไปมาในร่างกาย เรียกว่า " ธาตุลม " (โดยธาตุ ๔ ดังกล่าวนี้มีได้หมายความอย่างเดียวกับคำว่า " ธาตุ " อันหมายถึงแร่ธาตุในทางวิทยาศาสตร์) ธาตุ ๔ หยาบ ๆ เหล่านี้ได้มาประชุมรวมกันเป็นรูปกายของคน สัตว์และสรรพสิ่งทั้งหลายขึ้นเพียงชั่วคราวเท่านั้น เมื่อนานไปก็ย่อมเปลี่ยนแปลงแล้วแตกสลายกลับคืนไปสู่สภาพเดิม โดยส่วนที่เป็นดินก็กลับไปสู่ดิน ส่วนที่เป็นน้ำก็กลับไปสู่น้ำ ส่วนที่เป็นไฟก็กลับไปสู่ไฟ และส่วนที่เป็นลมก็กลับไปสู่ความเป็นลม ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตนของคนและสัตว์ที่โหนแต่อย่างใด จึงไม่อาจจะยึดมั่นถือมั่นรูปกายนี้ว่าเป็นตัวเราของเราให้เป็นที่พึ่งอันถาวรได้สมาธิย่อมมีกรรมฐาน ๔๐ เป็นอารมณ์ ซึ่งผู้บำเพ็ญอาจจะใช้กรรมฐานบทใดบทหนึ่งตามแต่ที่ถูกแก่จริตนิสัยของตนก็ย่อมได้ ส่วนวิปัสสนานั้น มีแต่เพียงอย่างเดียวคือ มีขันธ ๕ เป็นอารมณ์ เรียกสั้น ๆ ว่า มีแต่รูปกับนามเท่านั้นเอง ขันธ ๕ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา และวิญญาณ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสภาวะธรรมหรือสังขารธรรมเกิดขึ้นเนื่องจากการปรุงแต่ง เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ไม่เที่ยง ทยอยในสภาพเช่นนั้นไม่ได้และไม่ใช่ว่าไม่ใช่ตนแต่อย่างใด อารมณ์ของวิปัสสนานั้น เป็นอารมณ์จิตที่ใคร่ครวญหาเหตุและผลในสังขารธรรมทั้งหลายจนรู้แจ้งเห็นจริงว่าเป็น พระไตรลักษณ์ คือเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา และเมื่อใดที่จิตยอมรับสภาพความเป็นจริงว่าเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตาจริง เรียกว่าจิตตระสอธรรมตัด กิเลสได้ ปัญญาที่จะเห็นสภาพความเป็นจริงดังกล่าว ไม่ใช่แต่เพียงปัญญาที่จะนึกคิดและคาดหมายเอาเท่านั้น แต่ย่อมมีตาวิเศษหรือตาใน ที่พระท่านเรียกว่า " ญาณทัสสนะ " เห็นเป็นเช่นนั้นจริง ๆ ซึ่งจิตที่ได้ผ่านการอบรมสมาธิมาจนมีกำลังดีแล้ว ย่อมมีพลังให้เกิดญาณทัสสนะหรือปัญญาที่รู้แจ้งเห็นจริงดังกล่าวได้ เรียกกันว่า " สมาธิอบรมปัญญา " คือสมาธิทำให้วิปัสสนาญาณเกิดขึ้น และเมื่อวิปัสสนาญาณเกิดขึ้นแล้ว ย่อมถ่างถอนกิเลสให้เบาบางลง จิตก็ย่อมจะเบาและใสสะอาดบางจากกิเลสทั้งหลายไปตามลำดับ สมาธิจิตก็จะยิ่งก้าวหน้าและตึงมั่นมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไปอีก เรียกว่า " ปัญญาอบรมสมาธิ " ฉะนั้นทั้งสมาธิและวิปัสสนาจึงเป็นทั้งเหตุและผลของกันและกันและอุปการะซึ่งกันและกัน จะมีวิปัสสนาปัญญาเกิดขึ้นโดยขาดกำลังสมาธิสนับสนุนมิได้เลย อย่างน้อยที่สุดก็ต้องใช้กำลังของฌานสมาธิเป็นบาทฐานในระยะแรกเริ่ม สมาธิจึงเปรียบเสมือนกับหินลับมีด ส่วนวิปัสสนานั้น เหมือนกับมีดที่ได้ลับกับหินคมดีแล้ว ก็ย่อมมีอำนาจถากถางตัดฟันบรรดากิเลสทั้งหลายให้ขาดและพังลงได้ อันสังขารธรรมทั้งหลายนั้นล้วนแต่เป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ตัวเราของเราแต่อย่างใด ทุกสรรพสิ่งล้วนแล้วแต่เป็นแค่อิน น้ำ ลม และไฟ มาประชุมรวมกันชั่วคราวตามเหตุตามปัจจัยเท่านั้น ในเมื่อจิตได้เห็นความเป็นจริงเช่นนี้แล้ว จิตก็จะละคลายจากอุปาทาน คือความยึดมั่นถือมั่น โดยคลายกำหนดในลาภ ยศ สรรเสริญ สุขทั้งหลาย ความโลภ ความโกรธ และความหลงก็เบาบางลงไปตามลำดับปัญญาญาณจนหมดสิ้นจากกิเลสทั้งหมด บรรลุซึ่งพระอรหัตผลต่อไป

ฉะนั้น การที่จะเจริญวิปัสสนาภาวนาได้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพยายามทำสมาธิให้ได้เสียก่อน หากทำสมาธิยังไม่ได้ ก็ไม่มีทางที่จะเกิดวิปัสสนาปัญญาขึ้น สมาธิจึงเป็นเพียงบันไดขั้นต้นที่ก้าวไปสู่การเจริญวิปัสสนาปัญญาเท่านั้น ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า " ผู้ใดแม้จะทำสมาธิจิตเป็นฌานได้นานถึง ๑๐๐ ปี และไม่เสื่อม ก็ยังได้บุญน้อยกว่าผู้ที่มองเห็นความเป็นจริงที่ว่าสรรพสิ่งทั้งหลายอันเนื่องมาจากการปรุงแต่ง ล้วนแล้วแต่เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แม้จะเห็นเพียง

ชั่วขณะจิตเดียวก็ตาม " ดังนี้ จะเห็นได้ว่าวิปัสสนานั้น เป็นสุดยอดของการสร้างบารมีโดยแท้จริง และการกระทำก็ไม่เหนื่อยยากลำบาก ไม่ต้องแบกหาม ไม่ต้องลงทุนหรือเสียทรัพย์แต่อย่างใดแต่ก็ได้กำไรมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับทำให้ทานเหมือนกับกรวด และทราย ก็เปรียบวิปัสสนาได้กับเพชรน้ำเอก ซึ่งทานย่อมไม่มีทางที่จะเทียบกับศีล ศีลก็ไม่มีทางที่จะเทียบกับสมาธิ และสมาธิก็ไม่มีทางที่จะเทียบกับวิปัสสนา แต่ตราบไต่ที่เราทานทั้งหลายยังไม่ถึงฝั่งพระนิพพาน ก็ต้องเก็บเล็กผสมน้อย โดยทำทุกๆทางเพื่อความไม่ประมาท โดยทำทั้งทาน ศีล และภาวนา สุดแล้วแต่โอกาสจะอำนวยให้ จะถือว่าการเจริญวิปัสสนาภาวนานั้นลงทุนน้อยที่สุด แต่ได้กำไรมากที่สุดก็เลยทำแต่วิปัสสนาอย่างเดียวโดยไม่ยอมลงทุนทำบุญให้ทานใดๆได้เลย เมื่อเกิดชาติหน้าเพราะเหตุที่ยังไม่ถึงฝั่งพระนิพพานก็เลยมีแต่ปัญญาอย่างเดียวไม่มีจะกินจะใช้ ก็เห็นจะเจริญวิปัสสนาให้ถึงฝั่งพระนิพพานไปไม่ได้เหมือนกัน อนึ่ง พระพุทธองค์ได้ตรัสเอาไว้ว่า " ผู้ใดมีปัญญาพิจารณาจนจิตเห็นความจริงว่า ร่างกายนี้เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน คน สัตว์ แม้จะนานเพียงชั่วช่วงยกหูขึ้นกระดิก ก็ยังดีเสียกว่าผู้ที่มีอายุยืนนานถึง ๑๐๐ ปี แต่ไม่มีปัญญาเห็นความจริงดังกล่าว " กล่าวคือ แม้ว่าอายุของผู้นั้นจะยืนยาวนานเพียงใด ก็ย่อมมีขณะเสียเปล่าไปชาติหนึ่ง จักว่าเป็น " โมฆะบุรุษ " คือบุรุษที่สูญเปล่า ^{๗๒}

ดังนั้นพอสรุปได้ว่า ความสำคัญของพุทธศาสนาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตว่า พุทธศาสนา จากความหมายของบุญกิริยาวัตถุ ๓ ดังกล่าวข้างต้น พอจะสรุปความหมายของ บุญกิริยาวัตถุ ๓ ได้ว่า หมายถึง การประพฤติปฏิบัติดี ๓ อย่าง คือ รู้จักทำทาน คือ การทำบุญด้วยการรู้จักแบ่งปัน สงเคราะห์สิ่งของต่อผู้อื่นเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ศีล คือ การรู้จักฝึกตนและวางตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผนควบคุมตนไม่ให้ทำชั่วรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนมีสัมมาคารวะและให้ความช่วยเหลือบริการ ภาวนา คือ การรู้จักขวนขวายหาความรู้ใส่ตนเอง อบรมจิตให้รู้จักพัฒนาตนเอง ไม่หวั่นไหวตามสิ่งแวดล้อม เมื่อมีสิ่งยั่วยุมารบกวนสามารถควบคุมอารมณ์ได้ และให้เป็นผู้ที่ฉลาดทางปัญญา มีความเหมาะสมกับการพัฒนาสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะหลักธรรมของพุทธศาสนาเป็นการสร้างคนที่มีคุณภาพชีวิต ทำให้คนในสังคมดำเนินชีวิตบนฐานแห่งความจริงรู้จักพึ่งพาตนเอง ขยัน ประหยัด เรียบง่าย ใฝ่สันติ มีศีลธรรม ทั้งนี้ต้องเน้นว่าการที่จะมีการพัฒนาทางด้านจิตใจ

ทฤษฎีหรือหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชีวิต

ทฤษฎีการผลิต และ ทฤษฎีการบริโภค ของพุทธจะเน้นการใช้ ปัญญา โดยจะอ้างว่า ปัญญา คือ ส่วนที่สำคัญที่สุดในกระบวนการผลิต เพราะจะช่วยให้เกิดการผลิตและการบริโภคที่ลดการทำลายล้างทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การบริโภคจะเน้นแต่เพียงประการเดียว คือ การบริโภคเพื่ออยู่ ทฤษฎีว่าด้วยอรรถประโยชน์ มองว่าความพึงพอใจคือ ความสามารถในการใช้สอยสิ่งที่น่าสนใจ บริโภคให้เกิดประโยชน์ในการเกื้อกูลชีวิตและสติปัญญา ส่วน ทฤษฎีว่าด้วยการประหยัด เน้นการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าให้มากที่สุดทั้งนี้เพื่อลดการเบียดเบียนสิ่งอื่น ๆ รวมทั้งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กฎเกณฑ์ที่จะไขไปสู่ความสำเร็จ คือ การใช้เวลาตาม ทฤษฎีการใช้เวลา ที่ให้น้ำหนักกับการมีความสุขตลอดเวลา ภายใต้หลักเกณฑ์ของการไม่เบียดเบียนกัน โดยที่ ทฤษฎีว่าด้วย

^{๗๒}สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **อานิสงค์ ของการสร้างบุญบารมี (ทาน, ศีล, ภาวนา)**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.kanlayanatam.com/sara/sara68.htm>, [๒ พฤษภาคม ๒๕๕๕].

การหาความสุขความพอใจจากการทำงาน มีวัตถุประสงค์ที่จะให้มนุษย์เข้าถึงความสุขในชีวิตผ่านการทำงานในรูปแบบการประพฤติธรรม และสุดท้าย ทฤษฎีการกระจายผลผลิต มีจุดยืนที่ต้องการให้ทุกคน รวมทั้งสัตว์โลกและสิ่งมีชีวิตทั้งหลายทั้งปวง มีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขโดยมีการเบียดเบียนน้อยที่สุด ความเป็นไปได้ของพุทธเศรษฐศาสตร์ในโลกจริง^{๗๓}

หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งมีความจำเป็นจะต้องฝึกฝนตนเองตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้การดำรงอยู่ด้วยความไม่ประมาท ไม่เมาในชีวิต เมาในความมั่งมี เมาในสิ่งนั้นในสิ่งนี้ ซึ่งเป็นสิ่งไม่ถาวรแต่ประการใดเลย นอกจากธรรมะที่เป็นยารักษาใจให้พ้นจากความทุกข์ แม้เราจะมี ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายเป็นกฎธรรมดาของโลก^{๗๔} แต่ถ้ารู้จักพัฒนาตนให้ปฏิบัติต่อการดำเนินชีวิตที่ดีแล้ว ย่อมดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพไปในตัวเอง บรรดาธรรมทั้งปวง เมื่อปฏิบัติแล้ว สามารถประมวลลงในมรรคมี ๘ อันเป็นส่วนหนึ่งของอริยสัจ ๔ และมรรคมีองค์ ๘ นี้ก็ประมวลสรุปเข้าในไตรสิกขา คือ สิกขา ศึกษาในศีล จิตตสิกขา ศึกษาในจิต และปัญญาสิกขา ศึกษาในปัญญา หรือว่า ศีล สมาธิ ปัญญา อีกนัยหนึ่ง ก็ประมวลเข้าตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ ๓ ข้อ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม และการชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้วบริสุทธิ์ ไตรสิกขาก็ดี โอวาท ๓ ก็ดี ถือว่าเป็นหัวใจแห่งพระพุทธศาสนา ในด้านการปฏิบัติธรรม เรียกอีกนัยหนึ่งว่า เป็นหัวใจของกุศลธรรมทั้งสิ้นที่พึงปฏิบัติ จัดเป็นภาเวตัพพธรรม^{๗๕} คือ ธรรมที่พึงอบรมทำให้มีขึ้น ทำให้เป็นขึ้น อันเรียกว่า ภาวนานั่นเอง

กรณีตัวอย่างหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น (๑) ไตรสิกขา ๓ ได้แก่ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา (๒) ปัญญา ๓ ได้แก่ จินตมยปัญญา ปัญญาจากการคิด สุตมยปัญญา ปัญญาจากการฟัง และภาวนามยปัญญา ปัญญาจากการเจริญภาวนาทั้งฝ่ายสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน^{๗๖} ซึ่งผู้วิจัยได้อธิบายไว้แล้วในการพัฒนาศีล การพัฒนาจิต และการพัฒนาปัญญาตามลำดับในบทที่ ๒ นี้ พุทธธรรมอีก ๓ ประการ ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประจำวัน คือ เบญจศีล เบญจธรรมและสังคหัตถ์ ๔ ได้แก่

๑. เบญจศีล

การประพฤติปฏิบัติตามหลักเบญจศีล ๕ หรือ สิกขาบท ๕ ก็เรียก ดังนี้

๑. เว้นปาณาติบาต คือ ไม่ทำลายชีวิต ได้แก่ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตร่างกาย

๒. เว้นอทินนาทานา คือ ไม่เอาของที่เขาไม่ได้ให้ การไม่ลักขโมย ได้แก่ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านทรัพย์สิน และกรรมสิทธิ์

^{๗๓}แหล่งที่มา, เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ – พระไตรปิฎกศึกษา ๒, <http://www.learners.in.th/blogs/posts/490624>. (๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖).

^{๗๔}พระธรรมโกศาจารย์, ธรรมะกับชีวิตประจำวัน, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๗), หน้า ๘-๙.

^{๗๕}สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช, (เจริญ สุวฑฺฒโน), หัวใจพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐ - ๒๑.

^{๗๖}ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑.

๓. เว้นกาเมสุมิจฉาจารา ไม่ประพฤติผิตในกาเมทั้งหลาย ได้แก่ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครอง บุคคลที่รักหวงแหน ไม่ผิตประเพณีทางเพศ ไม่นอกใจในคู่ครองของตนเอง

๔. เว้นมุสวาทา คือ ไม่พูดเท็จ ได้แก่ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาเท็จ โกหกหลอกลวงตัดรอนประโยชน์หรือแกล้งทำลาย

๕. เว้นจากของเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ได้แก่ ไม่เสพของมีนเมา ได้แก่ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากความประมาท พลังพลادمัวเมา เนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสียดสีสัมปชัญญะ^{๗๗}

หลักเบญจศีลทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นหลักประกันในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เพื่อให้เกิดความเคารพในสิทธิของผู้อื่น และเพื่อเป็นการคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของกันและกันให้เป็นไปโดยชอบธรรม สมัยใดที่มนุษย์เรายังคงรักษา และปฏิบัติในศีล ๕ ข้อนี โลกก็อยู่โดยปราศจากการเบียดเบียน ทำร้ายกัน แต่ถ้ามนุษย์ขาดศีล ๕ แล้ว สังคมส่วนใหญ่ย่อมหาความสงบร่มเย็นได้ยากตรงข้าม คนในสังคม จะแข่งขันในทางที่ประทุษร้ายต่อกันมากยิ่งขึ้น

๒. เบญจธรรม

ธรรมที่เกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล ผู้รักษาเบญจศีลควรมีธรรมนี้ไว้ประจำใจ ๕ ประการ ดังนี้

๑. เมตตาและกรุณา หมายถึง ความรักใคร่ปรารถนาดีต่อกัน อยากให้คนอื่นมีความสุขความเจริญและความสงสารคิดอยากจะช่วยให้พ้นทุกข์ พ้นภาวะวิกฤติที่เขากำลังประสบอยู่ ใช้กับศีลข้อที่ ๑ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต บุคคลควรเจริญเมตตาและกรุณา ซึ่งมีคุณูปการแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้

๒. สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเลี้ยงชีพในทางสุจริต คู่กับศีลข้อที่ ๒ ซึ่งหมายเอาการปฏิบัติครบวงจร ครอบคลุมไปถึงด้านต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตที่เรียกว่าสัมมาอาชีวะ

๓. กามสังวร หมายถึง ความสังวรในกาม หรือ ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนเองในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงใหลในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส คู่กับศีลข้อที่ ๓

๔. สัจจะ หมายถึง ความสัตย์ หรือ ความซื่อตรง คู่กับศีลข้อที่ ๔

๕. สติสัมปชัญญะ หมายถึง การระลึกได้และรู้ตัวทั่วพร้อมอยู่เสมอ คือ พัฒนาตนเองให้เป็นคนรู้จักยั้งคิด รู้จักตัวเสมอว่า ขณะนี้เรากำลังทำอะไรอยู่ เป็นกิจที่ควรทำหรือไม่ ระวังไม่ให้เป็นคนประมาทในการดำเนินชีวิต^{๗๘}

เบญจธรรมทั้ง ๕ ประการนี้ เมื่อมนุษย์ได้ประพฤติปฏิบัติตามแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความเมตตารักใคร่ต่อกัน เหมือนหนึ่งว่า เป็นญาติพี่น้องกัน ทำให้คนเรารู้จักคุณค่าของความเป็นมนุษย์แล้ว รู้จักเลือกดำเนินชีวิตไปในทางที่ชอบ เว้นจากการละเมิดในหญิงหรือชายอันเป็นที่รักของบุคคลอื่น มีความซื่อสัตย์ต่อกัน ทำงานโดยมีสติสัมปชัญญะกำกับ คือ มีความระมัดระวัง รู้จักยั้งคิด พิจารณาเห็นคุณโทษในสิ่งต่าง ๆ บำเพ็ญตนเกื้อกูลต่อกัน

^{๗๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๙, ๑๐/๓๐๒ - ๓๐๓.

^{๗๘}ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๘๖/๒๔๗.

๓. สังคหัตถุ

ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคีกันเอาไว้ มี ๔ ประการ ดังนี้

๑. ทาน ได้แก่ การให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

๒. ปิยวาจา หรือ เปยยวาจา ได้แก่ วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดต็มน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม

๓. อัถถจริยา ได้แก่ การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุง ส่งเสริมในทางจริยธรรม

๔. สมานัตตตา ได้แก่ ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอในบุคคลทั่วไป และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ปัญหา ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี^{๗๙}

ฉะนั้นการให้วัตถุสิ่งของมีความจำเป็นมาก เพราะเป็นปัจจัยให้ชีวิตมนุษย์ดำเนินไปได้ด้วยดี เช่น การบริจาคเงินทองช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในคราวประสบภัยพิบัติ อุทกภัย อัคคีภัย โจรภัย เป็นต้น แม้การพูดจาปราศรัยกันด้วยคำพูดที่ไพเราะ เสนาะหู ย่อมทำให้ผู้ฟังเกิดความพึงพอใจ และได้รับประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย การบำเพ็ญตนให้เกิดคุณค่าแก่สังคมก็จัดเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไว้ได้ตลอดไป และการทำตนให้พอดีพอเหมาะก็เหมาะสมกับฐานะ สถานภาพของตนที่เป็นอยู่โดยธรรมบ้าง โดยศีลบ้างย่อมทำให้คนรักใคร่สามารถดึงดูใจให้คนอื่น ระลึกถึงอยู่เสมอ ฉะนั้น สังคหัตถุนี้ เป็นเหมือนยาเสน่ห์ในสังคมมนุษย์ โดยไม่ต้องใช้ยาเสน่ห์อย่างอื่น หรือมนตราอื่นช่วยให้คนมารัก เคารพนับถือ

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุทธิพงศ์ บุญผดุง^{๘๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ ๑) ผลการวิจัยพบว่า ๑) ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก โดยด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นอันดับแรก รองลงมาคือด้านการรวมกลุ่มทางสังคม ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี และด้านสภาพร่างกายที่ดี ตามลำดับ ในขณะที่ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี และด้านการตัดสินใจด้วยตนเองมีระดับคุณภาพชีวิตในระดับปานกลาง ๒) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต พบว่าด้านสภาพอารมณ์ที่ดี มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านความว่างเปล่า อ่างว้าง และปัจจัยด้านความสุขกาย สบายใจ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว มิตรสหายและเพื่อนบ้าน ด้านการรวมกลุ่มทางสังคมมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านการอุทิศและการได้รับการยอมรับจากชุมชน ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านการดำรงชีพ และปัจจัยด้านรายรับ

^{๗๙}ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๔๐/๑๖๗.

^{๘๐}สุทธิพงศ์ บุญผดุง, การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ ๑), รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

และรายจ่าย คุณภาพชีวิตด้านสภาพร่างกายที่ดี มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านการใส่ใจเรื่องสุขภาพ และปัจจัยด้านการบริโภคที่ดี และสุดท้ายด้านการตัดสินใจด้วยตนเอง มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านความเป็นอิสระทางความคิด และปัจจัยการเลือกทำในสิ่งที่ต้องการ ๓) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งสามารถนำไปทดลองใช้ และศึกษาผลการใช้กับผู้สูงอายุในท้องถิ่นในงานวิจัยระยะที่ ๒ ต่อไป

จิราภรณ์ ตั้งกิตติภรณ์^{๔๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาบุคลิกภาพเพื่อเสริมคุณภาพชีวิต ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาบุคลิกภาพเป็นสิ่งสำคัญของชีวิตผู้ที่มีบุคลิกภาพที่สมบูรณ์เท่านั้น จึงจะมีวิสัยทัศน์เกี่ยวกับเป้าหมายชีวิต ที่ถูกต้องและเหมาะสมนั้นคือเน้นคุณภาพชีวิตมากกว่าเน้นความสำเร็จในเรื่องชื่อเสียงเกียรติยศ หรือความมั่งมีทางเศรษฐกิจ หรือความพรั่งพร้อมทางวัตถุ นอกจากนั้นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ยังพยายามสร้างความตระหนักรู้และรับผิดชอบเกี่ยวกับตน สามารถหาวิธีเพิ่มคุณค่าแก่ตนและนำศักยภาพส่วนตนออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกัน ก็สามารถยอมรับและปรับตัวต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง รู้จักหาวิธีผลักดันให้ตนเองบรรลุเป้าหมายชีวิตที่ตั้งไว้ได้โดยไม่ต้องพึ่งพิงคนอื่น และสร้างความดีต่อร้อนแก่สังคม

เพ็ญศรี ฉรินัง^{๔๒} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานภาคอุตสาหกรรมกรณีศึกษาอำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า ๑) แรงงานมีคุณภาพชีวิตด้านร่างกาย ด้านจิตใจและด้านสังคม ที่ไม่เหมาะสม ๒) สภาพปัญหาในการทำงาน ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับสภาพสิ่งแวดล้อมในการทำงานที่มีผลต่อปัญหาสุขภาพ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าควรเร่งส่งเสริมให้มีการช่วยเหลือแรงงานในด้านต่างๆ เป็นการด่วน และทำคู่ขนานไปกับการแก้ไขสภาพสิ่งแวดล้อมในการทำงาน

สาริกา หาญพานิชย์^{๔๓} ได้ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตในมิติของศาสตร์สมัยใหม่ เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มุ่งการตอบสนองภายนอกเป็นส่วนใหญ่ เช่น การมีปัจจัย ๔ บริโภคอย่างเพียงพอ การมีระบบเศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง ความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตที่มั่นคง และการมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคล แต่การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางพระพุทธศาสนา จะให้ความสำคัญทั้งกายและจิต การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แท้จริงของมนุษย์ต้องทำให้ครบทั้งสองด้านไปพร้อม ๆ กัน

^{๔๑}จิราภรณ์ ตั้งกิตติภรณ์, การพัฒนาบุคลิกภาพเพื่อเสริมคุณภาพชีวิต, (วารสารมนุษยศาสตร์สาร ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒), หน้า ๑๖๕.

^{๔๒}เพ็ญศรี ฉรินัง, แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานภาคอุตสาหกรรมกรณีศึกษาอำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, (วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๙), หน้า ๙๖.

^{๔๓}สาริกา หาญพานิชย์, การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ, (มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ๓๒ (๓) ก.ย. - ธ.ค. ๕๘), หน้า ๒๕-๒๖.

รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาของชุมชนบ้านดงบัง ตำบลคอนฉิม อำเภอบางใหญ่ จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย ๓ รูปแบบ คือ ๑) รูปแบบของคน มีหลักการสำคัญคือ การกล้าปรับเปลี่ยนแนวความคิดจากแบบเดิม มาสู่แนวคิดใหม่ โดยการศึกษาหาความรู้จากบุคคลตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จโดยการแนะนำของท่านผู้รู้หรือกัลยาณมิตร ๒) รูปแบบการทำงาน เป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ที่เน้นทำการเกษตรแบบพออยู่พอกินและเน้นให้การพึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน เพราะรากฐานเดิมของเกษตรกรนั้นประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และ ๓) รูปแบบการใช้คุณธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะแม้เกษตรกรจะมีการไปศึกษาหาความรู้แล้วนำหลักการเกษตรมาทำจนประสบความสำเร็จเพียงใด แต่หากขาดหลักคุณธรรมเสียอย่างเดียว ชีวิตย่อมไม่ประสบความสำเร็จ เพราะหลักคุณธรรมนั้นเป็นหลักการที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์

รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการโดยใช้หลักไตรสิกขา คือศีล สมาธิและปัญญา พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านดงบังตั้งอยู่บนพื้นฐานของไตรสิกขา โดยการดำรงชีวิตตามกฎเกณฑ์ของสังคัม การทำหน้าที่ของตนให้เป็นปกติตามสถานะและบทบาทนับเป็นการใช้หลักการของศีล ความตั้งใจมั่นในการประกอบสัมมาอาชีพจนประสบความสำเร็จ การมีสุขภาพจิตที่ดี การมีสมรรถภาพทางจิตที่เข้มแข็งมีความพากเพียรพยายามในการประกอบหน้าที่การงานนับเป็นการใช้หลักการของสมาธิ และการมีความรู้ทั้งในการประกอบอาชีพการพิจารณาแยกแยะสิ่งที่ไม่ควร การสามารถปรับเปลี่ยนแนวความคิดจากการดำรงชีวิตในรูปแบบเดิมมาใช้แนวความคิดใหม่ การมีเหตุมีผลในการดำรงชีวิตนับเป็นการใช้หลักการของปัญญา

เกวลิน มะลิ และกนกพร เพียรประเสริฐ^{๔๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่อุตสาหกรรมแหลมฉบัง ผลการศึกษาพบว่า คุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตพื้นที่อุตสาหกรรมแหลมฉบังอยู่ในระดับปานกลาง โดยพิจารณาจากเกณฑ์การชี้วัดที่ใช้ในการวิเคราะห์ระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนประกอบด้วยมาตรวัดคุณภาพชีวิตด้านความจำเป็นพื้นฐาน ด้านชีวิตความเป็นอยู่ ด้านโอกาสในการดำรงชีวิต และด้านความสะดวกสบาย เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า ด้านความจำเป็นพื้นฐานมีคะแนนระดับคุณภาพชีวิตสูงที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านโอกาสในการดำรงชีวิต ด้านชีวิตความเป็นอยู่และด้านความสะดวกสบายของชีวิต ตามลำดับ สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพครัวเรือน สถานภาพสมรส การศึกษา รายได้ การมีเงินออม การมีหนี้สิน การปล่อยกู้ และการครอบครองที่อยู่อาศัย ปัจจัยส่วนชุมชน ประกอบด้วย จำนวนสถาบันการศึกษาในชุมชน การมีสถานที่ออกกำลังกาย องค์กรในชุมชนความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐในชุมชน

^{๔๔}เกวลิน มะลิ และกนกพร เพียรประเสริฐ, **คุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่อุตสาหกรรมแหลมฉบัง**, (วารสารเศรษฐศาสตร์และกลยุทธ์การจัดการ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๗), หน้า ๒๔.

ชุมพร ฉ่ำแสง และคณะ^{๘๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของบุคลากรฝ่ายการพยาบาล ศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดนครนายก ผลการวิจัยพบว่า (๑) ระดับคุณภาพชีวิตของบุคลากรฝ่ายการพยาบาลส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = ๓.๓๘$) เมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบพบว่า ด้านร่างกายส่วนใหญ่มีอาการเจ็บป่วยที่แสดงออกทางร่างกาย ($\bar{x} = ๒.๗๗$) ทางด้านสิ่งแวดล้อมพบว่าบุคลากรปฏิบัติงานหนักโดยมีโอกาสได้พักผ่อนคลายเครียดน้อย ($\bar{x} = ๒.๙๖$) และมีปัญหาด้านการเงินที่ใช้จ่ายตามความจำเป็น ($\bar{x} = ๒.๙๘$) ส่วนด้านความสัมพันธ์ทางสังคมบุคลากรรู้สึกพึงพอใจต่อการอยู่ร่วมกันและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = ๓.๒๕$) สำหรับด้านจิตใจพบว่าบุคลากรมีความรู้สึกที่ชีวิตมีคุณค่าและมีความหมายอยู่ในระดับดี ($\bar{x} = ๔.๐๑$) (๒) ปัจจัยด้านอายุและลักษณะงานที่ทำที่แตกต่างกัน ส่งผลให้บุคลากรฝ่ายการพยาบาลมีคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนปัจจัยด้านเพศ ศาสนา สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ระดับรายได้ อายุการทำงาน ตำแหน่งงาน ลักษณะการจ้างงาน และสวัสดิการที่องค์กรจัดให้มีความสัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตของบุคลากรฝ่ายการพยาบาลอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ฉนวนวัฒน์ บุญพิทักษ์ และคณะ^{๘๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตแนวพุทธของชาวสวนยางพาราภาคตะวันออกเฉียงเหนือในภาวะราคายางพาราตกต่ำ ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรปลูกพืชเชิงเดี่ยวมีพื้นที่การปลูกยางน้อยกว่า ๑๕ ไร่ ปรับตัวได้น้อยและได้รับผลกระทบมากที่สุด การใช้ทฤษฎีการปรับตัวของรอย (Roy's Adaptation Theory) บูรณาการกับพุทธธรรม ภาวนา ๔ และหลักธรรม ทิฐธัมมิกตถะ ภัทเทกรัตตะ สังคหัตถุ ๔ โลกธรรม ๘ เป็นหลักธรรมสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิต ๔ ด้านคือ (๑) ด้านกายภาพ (๒) ด้านจิตใจ (๓) ด้านสังคม (๔) ด้านปัญญา อันเป็นการพัฒนาปัจเจกบุคคล

ประเสริฐ อินทร์รักษ์ และคณะ^{๘๗} ได้ศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานสายวิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของพนักงานสายวิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ประกอบด้วย ๗ กลยุทธ์ ได้แก่ ๑) กลยุทธ์พัฒนาระบบการบริหารจัดการให้เอื้อต่อคุณภาพชีวิตของพนักงานสายวิชาการ มีห้าแนวทาง ๒) กลยุทธ์พัฒนาพนักงานให้มีความรักและศรัทธาในบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีสองแนวทาง ๓) กลยุทธ์พัฒนาสภาพแวดล้อมในการทำงานให้เหมาะสม มีสามแนวทาง ๔) กลยุทธ์สร้างความเป็นอิสระเชิงวิชาการ มีสองแนวทาง ๕) กลยุทธ์สร้างภาพลักษณ์องค์กร มีสามแนวทาง ๖) กลยุทธ์สร้างความ

^{๘๕}ชุมพร ฉ่ำแสง และคณะ, ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของบุคลากรฝ่ายการพยาบาล ศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดนครนายก, รายงานการวิจัย, (ศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

^{๘๖}ฉนวนวัฒน์ บุญพิทักษ์ และคณะ, การพัฒนาคุณภาพชีวิตแนวพุทธของชาวสวนยางพาราภาคตะวันออกเฉียงเหนือในภาวะราคายางพาราตกต่ำ, (วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ ๑๓ ฉบับพิเศษ เล่ม ๑ มิถุนายน ๒๕๖๐), หน้า ๒๗๒.

^{๘๗}ประเสริฐ อินทร์รักษ์ และคณะ, กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานสายวิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปากร, (Veridian E-Journal, Silpakorn University, ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓ เดือนกันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๑), หน้า ๑๕.

สัมพันธ์ภาพระหว่างบุคลากร มีสองแนวทาง ๗) กลยุทธ์พัฒนาวิชาชีพของพนักงานสายวิชาการให้มีประสิทธิภาพ คุณธรรม มีขวัญกำลังใจ และแรงจูงใจในการทำงาน มีสามแนวทาง รวมแนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของพนักงานสายวิชาการทั้งสิ้น ๒๐ แนวทาง

จตุพล พรพหมมี และพรภิรมย์ ยอดบุญ^{๘๘} ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมแก่ประชาชนในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ๑. การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมแก่ประชาชนในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมพระสงฆ์จะมี ๔ ลักษณะ คือ ๑) การมีส่วนร่วมทางด้านพิธีกรรมทางศาสนา ๒) การมีส่วนร่วมในการให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ๓) การมีส่วนร่วมในรูปแบบกิจกรรม CSR ๔) การมีส่วนร่วมในการติดต่อประสานงานระหว่างองค์กร ๒. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมแก่ประชาชนในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ปัจจัยสำคัญที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ คือ ๑. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ๑) พระสงฆ์มีความต้องการที่จะเผยแผ่ศาสนา แต่ขาดการวางแผนร่วมกันระหว่างวัดกับโรงงาน ๒) พนักงานต้องทำงานทำงานแข่งกับเวลา การดำเนินชีวิตของพนักงานในโรงงานจึงเป็นเรื่องที่เร่งรีบ การที่จะหาเวลาเข้าวัดฟังธรรมจึงเป็นเรื่องค่อนข้างไกลตัว ๒. ปัจจัยทางด้านบริษัท บริษัทหรือโรงงานซึ่งเป็นเอกชนดำเนินการธุรกิจย่อมคำนึงถึงผลกำไรของบริษัทมาเป็นอันดับหนึ่ง การที่จะให้พนักงานบริษัทของตนเองเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ จึงต้องพิจารณาผลได้ผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับบริษัท การนิมนต์พระสงฆ์เข้าไปจัดกิจกรรมหรือบรรยายธรรมเพื่อขัดเกลาพนักงานนั้น บริษัทจะคำนึงถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการนิมนต์พระสงฆ์เข้ามาจัดกิจกรรมต่างๆ ในโรงงาน ๓. ปัจจัยด้านความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ ภาครัฐและเอกชน ความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ ภาครัฐและเอกชนถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันให้เกิดการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมให้แก่พนักงานในนิคมอุตสาหกรรม ๓. ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมแก่ประชาชนในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ๑) คณะสงฆ์ไม่มีแผนหรือโครงการที่ชัดเจน ในการเข้าไปส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมให้แก่พนักงานในนิคมอุตสาหกรรม ๒) ทางบริษัทไม่ตระหนักถึงความสำคัญในการนำหลักธรรมเข้าไปอบรมให้กับพนักงานในโรงงาน ๓) ขาดการติดต่อประสานงานที่ดีระหว่างคณะสงฆ์กับนิคมอุตสาหกรรม ๔) คณะสงฆ์ขาดบุคลากรที่มีทักษะในการเผยแผ่ธรรมะ การเทศน์ การบรรยาย การอบรม ในการนำเอาธรรมะเข้าไปเผยแผ่ในนิคมอุตสาหกรรม ๔. ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมแก่ประชาชนในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ๑) คณะสงฆ์ ควรมีนโยบาย แผนงาน หรือโครงการ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมให้กับพนักงานในโรงงาน โดยทำความร่วมมือ หรือ MOU ร่วมกับทางบริษัท ๒) บริษัท ควรมีความร่วมมือกับทางคณะสงฆ์ โดยมีการวางแผนจัดสรรเวลาให้มีความยืดหยุ่นและเหมาะสม เพื่อไม่ให้กระทบต่อ

^{๘๘}จตุพล พรพหมมี และพรภิรมย์ ยอดบุญ, การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมแก่ประชาชนในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

กระบวนการผลิตของทางบริษัท และส่งเสริมสนับสนุนให้พนักงานได้เข้ารับการอบรมทางด้านพระพุทธรศาสนาและวัฒนธรรมอยู่เป็นประจำ และต่อเนื่อง ๓) หน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรทำหน้าที่คอยส่งเสริมสนับสนุนการทำงานของคณะสงฆ์ ในการติดต่อประสานงานร่วมกันระหว่างคณะสงฆ์ และนิคมอุตสาหกรรม

ปารีชาติ ชาลีเครือ^{๘๙} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาคูณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาคูณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ เป้าหมายคูณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ความชัดเจนในการกำหนดนโยบาย การนำสภาพแวดล้อมทั้งภายในภายนอกจังหวัดชัยภูมิมาเกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบาย บทบาทหน้าที่ศักยภาพขององค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิในการพัฒนาคูณภาพชีวิตผู้สูงอายุ การจัดสวัสดิการสังคม ได้แก่ การประกันสังคม การได้รับการช่วยเหลือสาธารณะสุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัยการมีงานทำ มีรายได้มั่นคง และการบริการสังคมด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาคูณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ ทั้งนี้ในการดำเนินงานเกี่ยวกับการเพิ่มคูณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ตามปัจจัยที่เป็นผลของการวิจัยนี้คือ การจัดสวัสดิการสังคม ได้แก่การประกันสังคมกองทุนผู้สูงอายุ กองทุนดูแลผู้สูงอายุที่ขาดที่พึ่ง การฝึกอาชีพ การดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน สถานสงเคราะห์ด้านรักษาพยาบาล ด้านศาสนกิจ งานอดิเรกชมรมผู้สูงอายุ ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุเวลากลางวัน บริการเยี่ยมผู้สูงอายุที่บ้าน ด้านกีฬา หรือนันทนาการ เพื่อความสำเร็จในการเพิ่มคูณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

พระมหายงยุทธ ธีรธมโม (พลมัน)^{๙๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องดาราศาสตร์เพื่อพัฒนาคูณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธรศาสนา ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดดาราศาสตร์ในพระพุทธรศาสนา ตั้งอยู่บนพื้นฐานพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกาพรรณนาถึงดวงดาว ๔ ชนิด คือ ๑) ดาวนพเคราะห์ มี ดาวศุกร์เป็นต้น ๒) ดาวนักษัตร ๒๗ กลุ่ม มี ดาวโรหิณีเป็นต้น ๓) ดาวพิเศษ ได้แก่ เทหวัตถุบนท้องฟ้า คืออุกกาบาตและดาวหาง ๔) ดาวจักรราศี ๑๒ ราศี มีราศีเมษเป็นต้น ผลวิจัยด้านแนวคิดดาราศาสตร์ในสังคมไทย มีพัฒนาการกระบวนทัศน์ดาราศาสตร์ ๔ ช่วง โดยแบ่งตามสมัยการปกครองในสังคมไทย ๑) กระบวนทัศน์ที่มีพระพุทธรศาสนาเป็นกระแสหลัก ปรากฏในสมัยสุโขทัย ๒) กระบวนทัศน์ผสมผสานระหว่างพุทธรกับฮินดูเป็นกระแสหลัก ปรากฏในสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ๓) กระบวนทัศน์เริ่มวิทยาศาสตร์เป็นกระแสหลัก เริ่มในสมัยรัชกาลที่ ๔ ๔) กระบวนทัศน์มีวิทยาศาสตร์เป็นกระแสหลัก ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ ๙ ด้านรูปแบบการประยุกต์ใช้ดาราศาสตร์เพื่อพัฒนาคูณภาพชีวิตในสังคมปัจจุบันมี ๔ ด้าน คือ ๑) การพัฒนาคูณภาพชีวิตด้านกาย คือใช้แสงจากดาวฤกษ์ฆ่าเชื้อโรคเป็นต้น ๒) การพัฒนาคูณภาพชีวิตด้านจิตใจ คือการนำแสงจากดาวฤกษ์และแสงสะท้อนจากดาวเคราะห์มาเป็นอุปกรณ์ในการปฏิบัติธรรม ๓) การพัฒนาคูณภาพชีวิตด้านสังคม คือการใช้ดาวฤกษ์มาอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมและการจัด

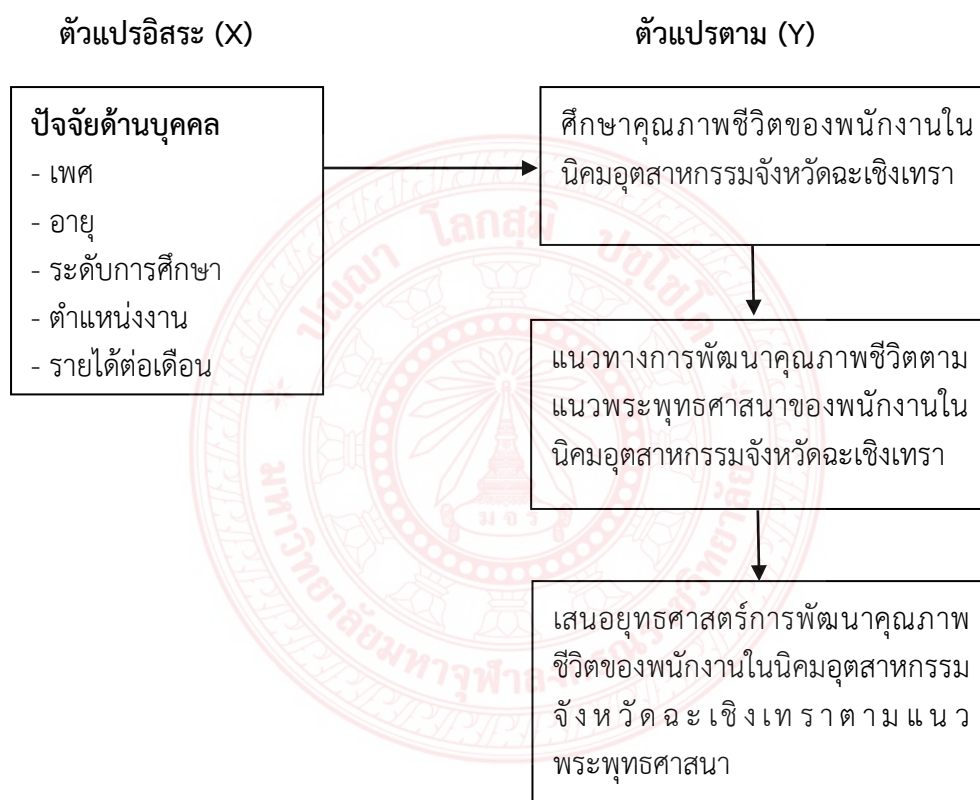
^{๘๙}ปารีชาติ ชาลีเครือ, ยุทธศาสตร์การพัฒนาคูณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ, (วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑)), หน้า ๑๖๒๐.

^{๙๐}พระมหายงยุทธ ธีรธมโม (พลมัน), ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องดาราศาสตร์เพื่อพัฒนาคูณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธรศาสนา, ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธรศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๗, บทคัดย่อ.

ระเบียบสังคม มีการกำหนดเทศกาลตามฤดูกาล เป็นต้น ๔) การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านทัศนคติ คือ การสร้างความเข้าใจในเรื่องดวงดาวที่สัมพันธ์กับมนุษย์ เพื่อให้เกิดสติปัญญารู้เท่าทัน

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา แล้วนำมาวิเคราะห์ ประมวลองค์ความรู้ ได้กำหนดเป็นกรอบแนวคิดตามโครงสร้าง ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งได้มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้รูปแบบงานวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเก็บข้อมูลจากเอกสาร รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแบบสอบถาม ประกอบ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษารายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และมีการสัมภาษณ์ประกอบ

๓.๑.๑ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

มุ่งเน้นการสำรวจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต ปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต และแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

๓.๑.๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยอาศัยแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยคำถามปลายปิดและคำถามปลายเปิด และการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

๓.๒ ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยโดยใช้แบบสอบถาม ประชากรที่กำหนดครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร และพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัด

ฉะเชิงเทรา จำนวน ๓ บริษัท ได้แก่ บริษัท ไทยชินเซีย พลาสติก จำกัดจำนวน ๑๐๐ คน บริษัท เจเทค โตะ จำกัด (ไทยแลนด์เกตเวย์) จำนวน ๑๐๐ คน บริษัท IWCT จำกัด จำนวน ๑๐๐ คน รวมทั้งสิ้น ๓๐๐ คน โดยผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกประชากรด้วยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คัดเลือกเฉพาะ ผู้บริหาร และพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร และพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน ๓ บริษัท ได้แก่ ๑) บริษัท ไทยชินเซีย พลาสติก จำกัด ๒) บริษัท เจเทคโตะ จำกัด (ไทยแลนด์เกตเวย์) ๓) บริษัท IWCT จำกัด รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น จำนวน ๒๘ คน ดังต่อไปนี้

๑. คุณวินัส จันทะสิงห์	ตำแหน่งผู้จัดการฝ่ายผลิต
๒. คุณดนัยกฤต เพียงกระโทก	ตำแหน่ง ผู้จัดการฝ่ายจัดซื้อ
๓. คุณอุทัย รักษาภักดี	ตำแหน่งหัวหน้าช่างซ่อมบำรุง
๔. คุณมงคล ชะลอชล	ตำแหน่งหัวหน้าสไตร์สินค้า
๕. คุณชนิษฐา ชะลอชล	ตำแหน่งหัวหน้าข้าวแบตเตอร์
๖. คุณพีชราภรณ์ สมาฤกษ์	ตำแหน่งหัวหน้าแผนกเครื่องฉีด
๗. คุณไพฑูรย์ เทียนสิงห์	ตำแหน่ง QC
๘. คุณอมาวศรี พันธุ์แก้ว	ตำแหน่งเจ้าหน้าที่บัญชี
๙. คุณชัย สมพงษ์	ตำแหน่งพนักงานฝ่ายผลิต
๑๐. คุณณิรนุช เอี่ยมอาจ	ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล
๑๑. คุณจรัสลักษณ์ เพียงกระโทก	ตำแหน่งผู้จัดการฝ่ายทรัพยากรบุคคล
๑๒. คุณวิภาดา ทองย้อย	ตำแหน่ง Staff
๑๓. คุณกนกกาญจน์ อ่อนเชตุ	ตำแหน่ง Staff
๑๔. คุณอมรรัตน์ เกิดสวัสดิ์	ตำแหน่ง Staff
๑๕. คุณพรชนัน จิตหาญ	ตำแหน่ง Staff
๑๖. คุณสายัญ มุมสว่าง	ตำแหน่ง Staff
๑๗. คุณอรวิ หัสโต	ตำแหน่ง Sr. Safety
๑๘. คุณจินตนา คงถาวร	ตำแหน่ง Staff
๑๙. คุณกฤตพงษ์ พิทักษ์ศิลป์	ตำแหน่ง Engineer
๒๐. คุณนันทพัทธ์ พูลสวัสดิ์	ตำแหน่ง Sr. Staff
๒๑. คุณวิวัฒน์ วัตพระศรี	ตำแหน่งหัวหน้าแผนกควบคุมคุณภาพ
๒๒. คุณสมพงษ์ เชิดชู	ตำแหน่งหัวหน้าแผนกอินฟูเมนท์
๒๓. คุณจิรภิญญา ฟองแก้ว	ตำแหน่ง Forman Safety
๒๔. คุณอำพล ครองสิงห์	ตำแหน่งหัวหน้าแผนกโปรดักชั่น
๒๕. คุณวราภรณ์ พลลาภ	ตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายผลิต
๒๖. คุณสุชาดา สุริวงค์	ตำแหน่ง Document
๒๗. คุณบุษยา ภูมิคำสา	ตำแหน่ง Document
๒๘. คุณณัฐวรา ชายเขต	ตำแหน่งเจ้าหน้าที่สำนักงาน

การจัดทำกรสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน ๑ กลุ่ม ได้แก่ นักวิชาการ ผู้บริหาร และพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน ๘ รูป/คน ดังต่อไปนี้

๑. พระครูสุตธรรมาภรณ์, ดร. รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. พระดณัฎฐ์ ธีรวโรส อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุพล พรหมมี ประธานสาขาวิชาสังคมศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. นายภูริทัต ศรีอร่าม ประธานสาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. คุณวินัส จันทะสิงห์ ตำแหน่งผู้จัดการฝ่ายผลิต

๖. คุณวิวัฒน์ วัตพระศรี ตำแหน่งหัวหน้าแผนกควบคุมคุณภาพ

๗. คุณอมรรัตน์ เกิดสวัสดิ์ ตำแหน่ง Staff

๘. คุณสายัญ มุมสว่าง ตำแหน่ง Staff

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ ข้อมูลเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นแบบสอบถามระดับคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา มี ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List) ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และตำแหน่ง

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยแบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ใช้แบบสอบถาม WHOQOL-BREF-THAI แบบ ๒๖ ข้อคำถาม โดยอิงเกณฑ์จากการศึกษาของ **สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ**^๑ แบ่งเป็นคุณภาพชีวิต ๔ ด้านดังนี้

๑) ด้านสุขภาพร่างกาย ได้แก่ ข้อ ๒, ๓, ๔, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๒๔

๒) ด้านจิตใจ ได้แก่ ข้อ ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๒๓

๓) ด้านสัมพันธภาพทางสังคม ได้แก่ ข้อ ๑๓, ๑๔, ๒๕

๔) ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ข้อ ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒

ส่วนข้อที่ ๑ และ ๒๖ เป็นตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและสุขภาพโดยรวม

^๑สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ, เปรียบเทียบแบบวัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุด ๑๐๐ ตัวชี้วัด และ ๒๖ ตัวชี้วัด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพยาบาลสวนปรุง, ๒๕๔๐).

โดยมีข้อคำถามที่มีความหมายทางบวก ๒๓ ข้อ และข้อคำถามที่มีความหมายทางลบ ๓ ข้อ คือข้อ ๒, ๙, ๑๑ แต่ละข้อเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (rating scale) ๕ ระดับ ให้ผู้ตอบเลือกตอบดังนี้

ไม่เลย	หมายถึง	ท่านไม่มีความรู้สึกเช่นนั้นเลย รู้สึกไม่พอใจมาก หรือรู้สึกแยะมาก
เล็กน้อย	หมายถึง	ท่านไม่มีความรู้สึกเช่นนั้นนาน ๆ ครั้งรู้สึกเช่นนั้นเล็กน้อย รู้สึกไม่พอใจหรือรู้สึกแยะ
ปานกลาง	หมายถึง	ท่านมีความรู้สึกเช่นนั้นปานกลาง รู้สึกพอใจระดับกลาง ๆ หรือรู้สึกแยะระดับกลาง ๆ
มาก	หมายถึง	ท่านมีความรู้สึกเช่นนั้นบ่อย ๆ รู้สึกพอใจหรือรู้สึกดี
มากที่สุด	หมายถึง	ท่านมีความรู้สึกเช่นนั้นเสมอ รู้สึกเช่นนั้นมากที่สุด หรือรู้สึกว่าสมบูรณ์ รู้สึกพอใจมาก รู้สึกดีมาก

การให้คะแนนคุณภาพชีวิตเป็นดังนี้

คำตอบ	ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
คะแนนความหมายทางบวก	๑	๒	๓	๔	๕
คะแนนความหมายทางลบ	๕	๔	๓	๒	๑

การแปลผล

๑) คะแนนคุณภาพชีวิตโดยรวมมีคะแนนตั้งแต่ ๒๖-๑๓๐ คะแนน โดยแบ่งได้เป็น ๓ ด้าน ดังนี้

๒๖-๖๐	คะแนน	แสดงถึง คุณภาพชีวิตไม่ดี
๖๑-๙๕	คะแนน	แสดงถึง คุณภาพชีวิตปานกลาง
๙๖-๑๓๐	คะแนน	แสดงถึง คุณภาพชีวิตดี

๒) คุณภาพชีวิตแยกเป็นองค์ประกอบย่อยได้ ดังนี้

องค์ประกอบ	คุณภาพชีวิต ไม่ดี	คุณภาพชีวิต ปานกลาง	คุณภาพชีวิตดี
๑.ด้านสุขภาพร่างกาย (ข้อ ๒,๓,๔,๑๐,๑๑,๑๒,๒๔)	๗-๑๖	๑๗-๒๖	๒๗-๓๕
๒.ด้านจิตใจ (ข้อ ๕,๖,๗,๘,๙,๒๓)	๖-๑๔	๑๕-๒๒	๒๓-๓๐
๓.ด้านสัมพันธภาพทางสังคม (ข้อ๑๓,๑๔,๒๕)	๓-๗	๘-๑๑	๑๒-๑๕
๔.ด้านสิ่งแวดล้อม (ข้อ ๑๕,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๐,๒๑,๒๒)	๘-๑๘	๑๙-๒๙	๓๐-๔๐
คุณภาพชีวิตโดยรวม (รวมข้อ ๑ และ ๒๖)	๒๖-๖๐	๖๑-๙๕	๙๖-๑๓๐

ความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

เครื่องมือได้รับการทดสอบแล้วพบว่ามีความเที่ยงตรง (validity) ที่ดี โดยมีค่า content validity = ๐.๖๕ และมีความเชื่อมั่น (reliability) ที่ดี โดยมีความสอดคล้องภายใน (internal consistency) ซึ่งแสดงค่า Cronbach's alpha coefficient = ๐.๘๔

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของพนักงาน ในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทราทั้ง ๔ ด้าน เป็นคำถามปลายเปิด (Open Ended)

ตอนที่ ๔ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๒ ข้อ เป็นคำถามปลายเปิด (Open Ended)

๓.๓.๒ ข้อมูลเชิงคุณภาพ

เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เจาะลึก และการศึกษาจากข้อมูลที่มีผู้บันทึกไว้แล้วโดยผู้อื่น (Unobtrusive Research) โดยลักษณะข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้

๑. ข้อมูลปฐมภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่างๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ กำหนดหัวข้อการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกได้แก่บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และสร้างแบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งมีการกำหนดคำถามในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าโดยผู้วิจัยได้ทำการกำหนดคำถามในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลอย่างกว้างในการสัมภาษณ์

การตั้งคำถามในแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้บริหาร และพนักงาน เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น ๔ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

ตอนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

ตอนที่ ๔ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

๒. ข้อมูลทุติยภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ วารสาร เอกสารทางวิชาการต่าง ๆ และสืบค้นข้อมูลจาก Internet ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

๓.๓.๓ แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร และพนักงาน มาสร้างเป็นรูปแบบการสนทนากลุ่ม แล้วนำไปเป็นแบบในการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้บริหาร และพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทราตามแนวพระพุทธศาสนาต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

๓.๔.๑ แบบสอบถาม (Questionnaire)

แบบสอบถามมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

๑. ศึกษาทำหนังสือถึงบริษัท เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย พร้อมทั้งแบบสอบถาม จำนวน ๓๐๐ ฉบับ เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ด้วยวิธีการไปแจกด้วยตนเองและรับกลับคืนด้วยตนเองและทางไปรษณีย์ ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน ๒๔๓ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๐๐

๒. นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๓.๔.๒ สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

แบบสัมภาษณ์มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

๑. ผู้ศึกษาทำหนังสือถึงบริษัท เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ พร้อมแบบสัมภาษณ์ เพื่อเป็นข้อมูลในการเตรียมความพร้อมในการให้สัมภาษณ์ พร้อมนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์

๒. ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

๓. ผู้วิจัยประสานดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์ ตามที่นัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ โดยมีการบันทึกเทป จดบันทึก และถ่ายภาพนิ่งระหว่างการสัมภาษณ์

๔. นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

๓.๔.๓ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

๑. ขั้นตอนการเตรียมการ ประกอบด้วย การกำหนดวันสนทนากลุ่ม การจัดทำกำหนดการสนทนากลุ่ม การจัดทำหนังสือเชิญประธานพร้อมคำกล่าวเปิด และคำกล่าวรายงานต่อประธาน การประสานงานเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ การขออนุมัติใช้สถานที่พร้อมโสตทัศนูปกรณ์ในการจัดสนทนากลุ่ม และการจัดทำเอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยแบบคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

๒. ขั้นตอนการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย การนำเสนอคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา และร่างยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา การดำเนินการอภิปราย และจดบันทึกข้อเสนอแนะ พร้อมทั้งทำการบันทึกเทป บันทึกภาพเคลื่อนไหวและภาพนิ่ง

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ ข้อมูลเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ประกอบด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) และสถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) โดยใช้เกณฑ์ประเมินค่าระดับคุณภาพชีวิต แบ่งคะแนนออกเป็นช่วง แต่ละช่วงมีความหมายดังต่อไปนี้^๒

๔.๕๐-๕.๐๐	หมายถึง	มีคุณภาพชีวิตที่ดีมาก
๓.๕๐-๔.๔๙	หมายถึง	มีคุณภาพชีวิตที่ดี
๒.๕๐-๓.๔๙	หมายถึง	มีคุณภาพชีวิตระดับปานกลาง
๑.๕๐-๒.๔๙	หมายถึง	มีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี
๑.๐๐-๑.๔๙	หมายถึง	มีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดีมาก

๓.๕.๒ ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนในการวิเคราะห์ ดังนี้

๑. ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยนำคำสัมภาษณ์จากผู้ถูกสัมภาษณ์มาเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของแต่ละบุคคล และจัดลำดับความสำคัญและคุณลักษณะของข้อมูล

๒. นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่จัดลำดับความสำคัญแล้วนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลทางเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะทราบถึงลักษณะที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันของข้อมูล

๓. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และจากการศึกษาต่าง ๆ มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันอย่างเป็นระบบและนำไปสู่การเชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกัน แสดงความสำคัญของข้อมูลได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อสะดวกในการวิเคราะห์และเขียนรายงานข้อมูลที่ได้จากการศึกษา

๓.๕.๓ การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปผลการสนทนากลุ่ม และการสร้างข้อมูล เพื่อได้ลักษณะคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา และยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

ดังนั้น ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการตอบประเด็นสัมภาษณ์ (Interview Research) ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ (Document Research) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จะถูกนำมาวิเคราะห์และประมวลผลออกมาในลักษณะของการพรรณนาซึ่งนำไปสู่คำตอบในการศึกษาและสรุป

^๒สุวริย์ ศิริโกภาภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี: ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๙-๑๔๐.

ตามหลักวิชาการประกอบการเขียนรายงานเพื่อชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธานุศาสนานองพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทราต่อไป

๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๖.๑ วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามด้วยสถิติพื้นฐานร้อยละ (Percentage) ดังสูตรต่อไปนี้

สูตรค่าร้อยละ (Percentage)

$$P = \frac{f}{n} \times 100$$

เมื่อ P แทน ค่าร้อยละ

f แทน จำนวนหรือความถี่ที่ต้องการหาค่าร้อยละ

n แทน จำนวนข้อมูลทั้งหมด

๓.๖.๒ วิเคราะห์ระดับคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้วยสถิติพื้นฐานค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังสูตรต่อไปนี้

สูตรค่าเฉลี่ย (Mean)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ \bar{X} แทน คะแนนตัวกลางเลขคณิต

$\sum X$ แทน ผลรวมทั้งหมดของคะแนน

N แทน จำนวนคะแนนในข้อมูลนั้น

สูตรค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

$$SD = \sqrt{\frac{N \sum X^2 - (\sum X)^2}{N(N-1)}}$$

เมื่อ SD แทน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

$\sum X^2$ แทน ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง

$(\sum X)^2$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมดยกกำลังสอง

N แทน จำนวนในกลุ่มตัวอย่าง

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา” ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยแบ่งเป็น ๔ ตอน ดังนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ คุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

๔.๓ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

๔.๔ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทราตามแนวพระพุทธศาสนา

๔.๕ องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

N	หมายถึง	ประชากรทั้งหมด
n	หมายถึง	กลุ่มตัวอย่าง
\bar{X}	หมายถึง	ค่าคะแนนเฉลี่ย
S.D.	หมายถึง	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

วิเคราะห์จำนวนและร้อยละ จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามของการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละ จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
๑. เพศ		
๑.๑ ชาย	๑๑๔	๔๖.๙
๑.๒ หญิง	๑๒๙	๕๓.๑
รวม	๒๔๓	๑๐๐.๐
๒. อายุ		
๒.๑ ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑	๐.๔
๒.๒ ๒๐-๓๐ ปี	๕๓	๒๑.๘
๒.๓ ๓๑-๔๐ ปี	๙๔	๓๘.๗
๒.๔ ๔๑-๕๐ ปี	๖๗	๒๗.๖
๒.๕ ๕๑-๖๐ ปี	๒๕	๑๐.๓
๒.๖ ๖๑ ปี ขึ้นไป	๓	๑.๒
รวม	๒๔๓	๑๐๐.๐
๓. ระดับการศึกษา		
๓.๑ ประถมศึกษา	๑๙	๗.๘
๓.๒ มัธยมศึกษาตอนต้น	๓๐	๑๒.๓
๓.๓ มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ปวช.	๕๑	๒๑.๐
๓.๔ อนุปริญญา หรือ ปวส.	๕๗	๒๓.๕
๓.๕ ปริญญาตรี	๘๒	๓๓.๗
๓.๖ สูงกว่าปริญญาตรี	๒	๐.๘
๓.๗ อื่น ๆ	๒	๐.๘
รวม	๒๔๓	๑๐๐.๐
๔. รายได้ต่อเดือน		
๔.๑ น้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท	๙	๓.๗
๔.๒ ๑๐,๐๐๐-๑๕,๐๐๐ บาท	๕๐	๒๐.๖
๔.๓ ๑๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท	๗๑	๒๙.๒
๔.๔ ๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐ บาท	๔๔	๑๘.๑
๔.๕ ๒๕,๐๐๑-๓๐,๐๐๐ บาท	๓๙	๑๖.๐
๔.๖ ๓๐,๐๐๑ บาทขึ้นไป	๓๐	๑๒.๓
รวม	๒๔๓	๑๐๐.๐

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละ จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
(ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
๕. สถานภาพการแต่งงาน		
๕.๑ แต่งงานและอยู่ร่วมกัน	๑๔๗	๖๐.๕
๕.๒ แต่งงานแต่แยกกันอยู่	๖	๒.๕
๕.๓ อยู่ด้วยกันโดยไม่ได้แต่งงาน	๒๙	๑๑.๙
๕.๔ หม้าย	๕	๒.๑
๕.๕ หย่า/แยกทาง/เลิกกัน	๑๑	๔.๕
๕.๖ โสด	๔๕	๑๘.๕
รวม	๒๔๓	๑๐๐.๐
๖. คุณมีบุตรหรือไม่ รวมบุตรบุญธรรม/ลูกติด/ลูกเลี้ยง		
๖.๑ ไม่มี	๑๐๕	๔๓.๒
๖.๒ ๑ คน	๕๓	๒๑.๘
๖.๓ ๒ คน	๕๙	๒๔.๓
๖.๔ ๓ คน	๑๘	๗.๔
๖.๕ ๔ คน	๔	๑.๖
๖.๖ ๕ คนขึ้นไป	๔	๑.๖
รวม	๒๔๓	๑๐๐.๐
๗. ตำแหน่งงานปัจจุบัน		
๗.๑ ฝ่ายสำนักงาน	๑๑๑	๔๕.๗
๗.๒ ฝ่ายผลิต/ บริการ	๑๑๖	๔๗.๗
๗.๓ อื่น ๆ	๑๖	๖.๖
รวม	๒๔๓	๑๐๐.๐
๘. สถานภาพการจ้างงาน		
๘.๑ ลูกจ้างรายเดือน	๒๑๐	๘๖.๔
๘.๒ ลูกจ้างรายสัปดาห์	๑	.๔
๘.๓ ลูกจ้างรายวัน	๒๙	๑๑.๙
๘.๔ ลูกจ้างรายชั่วโมง	๐	๐
๘.๕ ลูกจ้างตามผลงาน	๐	๐
๘.๖ ลูกจ้างเหมาค่าแรง	๐	๐
๘.๗ ลูกจ้างบางช่วงเวลา	๑	๐.๔
๘.๘ นิสิต นักศึกษา (ตามประกาศกระทรวงแรงงาน เรื่องอัตราค่าจ้างขั้นต่ำรายชั่วโมง พ.ศ. ๒๕๔๘)	๐	๐
๘.๙ อื่น ๆ	๒	๐.๘
รวม	๒๔๓	๑๐๐.๐

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละ จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
๙. ระยะเวลาในการทำงานในสถานประกอบการปัจจุบัน		
๙.๑ น้อยกว่า ๕ ปี	๖๑	๒๕.๑
๙.๒ ๕-๑๐ ปี	๗๕	๓๐.๙
๙.๓ ๑๑-๒๕ ปี	๘๑	๓๓.๓
๙.๔ ๒๖ ปีขึ้นไป	๒๖	๑๐.๗
รวม	๒๔๓	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ ๕๓.๑) เป็นเพศชาย (ร้อยละ ๔๖.๙) ตามลำดับ

จำแนกตามอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี (ร้อยละ ๓๘.๗) อายุ ๔๑-๕๐ ปี (ร้อยละ ๒๗.๖) อายุ ๒๐-๓๐ ปี (ร้อยละ ๒๑.๘) อายุ ๕๑-๖๐ ปี (ร้อยละ ๑๐.๓) อายุ ๖๑ ปี ขึ้นไป (ร้อยละ ๑.๒) และอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี (ร้อยละ ๐.๔) ตามลำดับ

จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาปริญญาตรี (ร้อยละ ๓๓.๗) อนุปริญญา หรือ ปวส. (ร้อยละ ๒๓.๕) มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ปวช. (ร้อยละ ๒๑.๐) มัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ ๑๒.๓) ประถมศึกษา (ร้อยละ ๑.๒) สูงกว่าปริญญาตรี (ร้อยละ ๐.๘) และอื่นๆ (ร้อยละ ๐.๘) ตามลำดับ

จำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ ๑๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๒๙.๒) ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๒๐.๖) ๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๑๘.๑) ๒๕,๐๐๑-๓๐,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๑๖.๐) ๓๐,๐๐๑ บาทขึ้นไป (ร้อยละ ๑๒.๓) และน้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๓.๗) ตามลำดับ

จำแนกตามสถานภาพการแต่งงาน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพแต่งงานและอยู่ร่วมกัน (ร้อยละ ๖๐.๕) โสด (ร้อยละ ๑๘.๕) อยู่ด้วยกันโดยไม่ได้แต่งงาน (ร้อยละ ๑๑.๙) หย่า/แยกทาง/เลิกกัน (ร้อยละ ๔.๕) แต่งงานแต่แยกกันอยู่ (ร้อยละ ๒.๕) และหม้าย (ร้อยละ ๒.๑) ตามลำดับ

จำแนกตามการมีบุตร รวมบุตรบุญธรรม/ลูกติด/ลูกเลี้ยง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีบุตร (ร้อยละ ๔๓.๒) มีบุตร ๒ คน (ร้อยละ ๒๔.๓) มีบุตร ๑ คน (ร้อยละ ๒๑.๘) มีบุตร ๓ คน (ร้อยละ ๗.๔) มีบุตร ๔ คน (ร้อยละ ๑.๖) และมีบุตร ๕ คนขึ้นไป (ร้อยละ ๑.๖) ตามลำดับ

จำแนกตามตำแหน่งงานปัจจุบัน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ฝ่ายผลิต/บริการ (ร้อยละ ๔๗.๗) ฝ่ายสำนักงาน (ร้อยละ ๔๕.๗) และอื่น ๆ (ร้อยละ ๖.๖) ตามลำดับ

จำแนกตามสถานภาพการจ้างงาน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นลูกจ้างรายเดือน (ร้อยละ ๘๖.๔) ลูกจ้างรายวัน (ร้อยละ ๑๑.๙) อื่น ๆ (ร้อยละ ๐.๘) ลูกจ้างรายสัปดาห์ (ร้อยละ ๐.๔) และลูกจ้างบางช่วงเวลา (ร้อยละ ๐.๔) ตามลำดับ

จำแนกตามระยะเวลาในการทำงานในสถานประกอบการปัจจุบัน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ทำงาน ๑๑-๒๕ ปี (ร้อยละ ๓๓.๓) ๕-๑๐ ปี (ร้อยละ ๓๐.๙) น้อยกว่า ๕ ปี (ร้อยละ ๒๕.๑) และ ๒๖ ปีขึ้นไป (ร้อยละ ๑๐.๗) ตามลำดับ

๔.๒ คุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

วิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้แบบสอบถาม WHOQOL-BREF-THAI โดยอิงเกณฑ์จากการศึกษาของสุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ^๑ ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านสุขภาพร่างกาย ๒) ด้านจิตใจ ๓) ด้านสัมพันธภาพทางสังคม ๔) ด้านสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ ๔.๒ แสดงคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

ในช่วงเวลา ๒ สัปดาห์ที่ผ่านมา	n = ๒๔๓		
	\bar{X}	S.D.	ระดับคุณภาพชีวิต
๑. ท่านพอใจกับสุขภาพของท่านในตอนนี้อย่างใด	๓.๔๐	๐.๘๒๔	ปานกลาง
๒. การเจ็บปวดตามร่างกาย เช่น ปวดหัว ปวดท้อง ปวดตามตัว ทำให้ท่านไม่สามารถทำในสิ่งที่ต้องการมากนักน้อยเพียงใด	๓.๑๐	๐.๙๒๖	ปานกลาง
๓. ท่านมีกำลังเพียงพอที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ในแต่ละวันใหม่(ทั้งเรื่องงาน หรือการดำเนินชีวิตประจำวัน)	๓.๖๗	๐.๗๑๖	ดี
๔. ท่านพอใจกับการนอนหลับของท่านมากน้อยเพียงใด	๓.๔๑	๐.๘๘๓	ปานกลาง
๕. ท่านรู้สึกพึงพอใจในชีวิต (เช่น มีความสุข ความสงบ มีความหวัง) มากน้อยเพียงใด	๓.๕๘	๐.๗๕๒	ดี
๖. ท่านมีสมาธิในการทำงานต่าง ๆ ดีเพียงใด	๓.๖๑	๐.๖๘๕	ดี
๗. ท่านรู้สึกพอใจในตนเองมากน้อยแค่ไหน	๓.๘๐	๐.๗๓๔	ดี
๘. ท่านยอมรับรูปร่างหน้าตาของตัวเองได้ไหม	๓.๗๕	๐.๗๙๗	ดี
๙. ท่านมีความรู้สึกไม่ดี เช่น รู้สึกเหงา เศร้า หดหู่ สิ้นหวัง วิตกกังวล บ่อยแค่ไหน	๓.๕๓	๐.๙๐๖	ดี
๑๐. ท่านรู้สึกพอใจมากน้อยแค่ไหนที่สามารถทำอะไร ๆ ผ่านไปได้ในแต่ละวัน	๓.๖๓	๐.๗๖๗	ดี
๑๑. ท่านจำเป็นต้องไปรับการรักษาพยาบาลมากน้อยเพียงใด เพื่อที่จะทำงานหรือมีชีวิตอยู่ไปได้ในแต่ละวัน	๓.๖๖	๑.๐๖๙	ดี

^๑สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ, เปรียบเทียบแบบวัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุด ๑๐๐ ตัวชี้วัด และ ๒๖ ตัวชี้วัด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพยาบาลสวนปรุง, ๒๕๔๐).

ตารางที่ ๔.๒ แสดงคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา (ต่อ)

ในช่วงเวลา ๒ สัปดาห์ที่ผ่านมา	n = ๒๔๓		
	\bar{X}	S.D.	ระดับคุณภาพชีวิต
๑๒. ท่านพอใจกับความสามารถในการทำงานได้อย่างที่ เคยทำมามากน้อยเพียงใด	๓.๗๑	๐.๗๑๐	ดี
๑๓. ท่านพอใจต่อการผูกมิตรหรือเข้ากับคนอื่นอย่าง ผ่านมาแค่ไหน	๓.๖๕	๐.๖๗๙	ดี
๑๔. ท่านพอใจกับการช่วยเหลือที่เคยได้รับจากเพื่อน แค่ไหน	๓.๕๒	๐.๘๑๐	ดี
๑๕. ท่านรู้สึกว่าชีวิตมีความมั่นคงปลอดภัยดีไหมใน แต่ละวัน	๓.๔๘	๐.๗๐๖	ปานกลาง
๑๖. ท่านพอใจกับสภาพบ้านเรือนที่อยู่ตอนนี้ มากน้อยเพียงใด	๓.๖๔	๐.๗๙๓	ดี
๑๗. ท่านมีเงินพอใช้จ่ายตามความจำเป็น มากน้อยเพียงใด	๓.๑๘	๐.๗๔๘	ปานกลาง
๑๘. ท่านพอใจที่จะสามารถไปใช้บริการสาธารณสุข ได้ตามความจำเป็นเพียงใด	๓.๐๕	๐.๖๙๔	ปานกลาง
๑๙. ท่านได้รู้เรื่องราวข่าวสารที่จำเป็น ในชีวิตแต่ละวันมากน้อยเพียงใด	๓.๒๗	๐.๗๐๙	ปานกลาง
๒๐. ท่านมีโอกาสได้พักผ่อนคลายเครียด มากน้อยเพียงใด	๓.๒๐	๐.๘๐๑	ปานกลาง
๒๑. สภาพแวดล้อมดีต่อสุขภาพของท่าน มากน้อยเพียงใด	๓.๓๐	๐.๗๕๗	ปานกลาง
๒๒. ท่านพอใจกับการเดินทางไปไหนมาไหน ของท่าน (หมายถึงการคมนาคม) มากน้อย เพียงใด	๓.๒๓	๐.๗๒๑	ปานกลาง
๒๓. ท่านรู้สึกว่าชีวิตท่านมีความหมาย มากน้อยแค่ไหน	๓.๙๖	๐.๗๘๙	ดี
๒๔. ท่านสามารถไปไหนมาไหนด้วยตนเอง ได้ดีเพียงใด	๓.๗๗	๐.๘๒๐	ดี
๒๕. ท่านพอใจในชีวิตทางเพศของท่าน แค่ไหน? (ชีวิตทางเพศ หมายถึง เมื่อเกิด ความรู้สึกทางเพศขึ้นแล้ว ท่านมีวิธีจัดการ ทำให้ผ่อนคลายลงได้ รวมถึง การช่วย ตัวเอง หรือการมีเพศสัมพันธ์)	๓.๐๕	๑.๑๐๙	ปานกลาง
๒๖. ท่านคิดว่าท่านมีคุณภาพชีวิต (ชีวิต ความเป็นอยู่) อยู่ในระดับใด	๓.๓๗	๐.๖๘๒	ดี

จากตารางที่ ๔.๒ แสดงคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยแบบโดยใช้แบบสอบถาม (WHOQOL-BREF-THAI) พบว่า ค่าคะแนนคุณภาพชีวิตและระดับ

คะแนนคุณภาพชีวิต มีดังต่อไปนี้ ๑) ด้านสุขภาพกาย มากที่สุด คือ สามารถในการไปไหนมาไหนด้วยตนเอง มีค่าเฉลี่ย ๓.๗๗ มีระดับคุณภาพชีวิตที่ดี ๒) ด้านจิตใจ มากที่สุด คือ รู้สึกว่าชีวิตมีความหมาย มีค่าเฉลี่ย ๓.๙๖ มีระดับคุณภาพชีวิตที่ดี ๓) ด้านสัมพันธภาพทางสังคม มากที่สุด คือ ความพึงพอใจต่อการผูกมิตรหรือเข้ากับคนอื่นอย่างที่ผ่านมา มีค่าเฉลี่ย ๓.๖๕ มีระดับคุณภาพชีวิตที่ดี ๔) ด้านสิ่งแวดล้อม มากที่สุด คือ พอใจกับสภาพบ้านเรือนที่อยู่ มีค่าเฉลี่ย ๓.๖๔ มีระดับคุณภาพชีวิตที่ดี และคุณภาพชีวิตโดยรวม มีค่าเฉลี่ย ๓.๔๘ มีระดับคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับกลาง

ตารางที่ ๔.๓ แสดงคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา แยกตามองค์ประกอบ ๔ ด้าน

องค์ประกอบ	n = ๒๔๓		
	\bar{X}	S.D.	ระดับคุณภาพชีวิต
๑. ด้านสุขภาพร่างกาย (ข้อ ๒,๓,๔,๑๐,๑๑,๑๒,๒๔)	๓.๕๖	๐.๔๕๘	ดี
๒. ด้านจิตใจ (ข้อ ๕,๖,๗,๘,๙,๒๓)	๓.๗๑	๐.๕๓๗	ดี
๓. ด้านสัมพันธภาพทางสังคม (ข้อ๑๓,๑๔,๒๕)	๓.๔๐	๐.๖๒๒	ปานกลาง
๔. ด้านสิ่งแวดล้อม (ข้อ ๑๕,๑๖,๑๗,๑๘,๑๙,๒๐,๒๑,๒๒)	๓.๒๙	๐.๕๐๖	ปานกลาง
๕. คุณภาพชีวิตโดยรวม (รวมข้อ ๑ และ ๒๖)	๓.๔๘	๐.๔๒๗	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๓ แสดงคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า กลุ่มประชากรมีคุณภาพชีวิต ดังต่อไปนี้ ๑) ด้านสุขภาพกาย มีค่าเฉลี่ย ๓.๕๖ มีระดับคุณภาพชีวิตที่ดี ๒) ด้านจิตใจ มีค่าเฉลี่ย ๓.๗๑ มีระดับคุณภาพชีวิตที่ดี ๓) ด้านสัมพันธภาพทางสังคม มีค่าเฉลี่ย ๓.๔๐ มีระดับคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ๔) ด้านสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ย ๓.๒๙ มีระดับคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ๕) คุณภาพชีวิตโดยรวม มีค่าเฉลี่ย ๓.๔๘ มีระดับคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง

๔.๓ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัย ลงพื้นที่สังเกตพฤติกรรม และสัมภาษณ์พนักงานในนิคมอุตสาหกรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๒๘ คน มีแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา ดังต่อไปนี้

๔.๓.๑ ปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

๑. ด้านสุขภาพร่างกาย

ปัญหาสุขภาพร่างกายของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม พบว่า พนักงานมีความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าจากการทำงานเป็นหลัก^๒ ซึ่งคนทำงานส่วนใหญ่ก็มีปวดหลัง ปวดไหล่บ้าง เกิดจากการเหนื่อยล้าบ้างตามปกติของคนทำงาน^๓ โดยจะเข้างานเวลา ๐๘.๐๐ น. พักเบรกช่วงเวลา ๑๐.๐๐ น. อีก ๑๐ นาที และพักเที่ยงเวลา ๑๒.๐๐ น. และไปพักเบรกเวลา ๑๕.๐๐ น. อีก ๑๐ นาที แล้วไปพักอีกที่ ๑๕ นาทีตอนเวลา ๑๗.๐๐ น. จากนั้นก็ทำงานโอทีต่อไปจนถึง ๒๐.๑๕ น. แต่บางที่ที่มีงานเยอะขึ้นเป็นพิเศษ ก็จะมีโอทีต่อไปอีก ๒ ชั่วโมง คือทำไปจนถึงเวลา ๒๒.๐๐ น.^๔ หากรู้สึกไม่สบาย เป็นไข้หวัด ลาพักร้อนไปหาหมอ แล้วก็หาซื้อยามากินเอง โดยส่วนตัวไม่ได้เครียดกับการทำงานเพราะว่าใช้หลักธรรมของพระพุทธเจ้านำมาปฏิบัติ เมื่อมีปัญหาที่ต้องดูว่า เหตุที่เกิดของปัญหานั้นคืออะไร เพราะว่าปัญหาที่เกิดขึ้นก็ต้องเกิดมาแต่เหตุ บางครั้งในเรื่องของการทำงานเราไม่สามารถแก้ไขได้ เราก็ต้องเอาปัญหาที่เกิดขึ้นมาปรึกษากับผู้บริหารว่า ปัญหานั้นเกิดขึ้นอย่างนี้แล้วจะต้องแก้ไขอย่างไร เพราะว่าบางครั้งความคิดเราเองอาจจะไม่ตรงกับผู้บริหารก็ได้ จากการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน โดยส่วนตัวคือได้ประโยชน์มาก เช่น เรื่องการทิ่มแทงด้วยหอกปาก จะไม่มีแล้ว เราก็จะพูดไปตามความเป็นจริง คือโดยพื้นฐานเราก็จะไม่พูดคำด่า คำหยาบ คือสามารถประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมขั้นพื้นฐานได้^๕

๒. ด้านจิตใจ

สุขภาพทางด้านจิตใจของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม ในส่วนของพนักงาน พบว่า การทำงานก็มีบางครั้งที่เครียดบ้าง^๖ สภาพจิตใจก็ปกติดี สุขบ้างทุกข์บ้างตามปกติ แล้วแต่งงานเยอะหรือว่างานน้อย บางครั้งมีงานเร่งรีบที่ต้องทำด่วน บางครั้งนอกจากจะมีงานประจำที่เราทำปกติอยู่แล้ว ก็จะมีงานเสริมมาบ้าง หากจะพิจารณาระดับความสุขกับการทำงานก็ถือว่าอยู่ในระดับปานกลาง^๗ และ

^๒สัมภาษณ์ คุณอุทัย รักษาภักดี ตำแหน่งหัวหน้าช่างซ่อมบำรุง เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^๓สัมภาษณ์ คุณวรารณณ์ พลลาภ ตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายผลิต เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^๔สัมภาษณ์ คุณชนิษฐา ชะลอชล ตำแหน่งหัวหน้าช่างเบตเตอร์ เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^๕สัมภาษณ์ คุณวิวัฒน์ วัตพระศรี ตำแหน่งหัวหน้าแผนกควบคุมคุณภาพ เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^๖สัมภาษณ์ คุณบุษยา ภูมิคำสา ตำแหน่ง Document เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^๗สัมภาษณ์ คุณสุชาดา สุริวงศ์ ตำแหน่ง Document เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

สภาพจิตใจเกี่ยวกับการทำงานจะแล้วแต่ช่วงงาน เพราะเราทำงานอยู่แต่ในออฟฟิศส่วนใหญ่ใช้แต่ความคิด จะไม่ค่อยใช้แรง แต่ถ้าใช้แรงเราจะได้มีความสุขมากกว่า เพราะว่าไม่ต้องใช้ความคิดมาก และบางที่อยู่กับคนส่วนมาก ก็อาจจะมีปัญหาบ้าง เวลาที่มีปัญหาเกี่ยวกับงาน ถ้าคิดไม่ออกก็ต้องปรึกษาหัวหน้า แต่ก่อนที่จะไปปรึกษาหัวหน้า อันดับแรกเราก็ต้องหาแนวทางการแก้ไขก่อน เช่น งานตัวหนึ่งมีปัญหาขึ้นมา เราก็ต้องดูก่อนว่าเกิดจากอะไร เราสามารถแก้ไขเองได้ไหม ถ้าเราสามารถจัดการแก้ไขเองได้ เราก็จัดการไปเบื้องต้น แต่ถ้ามันหนักเกินกว่าที่เราจะควบคุม เราก็ต้องแจ้งให้หัวหน้าดำเนินการต่อไป^๙ ในส่วนระดับหัวหน้างานจะพบว่า หัวหน้างานจะมีความสุขกับการทำงานมากกว่าพนักงาน เพราะว่าในระดับหัวหน้า ก็ไม่จำเป็นต้องยืนทำงานตลอดเวลา ไม่เหมือนกับพนักงานที่ต้องทำงานคิดเป็นวินาที ส่วนเราก็จะอยู่ข้างนอกดูในภาพรวม คอยดูแลเครื่องจักรหรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมใช้งานอยู่ตลอดเวลา และเราก็จะพัฒนาอุปกรณ์ให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป หากมีปัญหาเกี่ยวกับอุปกรณ์ เราก็จะเข้าไปดูก่อนว่า พนักงานได้ทำตามที่เราสอนไหม แล้วก็หาวิธีการแนวทางการแก้ไข^๙ และมีความสุขจากการทำงานที่เห็นได้จากวันไหนไม่ได้มาทำงาน ไม่ได้มาพบเพื่อนที่ทำงานก็จะรู้สึกเหงา การเจ็บไข้ได้ป่วยก็ไม่ค่อยมี สิ่งที่ทำให้คิดว่ามีความสุขกับการทำงานคือ การมีเป้าหมายที่ชัดเจน ก็จะเลิกกินเหล้าเมายา จนกว่าจะบรรลุเป้าหมายที่เราต้องการ^{๑๐} นอกจากนี้ หากมีวันหยุดก็มีการไปวัดทำบุญทำทานบ้าง อีกอย่างเกี่ยวกับเรื่องศาสนาเราก็ศึกษามาตั้งแต่เด็กแล้ว เช่น ศีล ๕ เป็นต้น การกระทำ การพูด หรืออะไรที่มันทำให้คนอื่นไม่สบายใจ เราก็เป็นบาปแล้ว เมื่อเรารู้แบบนี้แล้วเราก็จะพยายามหลีกเลี่ยง^{๑๑} คนระดับหัวหน้างานจึงมีความสุขกับการทำงาน และอยากทำงานต่อไปจนเกษียณ แต่ว่าความจริงคือยังไม่รู้ว่าอนาคตข้างหน้าจะเป็นอย่างไร หากไม่มีเหตุอะไรเกิดขึ้นก็คิดว่าอยากจะทำงานต่อไปจนเกษียณ ดังนั้นทางด้านจิตใจถือว่ามีความสุขกับการทำงาน^{๑๒}

๓. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม

ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม พบว่า พนักงานมีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนร่วมงานบ้าง ซึ่งก็ถือว่าเป็นเรื่องปกติของทุกบริษัท การไม่เข้าใจกัน พูดคุยกัน แล้วแต่อารมณ์^{๑๓} การแก้ปัญหา ก็จะอาศัยการพูดคุยกันเป็นหลัก โดยเบื้องต้นก็อาจจะพูดคุยกัน ว่ากล่าวตักเตือน แต่หากยังไม่ดีขึ้นก็อาจจะต้องว่ากันตามระเบียบขั้นตอนของสายงาน^{๑๔} เวลาเข้าไปแก้ปัญหาเราก็ต้องอาศัยความอดทนอดกลั้น คือต้องประนีประนอม^{๑๕} มีความยืดหยุ่นซึ่งกันและกัน เอื้ออาทรต่อกัน^{๑๖} หากทำงานแบบพี่น้อง คอยช่วยเหลือกัน เวลาเกิดปัญหากับการทำงานก็จะอาศัยการพูดจากัน^{๑๗} ฟัง

^๙สัมภาษณ์ คุณวรารักษ์ พลลาภ ตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายผลิต เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๐}สัมภาษณ์ คุณอำพล ครองสิงห์ ตำแหน่งหัวหน้าแผนกโปรดักชั่น เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๑}สัมภาษณ์ คุณสมพงษ์ เชิดชู ตำแหน่งหัวหน้าแผนกอินพุทแมนท์ เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๒}สัมภาษณ์ คุณจิรภิญญา ฟองแก้ว ตำแหน่ง Forman Safety เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๓}สัมภาษณ์ คุณวิวัฒน์ วัตต์พระศรี ตำแหน่งหัวหน้าแผนกควบคุมคุณภาพ เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๔}สัมภาษณ์ คุณชนิษฐา ชะลอชล ตำแหน่งหัวหน้าช่างแบตเตอร์ เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๕}สัมภาษณ์ คุณไพฑูรย์ เทียนสิงห์ ตำแหน่ง QC เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๖}สัมภาษณ์ คุณชนิษฐา ชะลอชล ตำแหน่งหัวหน้าช่างแบตเตอร์ เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๗}สัมภาษณ์ คุณชัย สมพงษ์ ตำแหน่งพนักงานฝ่ายผลิต เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๘}สัมภาษณ์ คุณบุษยา ภูมิคำสา ตำแหน่ง Document เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

เหตุผลของคนอื่น ถ้าตรงไหนไม่ถูกไม่ควร ก็จะอธิบายทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน ส่วนในเรื่องของการทำงาน เมื่อมีการทำผิดกฎหรือผิดระเบียบ ก็ต้องมีมาตรการตามขั้นตอน ๑ ๒ ๓ หนักเบาตามลำดับ^{๑๘}

๔. ด้านสิ่งแวดล้อม

ด้านสิ่งแวดล้อมของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม พบว่า สิ่งแวดล้อมก็มีทั้งสิ่งที่เราต้องการและสิ่งที่เราไม่ต้องการ ซึ่งก็ต้องมีปัญหาบ้าง หากเรามองจากทัศนคติของตัวเอง มันก็จะไม่ได้อย่างที่ใจเราต้องการ แต่เราจะพยายามทำความเข้าใจในโลก ในแต่ละบุคคลให้มากที่สุด ซึ่งการที่จะมาให้เขาเป็นไปดั่งที่ใจเราต้องการก็ไม่ได้ และเราก็ไม่สามารถเป็นไปดั่งใจคนอื่นได้เหมือนกัน ส่วนเรื่องสภาพบรรยากาศในที่ทำงานก็ถือว่าดี เพราะที่นี้มีมุมให้ผ่อนคลายทางด้านร่างกายและจิตใจ เช่น แถวนี้อยู่ใกล้กับธรรมชาติ จะมีสัตว์ป่า มีเสียงนกร้อง มีต้นไม้เยอะ ซึ่งก็ทำให้เรารู้สึกผ่อนคลายได้จากการทำงานได้^{๑๙} คนทำงานแต่ในออฟฟิศ ก็จะต่างจากคนที่ทำงานข้างนอกซึ่งอากาศค่อนข้างที่จะร้อนและบางครั้งหัวหน้างานอารมณ์เขาจะร้อนมาจากข้างนอก หรือมีปัญหาเกี่ยวกับงาน แล้วเข้ามาในออฟฟิศ ซึ่งเราก็จะได้ยินไปด้วย วิธีแก้ไขของเราก็คือนั่งอยู่เฉยๆ ซึ่งอาจจะถือว่าเป็นธรรมชาติข้อหนึ่งก็ได้ ที่ว่า ฟังด้วยโยนิโสมนสิการ หรือการฟังแล้วพิจารณาโดยแยกกาย ซึ่งบางทีคนพูดอาจจะไม่ทันรู้เหตุผล แต่คนฟังรู้เหตุผล ซึ่งก็แสดงว่าเราพร้อมที่จะรับฟังด้วย ซึ่งการแก้ปัญหาเหล่านั้นอาจจะแฝงไปด้วยธรรมชาติข้ออื่นๆ ข้ออยู่ในนั้นด้วยก็ได้ มีขันติ หรือความอดทนก็ใช่ มีโสรจจะ ความสงบเสงี่ยม ซึ่งถือว่าเรามีความอดทน ทนหนาว ทนร้อน ทนแดด ทนฝน และทนที่เก้งที่สุดก็คือ ทนต่อการถูกนิทนาการว่าเสียดื้ออย่างนั้นอย่างนี้ ซึ่งในทางศาสนาสอนอย่างนี้ เพียงแต่เราไม่รู้ ซึ่งอันนี้คือวิธีการแก้ปัญหา เพียงแต่เราไม่รู้ เราก็ได้แต่นั่งฟัง ซึ่งการที่เรานั่งฟังมันอาจจะเกิดธรรมชาติขึ้นมาหลายๆ อย่าง ในขณะที่ฟัง^{๒๐} นอกจากนี้พนักงานส่วนใหญ่จะเป็นคนต่างจังหวัด และมักจะมาซื้อบ้านที่อยู่ไม่ไกลจากที่ทำงาน เพื่อจะได้สะดวกต่อการเดินทาง คนในครอบครัวก็จะได้อยู่กันด้วยความรักใคร่กลมเกลียวกัน^{๒๑} ส่วนการพัฒนาบุคลากร อยากให้มีสวัสดิการอย่างอื่นนอกจากค่าตอบแทน เช่น เรื่องสิ่งแวดล้อม อากาศร้อน เป็นต้น สิ่งแวดล้อมบริเวณบ้านก็ดี เพื่อบ้านอัยาศยดี^{๒๒} มีต้นไม้ร่มรื่น ดูแล้วก็สบายตาดี ส่วนเรื่องอากาศร้อนก็เป็นเรื่องปกติตามฤดูกาล^{๒๓}

^{๑๘}สัมภาษณ์ คุณสมพงษ์ เชิดชู ตำแหน่งหัวหน้าแผนกอินซูฟแมนท์ เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๙}สัมภาษณ์ คุณदनัยกฤต เพียงกระโทก ตำแหน่ง ผู้จัดการฝ่ายจัดซื้อ เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๒๐}สัมภาษณ์ คุณสุชาดา สุริวงค์ ตำแหน่ง Document เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๒๑}สัมภาษณ์ คุณวราภรณ์ พลลาภ ตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายผลิต เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๒๒}สัมภาษณ์ คุณอำพล ครองสิงห์ ตำแหน่งหัวหน้าแผนกโปรดักชั่น เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๒๓}สัมภาษณ์ คุณชัย สมพงษ์ ตำแหน่งพนักงานฝ่ายผลิต เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

๔.๓.๒ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

คุณวิวัฒน์ วัตต์พระศรี^{๒๔} กล่าวว่า เมื่อเราได้เข้ามาทำงานตรงนี้เราก็ต้องดูก่อนว่าหน้างานเอาต้องทำอะไรบ้าง และทำหน้าที่ของเราให้ดีที่สุด ทำเท่าที่เราสามารถทำได้เท่าที่หัวหน้าสอนเรา มา เมื่อเกิดข้อผิดพลาดเราก็ไปปรึกษาหัวหน้า คือทุกปัญหาต้องแก้ด้วยการพูดคุยกัน สำหรับคติธรรมในการดำเนินชีวิตคือ อุตสาหิ อุตตโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน คือพึ่งใครแล้วอย่าพึ่งเชื่อ พิสูจน์ให้เห็นได้ตามความเป็นจริงแล้วค่อยเชื่อ เวลาแนะนำลูกน้อง คือ ๑. จะบอกเรื่องงานก่อน ว่าขั้นตอนการทำงานเป็นอย่างไร ๒. แนะนำเกี่ยวกับการดำรงชีวิตว่า บางสิ่งบางอย่างมันแก้ไขยาก เพราะมันเป็นแรงกรรมที่เราสร้างเอาไว้ พระพุทธเจ้าก็เคยตรัสเอาไว้ว่า ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว **คุณสมพงษ์ เชิดชู**^{๒๕} กล่าวว่า ส่วนใหญ่จะเน้นการพูดคุยกันเป็นหลัก จะไม่เอาอารมณ์ตัวเองเป็นที่ตั้ง ถ้าไม่อย่างนั้นก็แก้ปัญหามาไม่ได้ บางครั้งก็จะมีน้องๆ มาปรึกษาปัญหาชีวิตส่วนตัวกับเราบ้าง เราก็แนะนำไปเท่าที่เราจะแนะนำได้ ผมมาจากรากหญ้า แต่ก่อนอยู่บ้านผมไม่มีรายได้อะไร แต่เมื่อมาอยู่ตรงนี้ มาทำงานที่นี่ ผมก็สามารถดูแลครอบครัวได้ ดูแลญาติพี่น้องได้ หากจะพูดถึงหลักธรรม ก็อาจจะเป็นหลักอิทธิบาท ๔ คุณเครื่องแห่งความสำเร็จ **คุณจิรภิญญา พองแก้ว**^{๒๖} กล่าวว่า เวลาเกิดปัญหาภายในครอบครัว ส่วนใหญ่จะเงียบ อยู่คนกันละมุม รอเวลาผ่านไปพักหนึ่ง พออะไรดีขึ้นก็ค่อยกลับมาคุยกัน **คุณวรภรณ์ พลลาภ**^{๒๗} กล่าวว่า ปัญหาในการดำเนินชีวิตไม่ค่อยมี แต่มีเป้าหมายคือจะกลับไปทำธุรกิจที่บ้าน คงจะไม่อยากเป็นลูกน้องตลอดไป เราจะมี ๒ แ่ง คือ เราเป็นลูกจ้าง ในแง่ของการเป็นลูกจ้างเราก็ต้องทำงานของเราในแต่ละวันออกมาให้ดีที่สุด ไม่ใช่เราามาที่ทำงานเพื่อจะมาสวหาผลประโยชน์อย่างเดียว อย่างนี้ไม่ใช่ ในส่วนของที่ทำงาน เซฟตี้ อยากให้องค์กรเน้นหนักในเรื่องของการใช้โทรศัพท์คุยส่วนตัวกับการทำงาน บางคนก็อาจจะใช้โทรศัพท์ที่ทำงานมาคุยส่วนตัว การเล่นเกมออนไลน์ต่าง ๆ ก็อยากให้เน้นหนักนิดหนึ่ง สิ่งที่ยอยากให้เกิดขึ้นภายในองค์กร คือ อยากให้มีการอบรมเกี่ยวกับการพูดจา การให้เกียรติในองค์กร คือพื้นฐานของคนแต่ละบ้าน ถ้าพื้นฐานดี การพูดจาจากก็จะดี ดังนั้นจึงอยากให้มีการอบรมเกี่ยวกับมารยาท วัฒนธรรมองค์กร การพูดจา การให้เกียรติ ซึ่งจะทำให้การทำงานร่วมกันมีความสุขมากยิ่งขึ้น สิ่งที่ยอยากให้มีการพัฒนาในองค์กร อันดับแรกก็ต้องพัฒนาลูกน้องก่อน โดยมีการกำหนดมาตรฐานและทำตามมาตรฐานที่ตั้งเอาไว้ สิ่งที่ยอยากให้มีการปรับปรุงภายในโรงงาน คือ ความปลอดภัยเกี่ยวกับรถบริการรับ-ส่งพนักงาน **คุณบุษยา ภูมิคำสา**^{๒๘} กล่าวว่า การดำเนินชีวิตประจำวันก็มีบ้างที่มีปัญหา หากเป็นปัญหาส่วนตัวก็จะระบายให้เพื่อนๆ หรือพ่อแม่ฟัง สำหรับตัวเองถือว่ามีความอดทนและความพยายาม เมื่อพิจารณาหลักธรรมที่คิดว่าเหมาะสมกับเรามากที่สุดก็คือความอดทน เป้าหมายในตอนนี้เป็นทำงานเก็บเงินเพื่อสร้างบ้านให้พ่อแม่ สำหรับการทำงานในอนาคตก็อยากมีตำแหน่งที่สูงขึ้น มีโอกาสก้าวหน้าในหน้าที่การงานมากขึ้น และอยากให้ทางโรงงาน

^{๒๔}สัมภาษณ์ คุณวิวัฒน์ วัตต์พระศรี ตำแหน่งหัวหน้าแผนกควบคุมคุณภาพ เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๒๕}สัมภาษณ์ คุณสมพงษ์ เชิดชู ตำแหน่งหัวหน้าแผนกอินซูเฟนเมนท์ เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๒๖}สัมภาษณ์ คุณจิรภิญญา พองแก้ว ตำแหน่ง Forman Safety เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๒๗}สัมภาษณ์ คุณวรภรณ์ พลลาภ ตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายผลิต เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๒๘}สัมภาษณ์ คุณบุษยา ภูมิคำสา ตำแหน่ง Document เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

จัดอบรมพัฒนาพนักงานให้มีทักษะการทำงานเพิ่มมากขึ้น **คุณชนิษฐา ชะลอชล**^{๒๙} กล่าวว่า สำหรับคุณภาพชีวิตของคนที่บ้านก็มีการจูนเจือตามปกติ เพราะว่าเราเอาลูกไปให้พ่อแม่เราเลี้ยง ส่งเสียการเลี้ยงดู การเรียนต่าง ๆ พอที่จะให้เขาอยู่ได้ ดูแลลูกเราได้ หากเราเป็นผู้บริหารสิ่งที่ยอยากจะทำพัฒนาคืออยากให้พนักงานมีความสุขกับการทำงาน และให้พนักงานมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น คือให้เขามีรายรับรายจ่ายที่พอเหมาะ ให้เขาอยู่ได้กับการที่ทำงานอยู่ในบริษัทของเรา สามารถดูแลจูนเจือครอบครัวตัวเองได้ตลอดรอดฝั่ง เมื่อเขาอยู่ได้ เราก็ออยู่ได้ โดยพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เอาใจเขามาใส่ใจเรา สำหรับผู้บริหารของที่นี่ก็เช่นกัน เราเขาเป็นคนต่างจังหวัดเหมือนกัน มีความเป็นกันเอง ทุกที่ที่นี้ก็ต้องอยากได้เงิน อยากได้งาน อยากทำงาน คือมันต้องมีความสมดุลระหว่างกัน **คุณณิรณัฐ เอี่ยมอาจ**^{๓๐} กล่าวว่า ปัญหาที่พบจากการทำงานคือพนักงานไม่ค่อยให้ความร่วมมือ วิธีแก้ไขส่วนตัวจะอธิบายเหตุผลและความจำเป็น สิ่งที่ยอยากให้มีคือการเพิ่มสวัสดิการให้มากขึ้น พัฒนาโรงงานให้ใหญ่ยิ่งขึ้น พนักงานจะได้มีงาน และมีสวัสดิการเพิ่มมากขึ้น ในส่วนของเรื่องปัญหาส่วนตัว เวลาารู้สึกไม่สบายใจก็จะเข้าวัดบ้าง เมื่อเข้าไปในวัดแล้วเราได้ไหว้พระ ทำบุญ ปล่อยนกปล่อยปลา ซึ่งก็ทำให้เรารู้สึกสบายใจขึ้น สำหรับหลักธรรมที่นำมาใช้บ่อยที่สุดคือสติ **คุณมงคล ชะลอชล**^{๓๑} กล่าวว่า ปัญหาจากการทำงานไม่ค่อยมี เพราะทำงานที่นี้มา ๑๕ ปี เรื่องชีวิตความเป็นอยู่ก็ถือว่ามีความพอใจมีกินมีใช้เลี้ยงครอบครัวได้ และมีความสุขกับการทำงานดี หากตนเองเป็นผู้บริหารโรงงาน ถ้ามีกำไรเยอะ ก็จะแบ่งปันส่วนให้แก่พนักงานตามลำดับ มีระบบสวัสดิการที่ดี ทั้งค่าอาหาร และที่พักที่เหมาะสมแก่พนักงาน **คุณदनัยกฤต เพียงกระโทก**^{๓๒} กล่าวว่า โดยปกติผมจะเป็นคนพูดเพราะ ใช้น้ำเสียงที่นุ่มนวล ดังนั้นคนที่พูดไม่เพราะ เราไม่จำเป็นต้องพูดไม่เพราะเหมือนเขา หลักธรรมที่นำมาใช้มากที่สุดในการดำเนินชีวิตประจำวันก็คือสติ เวลาเดินทางไกลก็มักจะพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องธรรมะเป็นส่วนใหญ่ สิ่งที่ยอยากจะทำคือ อยากให้มีพระสงฆ์หรือผู้ที่มีความรู้ทางด้านศาสนาได้เข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาจิตใจให้แก่พนักงาน **คุณวินัส จันทะสิงห์**^{๓๓} กล่าวว่า เวลาที่เกิดปัญหาส่วนใหญ่จะใช้ขันติความอดทน เพราะเราอยู่กันเป็นหมู่่มาก หากเราใช้อารมณ์เป็นหลักก็จะเกิดปัญหาขึ้นมาได้ นอกจากขันติแล้ว ก็ต้องใช้หลักการและเหตุผล หากเราใช้อารมณ์มาก ลูกน้องก็อาจจะต่อต้านกลับมาได้ ดังนั้นจึงต้องใช้หลักการและเหตุผลในการพูดคุยเป็นหลัก ยิ่งเราเป็นหัวหน้าเราต้องฟังมากกว่าพูด พอถึงจังหวะพูดเราก็อพูดขึ้นมา จะพยายามไม่ใช้อารมณ์ในการแก้ปัญหา เวลาเกิดปัญหาจะไม่โทษลูกน้อง เมื่อเกิดปัญหาเราก็ใช้หลักเหตุผลในการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน สิ่งทีผู้บริหารโรงงานเน้นย้ำเสมอตั้งแต่ผมเข้ามาทำงานก็คือความไม่ประมาท ไม่ว่าจะเป็นการใช้ชีวิต การทำงาน หากเรามีความไม่ประมาทโอกาสผิดพลาดในชีวิตก็จะน้อยมาก **คุณอำพล ครองสิงห์**^{๓๔} กล่าวว่า ส่วนใหญ่จะประยุกต์หลักธรรมหลายตัวมาใช้ เช่น เขาแรงมา เราแรงกลับ มันก็ไม่ได้ เราก็ดึงใจไว้ ยิ่งถ้าเป็นหัวหน้าเรา หรือ

^{๒๙}สัมภาษณ์ คุณชนิษฐา ชะลอชล ตำแหน่งหัวหน้าช่างแบดเตอร์ เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๓๐}สัมภาษณ์ คุณณิรณัฐ เอี่ยมอาจ ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๓๑}สัมภาษณ์ คุณมงคล ชะลอชล ตำแหน่งหัวหน้าสไตร์สินค้า เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๓๒}สัมภาษณ์ คุณदनัยกฤต เพียงกระโทก ตำแหน่ง ผู้จัดการฝ่ายจัดซื้อ เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๓๓}สัมภาษณ์ คุณวินัส จันทะสิงห์ ตำแหน่งผู้จัดการฝ่ายผลิต เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๓๔}สัมภาษณ์ คุณอำพล ครองสิงห์ ตำแหน่งหัวหน้าแผนกโปรดักชั่น เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

ผู้บังคับบัญชาเขาแรงมา เราจะไปโต้ตอบเขาก็ไม่ได้ แต่หลักๆ ก็คือยึดทางสายกลางเป็นหลัก **คุณสุชาติ สุริวงศ์**^{๓๕} กล่าวว่า สิ่งที่ยอยากให้โรงงานพัฒนาคือ อยากให้มีบุคลากรเพียงพอต่องานที่ทำพัฒนาทางด้านโบนัส สวัสดิการ **คุณอุทัย รักษาภักดี**^{๓๖} กล่าวว่า หากเราเป็นผู้บริหารสิ่งจะทำคือ การดูแลเอาใจพนักงาน ขาดเหลืออะไรจากการทำงาน เราก็จะช่วยเหลือในส่วนที่ขัดข้องตรงนั้น เพื่อให้เขาสามารถทำงานได้อย่างมีความสุขต่อไปได้ **คุณจรัสลักษณ์ เพียงกระโทก**^{๓๗} กล่าวว่า สิ่งที่พนักงานต้องการคือเรื่องของสวัสดิการ อีกอย่างถ้าเป็นคนพื้นที่บริเวณใกล้ก็จะทำงานอยู่ที่นี่ได้ไม่ค่อยนาน ซึ่งทางโรงงานก็ต้องหารับสมัครใหม่ แต่ถ้าเป็นกรณีที่เขาแนะนำกันมา อันนี้โดยส่วนใหญ่จะอยู่ได้นานสำหรับที่นี้ระบบเครือข่าย หรือคนรู้จัก ก็จะทำงานได้นานกว่า สิ่งที่ยอยากพัฒนาในขณะนี้ก็คือ พัฒนาสิ่งแวดล้อมให้หน้าอยู่มากขึ้น และส่งเสริมให้พนักงานหันมาใส่ใจสุขภาพมากกว่าตัวเม็ดเงินที่จะได้รับหลายโครงการที่เราทำขึ้นมาก็ไม่ค่อยได้ผล หากไม่มีแรงจูงใจ หากพูดถึงเรื่องสุขภาพ ก็ต้องเป็นคนที่มีอันจะกินแล้ว ถึงจะมีเวลาว่างออกกำลังกาย แต่สำหรับพนักงานทั่วไปที่ทำงานมาตลอดทั้งวัน ส่วนใหญ่ก็เหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ถ้าจะให้ไปออกกำลังกายอีกก็จะเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก ดังนั้นจึงต้องหาแรงกระตุ้นขึ้นมาสนับสนุนในจุดนี้ เพื่อให้พนักงานมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง และในส่วนของจิตใจ ก็อยากให้มีพระอาจารย์ หรือมีวิทยากรมาบรรยายเกี่ยวกับเรื่องของจิตใจให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งเราก็เคยทำเรื่องเสนอขึ้นไป แต่ก็ไม่ผ่านการพิจารณา เนื่องจากเกรงว่าจะไปกระทบต่อการทำงาน หรือกระบวนการผลิตได้ จึงทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร ซึ่งหากมีการอบรมเกี่ยวกับธรรมะกับการทำงาน เชื่อว่าจะสามารถปรับสภาพจิตใจของพนักงานได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำงาน หรือการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ **คุณไพฑูรย์ เทียนสิงห์**^{๓๘} กล่าวว่า สิ่งที่ยอยากพัฒนาคือ พัฒนาคุณภาพของพนักงานโดยการคัดเกรดของพนักงาน เมื่อถึงครบรอบปีคิดค่าแรง ก็ต้องคิดตามเกรดเฉลี่ยของชิ้นงานให้ ใครได้มากได้น้อยก็ต้องดูที่คุณภาพงานเป็นหลัก ทั้งนี้ก็ต้องดูผลประกอบการในแต่ละปีด้วย แต่สิ่งที่ยอยากให้มีมากกว่านั้นก็คือ พนักงานทุกคนต้องสามัคคีกัน มีอะไรก็ควรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน **คุณชัย สมพงษ์**^{๓๙} กล่าวว่า หลักธรรมที่คิดว่าใช้บ่อยที่สุดคือการปล่อยวาง ไม่ยึดติดมากจนเกินไป เวลาเกิดปัญหาขึ้นในชีวิต บางเรื่องบางอย่างเราก็ต้องพยายามละ ไม่เก็บเอามาคิดให้มันเกิดความทุกข์ขึ้นมาภายในจิตใจเรา ซึ่งเป็นหลักเบื้องต้นที่จะสามารถขัดเกลาจิตใจของเราให้ดียิ่งขึ้น อีกหลักคือ กมมุนา วตตติ โลโก สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม ใครทำอย่างไรก็ได้เช่นนั้น แต่สิ่งที่ใช้ในชีวิตประจำวันมากที่สุดก็คือ ขันติ ความอดทน

^{๓๕} สัมภาษณ์ คุณสุชาติ สุริวงศ์ ตำแหน่ง Document เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๓๖} สัมภาษณ์ คุณอุทัย รักษาภักดี ตำแหน่งหัวหน้าช่างซ่อมบำรุง เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๓๗} สัมภาษณ์ คุณจรัสลักษณ์ เพียงกระโทก ตำแหน่งผู้จัดการฝ่ายทรัพยากรบุคคล เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๓๘} สัมภาษณ์ คุณไพฑูรย์ เทียนสิงห์ ตำแหน่ง QC เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๓๙} สัมภาษณ์ คุณชัย สมพงษ์ ตำแหน่งพนักงานฝ่ายผลิต เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒.

สรุปแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา ดังต่อไปนี้

๑. ด้านสุขภาพร่างกาย พบว่า พนักงานบางส่วนมีปัญหาทางด้านสุขภาพโดยมากเกิดจากความเมื่อยล้า อ่อนเพลีย ปวดเมื่อยตามร่างกายจากการทำงาน และพักผ่อนไม่เพียงพอ บางคนมีโรคประจำตัว เป็นอุปสรรคต่อหน้าที่ ซึ่งพนักงานมีความปรารถนาที่จะให้มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ซึ่งหลักธรรมที่จะพัฒนาสุขภาพกายในทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า หลักอายุสสธรรม หรืออายุวัฒนธรรม คือธรรมที่ช่วยให้อายุยืน มี ๕ ประการ คือ ๑) สปัปายการี สร้างสปัปายะ คือทำอะไร ๆ ให้เป็นที่สบายเกื้อกูลแก่สุขภาพ ๒) สปัปายะ มัตตัญญู แม้ในสิ่งที่สบายนั้นก็รู้จักประมาณ ทำแต่พอดี ๓) ปณิตโภซี บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย (เช่น เคี้ยวให้ละเอียด) ๔) กาลจารี ประพฤติตนให้เหมาะสมในเรื่องเวลา เช่น รู้จักเวลา ทำถูกเวลา ทำเป็นเวลา ทำพอเหมาะแก่เวลา ๕) พรหมจารี รู้จักถือพรหมจรรย์ตามควร แม้ว่าการบริหาร คือ ปฏิบัติตนในด้านกายจะเป็นสิ่งสำคัญแต่กายก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิต ชีวิตนั้นประกอบด้วยรูปและนาม ต้องมีทั้งกายและจิต จึงจะมีชีวิตอยู่ได้และกายกับจิตนั้นย่อมสัมพันธ์ต้องอาศัยกัน ส่งผลถึงกันในการที่จะมีอายุยืน และแข็งแรง

๒. ด้านจิตใจ พบว่า พนักงานมีความเครียดทางด้านจิตใจจากการทำงาน หลายอย่างแตกต่างกันออกไป เช่น ได้รับความกดดันต่าง ๆ เจอกับสถานะการณ์ยาก ๆ หรือแม้แต่ความผิดหวังอย่างแรง มีความวิตกกังวลในการดำเนินชีวิต ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาค่าครองชีพที่สูงขึ้น จึงมีผลทำให้ควบคุมอารมณ์ไม่ได้ เกิดความท้อแท้ หงุดหงิดง่าย เป็นเหตุให้มีปัญหาการทำงานกับเพื่อนร่วมงาน ในปัจจุบันพนักงานต่างปรารถนาการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านจิตใจ ซึ่งจะทำงานได้อย่างมีความสุข ซึ่งมีหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านจิตใจด้วย ๑) สติสัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญา ดังนี้ ๑) สติสัมปชัญญะ สติ ความระลึกได้ และสัมปชัญญะความรู้ตัว สติใช้ระลึกก่อนคิด พุด ทำ เพื่อความรอบคอบ ป้องกันความผิดพลาดพลั้งเพลอ ส่วนสัมปชัญญะเป็นคุณธรรมเพื่อรู้ตัวขณะที่กำลังกระทำ กำลังพุด กำลังคิด เพื่อความรอบคอบ และไม่เกิดความประมาท เป็นการประพฤติปฏิบัติตน ไม่ก่อให้เกิดการเบียดเบียนหรือสร้างความเดือดร้อนเสียหายต่อตนเองและผู้อื่น อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี ซึ่งจะทำให้ตนเอง และสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ๒) สมาธิ การพัฒนาจิตโดยการฝึกสติและสมาธิส่งผลต่อสมองโดยตรง จะช่วยให้สมองส่วนหน้าพัฒนาและทำงานได้ดีมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ มีใจตั้งมั่น และพร้อมใช้สติ ทบทวน มองสำรวจตนเองว่ามีสิ่งใดที่รบกวนจิตใจหรือไม่ หากสำรวจพบว่า มีสิ่งที่บกพร่องต้องการแก้ไข ก็รีบแก้ไขและพร้อมปรับปรุงแก้ไขสิ่งต่าง ๆ ให้ดีขึ้น ๓) ปัญญา เป็นการฝึกอบรมปัญญาให้รู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ช่วยให้เข้าใจในธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไป โดยไม่ยึดติด และช่วยให้สามารถจัดการกับปัญหาภายในจิตใจ มีจิตใจเป็นอิสระและผ่องใส ส่งผลให้มีปัญญาในการดำเนินชีวิต และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

๓. ด้านสัมพันธภาพทางสังคม พบว่า พนักงานใช้ชีวิตส่วนใหญ่กับการทำงานในโรงงาน ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นบ้านหลังที่ ๒ ที่มีความสุขน้อยกว่าบ้านของตนเอง และเป็นแหล่งรวมของบุคคลที่จะต้องมาทำงานร่วมกัน เมื่อมีคนหมู่มากมารวมกัน ปัญหาในการทำงานย่อมจะเกิดขึ้น จึงต้องมีกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกัน ในการปฏิบัติงาน เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย แต่กฎระเบียบนั้นไม่ได้สร้างความสุขในทางสังคมได้จริง เป็นเพียงการควบคุมเพียงกายเท่านั้น ส่วนวาจาและจิตใจต้องใช้

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า สาราณียธรรม ๖ ได้แก่ ๑) กายกรรม อันประกอบด้วยเมตตา คือ การกระชองพนักงานทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา เช่นการให้การอนุเคราะห์ช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ไม่รังแกทำร้ายผู้อื่น ๒) วจีกรรม อันประกอบด้วยเมตตา คือ การที่พนักงานมีวาจาที่ดี สุภาพ อ่อนหวาน พูดมีเหตุผล ไม่พูดให้ร้ายผู้อื่นทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ๓) มโนกรรมอันประกอบด้วยเมตตา คือ ความคิดของพนักงานที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นการคิดดีต่อกันไม่คิดอิจฉาริษยาหรือไม่คิดมุ่งร้ายพยาบาท หากทุกคนคิดแล้วปฏิบัติเหมือนกันความสามัคคีก็จะเกิดขึ้นในสังคม ๔) สาธารณโภคี คือ การที่พนักงานรู้จักแบ่งสิ่งของให้กันและกันตามโอกาสอันควร เพื่อแสดงความรักความหวังดีของผู้ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน ๕) สีสสามัญญตา คือ ความที่พนักงานรักใคร่สามัคคี รักษาศีลอย่างเคร่งครัดเหมาะสมตามสถานะของตนมีความประพฤติสุจริต ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหมู่คณะ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ๖) ทิฎฐิสามัญญตา คือ การที่พนักงานมีความเห็นร่วมกัน ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสงบ ธรรม ๖ ประการ ที่ผู้ใดได้ประพฤติจะเกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกื้อกูลกันไม่ทะเลาะวิวาทกัน อันจะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีกันตลอดไป และสังฆวัตถุ ๔ ได้แก่ ๑) ทาน พนักงานควรเสียสละ ช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้อเฟื้อแบ่งปันของๆ ตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว และการให้ที่ยิ่งใหญ่คือการให้อภัย ๒) ปิยวาจา พนักงานควรพูดจาไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับกาลเทศะ การจะทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข และประสบความสำเร็จ การพูดจาปราศรัยถือเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ๓) อัถถจริยา พนักงานควรทำตนให้เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และประโยชน์ต่อผู้อื่น ในการทำงานร่วมกันนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่นิ่งดูตายในงานของส่วนรวม และไม่เพิกเฉยต่องานที่ควรทำ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีความพร้อมเพรียงกัน หากเป็นเช่นนี้ การทำงานก็จะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ๔) สมานัตตา พนักงานควรวางตนให้สม่ำเสมอ ประพฤติตนให้เสมอดั้นเสมอปลาย ผู้ทำงานร่วมกันทุกคนไม่ควรถือตัว มีความเสมอภาค ทำตนให้เป็นที่น่ารัก น่าเคารพ นับถือ และนำให้ความร่วมมือช่วยเหลือ ดังนั้น สังฆวัตถุ ๔ คือ หลักการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข จึงถือว่าเป็นหลักการยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกันเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในการทำงานร่วมกัน จึงสามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขอย่างแท้จริง

๔. ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า พนักงานประสบปัญหาหมอกภาวะทางอากาศ ปัญหาฝุ่นควัน และเสียง การจราจรติดขัด ปัญหาสิ่งแวดล้อมในที่ทำงาน ซึ่งพนักงานมีความปรารถนาที่จะให้มีสถานที่ที่เอื้อต่อการทำงานและการดำรงชีวิต มีสถานที่สำหรับผ่อนคลายจากการทำงาน จากสภาพดังกล่าว หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับในการนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานให้ดีขึ้น ด้วยหลักสัปปายะ ๗ ประกอบด้วย ๑) อาวาสสัปปายะ (ที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม) โรงงานควรมีสถานที่อันสงบ ไม่พลุกพล่าน หรือแออัดจนเกินไป มีสวน มีต้นไม้ ดอกไม้ และบรรยากาศอันรื่นรมย์ พนักงานสามารถมาพักผ่อนอิริยาบถได้ ๒) โคจรสัปปายะ (การเดินทางที่เหมาะสม) โรงงาน ควรอยู่ในทำเลที่สะดวกต่อการเดินทาง มีการจราจรไม่คับคั่งจนเกินไป การเดินทางไป-มาสะดวก มีบริการรถรับ-ส่งที่ดีและมีความปลอดภัย ๓) ภัตตสัปปายะ (การพูดคุยเจรจามีความ

เหมาะสม) โรงงานควรเป็นสถานที่เอื้อต่อการสื่อสาร พนักงานควรให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีทักษะในการสื่อสาร มีปียวจา เป็นแหล่งพูดคุยที่เหมาะสมในหมู่คนดี ๔) บุคคลสัปปายะ (บุคคลที่ถูกต้องกันมีความเหมาะสม) โรงงานบางแห่งจะมีชมรมพระพุทธศาสนา และจิตอาสาในรูปแบบต่าง ๆ ที่พากันไปในทางที่ดี มีผู้รู้เป็นที่ปรึกษา มีมิตรแท้ที่จริงใจ โรงพยาบาลหลายแห่งมีกรรมการที่ปรึกษา กรรมการมูลนิธิ คอยช่วยสนับสนุน ๕) โภชนสัปปายะ (อาหารมีความเหมาะสม) โรงงานควรมีจุดบริการอาหารที่เหมาะสมและหลากหลาย เพียงพอต่อความต้องการของพนักงาน อาหารสะอาดถูกสุขอนามัย และปลอดภัย ๖) อุตสัปปายะ (อากาศมีความเหมาะสม) โรงงานควรมีระบบระบายอากาศที่ดี ไม่ร้อนอบอ้าวและหนาวจนเกินไป ไม่มีกลิ่นรบกวนหรือสารพิษใด ๆ ในอากาศที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย ๗) อิริยาปลสัปปายะ (อิริยาบถมีความเหมาะสม) พนักงานควรได้อยู่ในอิริยาบถที่เหมาะสมกับการทำงาน สามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้สะดวก ไม่อึดอัด หรือแออัดจนเกินไป

กล่าวโดยสรุป แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา จึงต้องประกอบด้วยหลักสาราณียธรรม ๖ หลักสังคหวัตถุ ๔ หลักอายุสธรรม ๕ หลักสัปปายะ ๗ หลักสติสัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญา หากบุคคลฝึกตนพัฒนาตนตามหลักธรรมดังกล่าว ก็จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตและเป็นคุณเครื่องให้เกิดการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข และสามารถเผชิญหน้ากับปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ นำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตและการทำงานได้

๔.๔ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทราตามแนวพระพุทธศาสนา

การวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณนั้นทำการเก็บรวบรวมโดยใช้แบบสอบถามจากพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๒๔๓ คน และข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ พนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๒๘ คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง การหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานค่า และสังเคราะห์บูรณาการ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ กับเชิงปริมาณเพื่อนำไปสู่การเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทราตามแนวพระพุทธศาสนาได้ ผลการวิจัยดังต่อไปนี้

- ๑) วิสัยทัศน์ “พนักงานมีคุณภาพชีวิตที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา”
- ๒) เป้าหมายและนโยบาย “หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และคณะสงฆ์ ร่วมมือเป็นภาคีเครือข่ายดำเนินการขับเคลื่อนคุณธรรมเพื่อความสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานตามแนวพระพุทธศาสนา”
- ๓) พันธกิจ “พนักงานดี มีศีลธรรม สุขภาพดี สังคมดี และมีคุณภาพชีวิตที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา”
- ๔) วัตถุประสงค์ “เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมตามแนวพระพุทธศาสนา มีทักษะ การใช้ชีวิต การทำงาน และปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา”

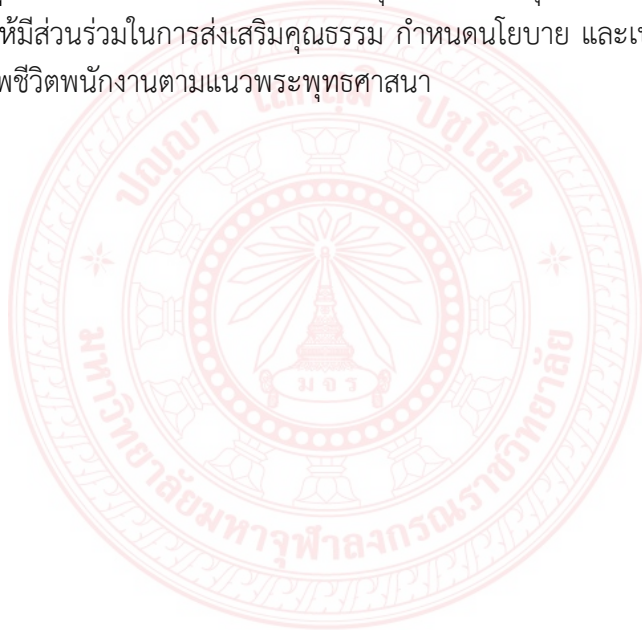
๕) ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา ตามแนวพระพุทธศาสนา มี ๔ ดังนี้

- ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านสุขภาพร่างกาย และจิตใจ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้พนักงานในนิคมอุตสาหกรรม มีสุขภาพร่างกาย และจิตใจที่สมบูรณ์แข็งแรง ดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา

- ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการทำงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีขวัญกำลังใจและแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เสริมสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน และอำนวยความสะดวกให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

- ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ พนักงานที่มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับระบบการบริหารจัดการองค์ความรู้

- ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การสร้างเครือข่ายคุณธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและขยายภาคีเครือข่ายคุณธรรม ให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรม กำหนดนโยบาย และเป้าหมายที่เป็นรูปธรรม ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตพนักงานตามแนวพระพุทธศาสนา

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทราตามแนวพระพุทธศาสนา

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านสุขภาพร่างกาย และจิตใจ

วัตถุประสงค์ เพื่อให้พนักงานในนิคมอุตสาหกรรม มีสุขภาพร่างกาย และจิตใจที่สมบูรณ์แข็งแรง ดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา

ประกอบด้วย ๓ กลยุทธ์

กลยุทธ์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด	โครงการ/กิจกรรม
๑. ส่งเสริมสุขภาพให้พนักงานมีสุขภาพร่างกาย และจิตใจที่สมบูรณ์แข็งแรง	๑. ส่งเสริมให้พนักงานมีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่แข็งแรง มีความรู้ สามารถดูแลและรักษาสุขภาพของตนเองได้ ๒. ลดค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล	๑. ความพึงพอใจของพนักงานที่เข้าร่วมโครงการ/กิจกรรม ๒. ร้อยละของพนักงานที่เข้าร่วมโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพให้พนักงานมีสุขภาพร่างกาย และจิตใจที่สมบูรณ์แข็งแรง	๑. กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพเป็นประจำ เช่น การออกกำลังกาย การตรวจสุขภาพประจำปี ๒. จัดสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก อุปกรณ์เพื่อออกกำลังกาย ๓. จัดกิจกรรมการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพการบริหารจัดการความเครียด และทักษะการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม ๔. สร้างระบบการให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญห สุขภาพกายและสุขภาพจิต
๒. ส่งเสริมให้พนักงานดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา	๑. พนักงานนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน มี	๑. ความพึงพอใจของพนักงานที่เข้าร่วมโครงการ/กิจกรรม	๑. เจริญวิทยาการที่มีความรู้ความสามารถมาอบรมการดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา

กลยุทธ์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด	โครงการ/กิจกรรม
	ความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัวและสังคม	๒. ร้อยละของพนักงานที่เข้าร่วมโครงการ/กิจกรรมทางศาสนา	๒. จัดกิจกรรมเจริญสติ-สมาธิกับการทำงาน ๓. จัดกิจกรรมทางศาสนาเพื่อให้พนักงานได้เข้าร่วมเป็นประจำ

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการทำงาน

วัตถุประสงค์ เพื่อให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีขวัญกำลังใจและแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เสริมสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน และอำนวยความสะดวกให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

ประกอบด้วย ๓ กลยุทธ์

กลยุทธ์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด	โครงการ/กิจกรรม
๑. การสร้างสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม เสริมสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน และอำนวยความสะดวกให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ	๑. ปรับปรุงสถานที่ทำงานให้ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ มีบรรยากาศที่ดีมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน ๒. จัดให้มีอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ในการทำงาน และอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย เหมาะสมเพียงพอต่อการปฏิบัติงาน	๑. สถานที่ทำงานมีความปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ ๒. ความพึงพอใจของพนักงานที่มีต่อสภาพแวดล้อมการทำงาน	๑. การปรับปรุง ซ่อมแซม หรือต่อขยายสถานที่ทำงาน ให้มีแสงสว่างเพียงพอ สะอาดเรียบร้อยและอากาศถ่ายเทได้สะดวก รวมถึงสุขอนามัยในห้องน้ำ ๒. จัดกิจกรรม ๕ ส และการจัดระเบียบสถานที่ทำงาน ๓. จัดหาหรือซ่อมแซม บำรุงรักษา อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่มีประสิทธิภาพเพียงพอ และทันสมัย

กลยุทธ์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด	โครงการ/กิจกรรม
๒. เสริมสร้างให้พนักงานมีคุณธรรม จริยธรรม และมีวัฒนธรรมในการทำงานร่วมกัน	สร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างเพื่อนร่วมงาน และผู้บริหารซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัติงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี	๑. ความพึงพอใจของพนักงาน ๒. จำนวนกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง	๑. จัดให้มีระบบพี่เลี้ยง การสอนงาน การให้คำปรึกษาแนะนำ และการทำงานเป็นทีม ๒. เปิดโอกาสให้พนักงานได้แสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดเป้าหมายในการทำงาน ๓. จัดกิจกรรมสร้างสรรค์วัฒนธรรมในการทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข เช่น การแสดงออกด้วยคำพูดและการกระทำ จนเกิดความรู้สึกไว้วางใจ และเกิดความคุ้นเคยสนิทสนมกัน ซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัติงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ๔. จัดกิจกรรมกีฬา สานสัมพันธ์
๓. ส่งเสริมศักยภาพของพนักงานด้านขวัญกำลังใจและแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน	พนักงานมีความก้าวหน้าตามสายงาน มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน	๑. ความพึงพอใจของพนักงาน ๒. จำนวนกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง	๑. การสร้างความเป็นประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นธรรมโดยยึดหลักพระพุทธศาสนา ในกระบวนการบริหารทรัพยากรบุคคล ได้แก่ การพิจารณาค่าตอบแทน การประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อสร้างขวัญกำลังใจและแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงาน

กลยุทธ์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด	โครงการ/กิจกรรม
			๒. การนำระบบกลไกและวิธีการบริหารงานใหม่ๆ มาดำเนินการให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ๓. ฝึกอบรมเกี่ยวกับตำแหน่งและหน้าที่งานในความรับผิดชอบ ๔. จัดกิจกรรมพัฒนาทักษะทั้งในการทำงานและการใช้ชีวิตที่ดีและเหมาะสมกับตนเอง รวมทั้งสามารถดูแลครอบครัวสังคมได้

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้

วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ พนักงานที่มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับระบบการบริหารจัดการองค์ความรู้

ประกอบด้วย ๒ กลยุทธ์

กลยุทธ์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด	โครงการ/กิจกรรม
๑. พัฒนาระบบการบริหารจัดการองค์ความรู้ ให้เกิดขึ้นภายในองค์กร	สนับสนุนให้มีการเรียนรู้ และถ่ายทอดองค์ความรู้ร่วมกันภายในองค์กร ซึ่งจะเป็นการสร้างฐานการทำงานด้วยความรู้ขององค์กรให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน	ได้แผนพัฒนาระบบการบริหารจัดการองค์ความรู้	๑. สสำรวจสภาพปัจจุบัน วิเคราะห์ ศักยภาพ ประเมินศักยภาพขององค์กร/พนักงาน ค่านิยม ปัญหาข้อบกพร่องต่างๆ รวมทั้ง ประเมินการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ในปัจจุบัน

กลยุทธ์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด	โครงการ/กิจกรรม
			<p>๒. นำข้อมูลที่ได้มากำหนดเป้าหมาย กลยุทธ์ หรือแนวทางที่จะใช้เป็นรูปแบบ และกิจกรรมที่จะทำ ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนถ่ายทอดความรู้ระหว่างกัน</p> <p>๓. ดำเนินงานตามแผน มีการแต่งตั้งคณะทำงานส่งเสริมการดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผลตามระยะเวลา ซึ่งมีตัวแทนจากพนักงานทุกฝ่าย รวมทั้งผู้บริหาร</p> <p>๔. ประชุม ติดตาม และประเมินผลการดำเนินการ เพื่อนำมาวิเคราะห์ ปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาต่อไป</p>
<p>๒. ส่งเสริมและพัฒนาพนักงานให้มีความรู้ ความเข้าใจ ระบบการบริหารจัดการองค์ความรู้ (Learning Organization) ให้เกิดขึ้นภายในองค์กร</p>	<p>สนับสนุนส่งเสริมให้พนักงานในองค์กร ได้รับการพัฒนาศักยภาพ ความรู้ ความสามารถทางด้านต่าง ๆ</p>	<p>๑. จำนวนพนักงานที่ได้รับการอบรม/สัมมนา/ศึกษาดูงาน</p> <p>๒. จำนวนการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้/จัดทำรายงาน</p> <p>๓. การจัดทำ/บันทึกข้อมูลประชาสัมพันธ์</p>	<p>๑. จัดกิจกรรมหรือส่งพนักงานไปอบรม/สัมมนา/ศึกษาดูงาน</p> <p>๒. จัดกิจกรรมการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ บอร์ดประชาสัมพันธ์ จัดทำรายงาน</p>

กลยุทธ์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด	โครงการ/กิจกรรม
			๓. จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ โดยการสร้างองค์ความรู้ และการนำความรู้นำไปใช้

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การสร้างเครือข่ายคุณธรรม

วัตถุประสงค์ เพื่อสร้างและขยายภาคีเครือข่ายคุณธรรม ให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรม กำหนดนโยบาย และเป้าหมายที่เป็นรูปธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตพนักงานตามแนวพระพุทธศาสนา

ประกอบด้วย ๓ กลยุทธ์

กลยุทธ์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด	โครงการ/กิจกรรม
๑. สร้างเครือข่ายความร่วมมือในส่งเสริมคุณธรรม	๑. สร้างและขยายภาคีเครือข่ายคุณธรรมในสังคมให้เพิ่มมากขึ้น ๒. สร้างความร่วมมือด้านคุณธรรมระหว่างองค์กร	๑. จำนวนบริษัท ชมรม สมาคม วัด ชุมชน หรือองค์กรที่เข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่าย ๒. จำนวนองค์กรและพนักงานเข้าร่วมโครงการ/กิจกรรม	๑. จัดทำความร่วมมือภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมคุณธรรม ๒. จัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรม โดยการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา/การรับฟัง การบรรยายธรรม/การปฏิบัติธรรม/การสืบสานประเพณีไทย ตลอดจนส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมในการทำความดีต่อสังคม
๒. พัฒนาเครือข่ายขับเคลื่อนคุณธรรม	๑. สร้างและพัฒนาระบบบริหารจัดการเครือข่ายการขับเคลื่อนคุณธรรมให้มีความเข้มแข็ง	๑. มีศูนย์ประสานงานเครือข่ายขับเคลื่อนคุณธรรม	๑. จัดทำระบบกำกับติดตามประเมินผลการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม

กลยุทธ์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด	โครงการ/กิจกรรม
			๒. จัดทำหลักสูตรอบรมพนักงานผู้ทำหน้าที่ในการส่งเสริมคุณธรรม ๔. จัดทำระบบกลไกสนับสนุนและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมผู้บริหาร/พนักงาน ๕. จัดตั้งกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมคุณธรรม
๓. ส่งเสริมและสนับสนุนภาคีเครือข่ายในการดำเนินงานด้านคุณธรรม	ส่งเสริมและสนับสนุนการภาคีเครือข่ายดำเนินงานด้านคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรม	๑. จำนวนองค์กรและพนักงานได้รับการพัฒนาเครือข่ายให้เป็นแบบอย่างในการขับเคลื่อนงานส่งเสริมคุณธรรม ๒. จำนวนองค์กรและพนักงานที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ได้รับรางวัลยกย่องเชิดชู	๑. จัดกิจกรรมยกย่องเชิดชูองค์กรและพนักงานที่เป็นแบบอย่างในการขับเคลื่อนงานส่งเสริมคุณธรรม ๓. ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานด้านคุณธรรม ๓. จัดกิจกรรมส่งเสริมให้พนักงานได้รับรู้และเข้าใจในหลักคุณธรรมจริยธรรม

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษา “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา” ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังนี้

๑. คุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา ควรประกอบด้วย ๑. ด้านร่างกาย การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคล ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน ๒. ด้านจิตใจ การรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง ๓. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น ๔. ด้านสิ่งแวดล้อม การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต

๒. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา ๑. ด้านสุขภาพร่างกาย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ หลักอายุสธรรม ๕ ธรรมที่ช่วยให้อายุยืน ๒. ด้านจิตใจ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ สติสัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญา ๓. ด้านสัมพันธ์ภาพทางสังคม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ สาราณียธรรม ๖ และสังคหวัตถุ ๔ ๔. ด้านสิ่งแวดล้อม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ หลักสัปปายะ ๗ กล่าวโดยสรุป แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา จึงต้องประกอบด้วยหลักสาราณียธรรม ๖ หลักสังคหวัตถุ ๔ หลักอายุสธรรม ๕ หลักสัปปายะ ๗ หลักสติสัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญา หากบุคคลฝึกตนพัฒนาตนตามหลักธรรมดังกล่าว ก็จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตและเป็นคุณเครื่องให้เกิดการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข และสามารถเผชิญหน้ากับปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ นำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตและการทำงานได้

๓. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา ตามแนวพระพุทธศาสนา มี ๔ ดังนี้

- ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านสุขภาพร่างกาย และจิตใจ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้พนักงานในนิคมอุตสาหกรรม มีสุขภาพร่างกาย และจิตใจที่สมบูรณ์แข็งแรง ดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา

- ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการทำงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีขวัญกำลังใจและแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เสริมสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน และอำนวยความสะดวกให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

- ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ พนักงานที่มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับระบบการบริหารจัดการองค์ความรู้

- ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การสร้างเครือข่ายคุณธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและขยายภาคีเครือข่ายคุณธรรม ให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรม กำหนดนโยบาย และเป้าหมายที่เป็นรูปธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตพนักงานตามแนวพระพุทธศาสนา

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา และเพื่อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทราตามแนวพระพุทธศาสนา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร และพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยการแจกแบบสอบถามจำนวน ๒๔๓ คน และสัมภาษณ์ ผู้บริหาร และพนักงาน ๓ บริษัท จำนวน ๒๘ คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-Informant) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา” สามารถสรุปได้ดังนี้

๕.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ ๕๓.๑) เป็นเพศชาย (ร้อยละ ๔๖.๙) ตามลำดับ จำแนกตามอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี (ร้อยละ ๓๘.๗) อายุ ๔๑-๕๐ ปี (ร้อยละ ๒๗.๖) อายุ ๒๐-๓๐ ปี (ร้อยละ ๒๑.๘) อายุ ๕๑-๖๐ ปี (ร้อยละ ๑๐.๓) อายุ ๖๑ ปี ขึ้นไป (ร้อยละ ๑.๒) และอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี (ร้อยละ ๐.๔) ตามลำดับ จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาปริญญาตรี (ร้อยละ ๓๓.๗) อนุปริญญา หรือ ปวส. (ร้อยละ ๒๓.๕) มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ปวช. (ร้อยละ ๒๑.๐) มัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ ๑๒.๓) ประถมศึกษา (ร้อยละ ๑.๒) สูงกว่าปริญญาตรี (ร้อยละ ๐.๘) และอื่นๆ (ร้อยละ ๐.๘) ตามลำดับ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ ๑๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๒๙.๒) ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๒๐.๖) ๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๑๘.๑) ๒๕,๐๐๑-๓๐,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๑๖.๐) ๓๐,๐๐๑ บาทขึ้นไป (ร้อยละ ๑๒.๓) และน้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๓.๗) ตามลำดับ จำแนกตามสถานภาพการแต่งงาน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพแต่งงานและอยู่ร่วมกัน (ร้อยละ ๖๐.๕) โสด (ร้อยละ ๑๘.๕) อยู่ด้วยกันโดยไม่ได้แต่งงาน (ร้อยละ ๑๑.๙) หย่า/แยกทาง/เลิกกัน (ร้อยละ ๔.๕) แต่งงานแต่แยกกันอยู่ (ร้อยละ ๒.๕) และหม้าย (ร้อยละ ๒.๑) ตามลำดับ จำแนกตามการมีบุตร รวมบุตรบุญธรรม/ลูกติด/ลูกเลี้ยง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีบุตร (ร้อยละ ๔๓.๒) มีบุตร ๒ คน (ร้อยละ ๒๔.๓) มีบุตร ๑ คน (ร้อยละ ๒๑.๘) มีบุตร ๓ คน (ร้อยละ ๗.๔) มี

บุตร ๔ คน (ร้อยละ ๑.๖) และมีบุตร ๕ คนขึ้นไป (ร้อยละ ๑.๖) ตามลำดับ จำแนกตามตำแหน่งงาน ปัจจุบัน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ฝ่ายผลิต/บริการ (ร้อยละ ๔๗.๗) ฝ่ายสำนักงาน (ร้อยละ ๔๕.๗) และอื่น ๆ (ร้อยละ ๖.๖) ตามลำดับ จำแนกตามสถานภาพการจ้างงาน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นลูกจ้างรายเดือน (ร้อยละ ๘๖.๔) ลูกจ้างรายวัน (ร้อยละ ๑๑.๙) อื่น ๆ (ร้อยละ ๐.๘) ลูกจ้างรายสัปดาห์ (ร้อยละ ๐.๔) และลูกจ้างบางช่วงเวลา (ร้อยละ ๐.๔) ตามลำดับ จำแนกตามระยะเวลาในการทำงานในสถานประกอบการปัจจุบัน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ทำงาน ๑๑-๒๕ ปี (ร้อยละ ๓๓.๓) ๕-๑๐ ปี (ร้อยละ ๓๐.๙) น้อยกว่า ๕ ปี (ร้อยละ ๒๕.๑) และ ๒๖ ปีขึ้นไป (ร้อยละ ๑๐.๗) ตามลำดับ

๕.๒ คุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า กลุ่มประชากรมีคุณภาพชีวิต ด้านสุขภาพกายระดับคุณภาพชีวิตที่ดี ด้านจิตใจมีระดับคุณภาพชีวิตที่ดี ด้านสัมพันธภาพทางสังคม มีระดับคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ด้านสิ่งแวดล้อม มีระดับคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง และคุณภาพชีวิตโดยรวม มีระดับคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง

๕.๓ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ต้องประกอบด้วยหลักสารานียธรรม ๖ หลักสังคหัตถ์ ๔ หลักอายุสธรรม ๕ หลักสัปปายะ ๗ หลักสติสัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญา หากบุคคลฝึกตนพัฒนาตนตามหลักธรรมดังกล่าว ก็จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตและเป็นคุณเครื่องให้เกิดการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข และสามารถเผชิญหน้ากับปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ นำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตและการทำงานได้

๕.๔ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทราตามแนวพระพุทธศาสนา มี ๔ ดังนี้

- ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านสุขภาพร่างกาย และจิตใจ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้พนักงานในนิคมอุตสาหกรรม มีสุขภาพร่างกาย และจิตใจที่สมบูรณ์แข็งแรง ดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา

- ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการทำงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีขวัญกำลังใจและแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เสริมสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน และอำนวยความสะดวกให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

- ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาให้ป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ พนักงานที่มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับระบบการบริหารจัดการองค์ความรู้

- ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การสร้างเครือข่ายคุณธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและขยายภาคีเครือข่ายคุณธรรม ให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรม กำหนดนโยบาย และเป้าหมายที่เป็นรูปธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตพนักงานตามแนวพระพุทธศาสนา

๕.๒ อภิปรายผล

จากศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ คุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า กลุ่มประชากรมีคุณภาพชีวิต ด้านสุขภาพกายระดับคุณภาพชีวิตที่ดี ด้านจิตใจมีระดับคุณภาพชีวิตที่ดี ด้านสัมพันธภาพทางสังคม มีระดับคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ด้านสิ่งแวดล้อม มีระดับคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง และคุณภาพชีวิตโดยรวม มีระดับคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง จากการเก็บข้อมูลทำให้เห็นได้ว่าคุณภาพชีวิตของพนักงานของพนักงานอยู่ในระดับปานกลางถึงระดับดี เพราะผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีเงินเดือนระหว่าง ๑๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท และรองลงมาเป็น ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพเศรษฐกิจในสังคมปัจจุบันซึ่งถือว่าพออยู่ได้ในระดับหนึ่ง แต่ต้องระมัดระวังเกี่ยวกับการใช้จ่ายในเรื่องต่างๆ พอสมควร ในส่วนของสุขภาพเห็นได้ว่าพนักงานที่อยู่สายงานการผลิตส่วนใหญ่จะมีอาการปวดเมื่อยตามร่างกาย เพราะต้องยืนตลอดเวลาที่ทำงาน และการมีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนร่วมงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **ชุมพร ฉ่ำแสง และคณะ**^๑ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของบุคลากรฝ่ายการพยาบาล ศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดนครนายก ผลการวิจัยพบว่า (๑) ระดับคุณภาพชีวิตของบุคลากรฝ่ายการพยาบาลส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = ๓๓.๓๘$) เมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบพบว่า ด้านร่างกายส่วนใหญ่มีอาการเจ็บป่วยที่แสดงออกทางร่างกาย ($\bar{x} = ๒.๗๗$) ทางด้านสิ่งแวดล้อมพบว่าบุคลากรปฏิบัติงานหนักโดยมีโอกาสดำรงพักผ่อนคลายเครียดน้อย ($\bar{x} = ๒.๙๖$) และมีปัญหาด้านการเงินที่ใช้จ่ายตามความจำเป็น ($\bar{x} = ๒.๙๘$) ส่วนด้านความสัมพันธ์ทางสังคม บุคลากรรู้สึกพึงพอใจต่อการอยู่ร่วมกันและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = ๓.๒๕$) สำหรับด้านจิตใจพบว่าบุคลากรมีความรู้สึกที่ชีวิตมีคุณค่าและมีความหมายอยู่ในระดับดี ($\bar{x} = ๔.๐๑$) (๒) ปัจจัยด้านอายุและลักษณะงานที่ทำที่แตกต่างกัน ส่งผลให้บุคลากรฝ่ายการพยาบาลมีคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนปัจจัยด้านเพศ ศาสนา สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ระดับรายได้ อายุการทำงาน ตำแหน่งงาน ลักษณะการจ้างงาน และสวัสดิการที่องค์กรจัดให้มีความสัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตของบุคลากรฝ่ายการพยาบาลอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

๕.๒.๒ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านสุขภาพร่างกาย สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า หลักอายุสธรรม หรืออายุวัฒนธรรม คือธรรมที่ช่วยให้อายุยืน แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคือ สติสัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญา แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านสัมพันธภาพทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า สาราณียธรรม ๖ และสังคหวัตถุ ๔ ในการนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงาน ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม ๔ ข้อ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตา และแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมในทาง

^๑ชุมพร ฉ่ำแสง และคณะ, ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของบุคลากรฝ่ายการพยาบาล ศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดนครนายก, รายงานการวิจัย, (ศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

พระพุทธศาสนาในการนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานดีขึ้น ด้วยหลักสัปปายะ ๗ ดังนั้นแล้ว หากบุคคลฝึกตนพัฒนาตนตามหลักธรรมดังกล่าว ก็จะสามารถเป็นคุณเครื่องให้เกิดการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข และสามารถเผชิญหน้ากับปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ นำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตและการงานได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสาริกา หาญพานิชย์^๒ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตในมิติของศาสตร์สมัยใหม่ เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มุ่งการตอบสนองภายนอกเป็นส่วนใหญ่ เช่น การมีปัจจัย ๔ บริโภคอย่างเพียงพอ การมีระบบเศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง ความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตที่มั่นคง และการมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคล แต่การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางพระพุทธศาสนา จะให้ความสำคัญทั้งกายและจิต การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แท้จริงของมนุษย์ต้องทำให้ครบทั้งสองด้านไปพร้อม ๆ กัน รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาของชุมชนบ้านดงบัง ตำบลคอนฉิม อำเภอแวงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย ๓ รูปแบบ คือ ๑) รูปแบบของคน มีหลักการสำคัญคือ การกล้าปรับเปลี่ยนแนวความคิดจากแบบเดิม มาสู่แนวคิดใหม่ โดยการศึกษาหาความรู้จากบุคคลตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จโดยการแนะนำของท่านผู้รู้หรือกัลยาณมิตร ๒) รูปแบบการทำงาน เป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ที่เน้นทำการเกษตรแบบพออยู่พอกินและเน้นให้การพึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน เพราะรากฐานเดิมของเกษตรกรนั้นประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และ ๓) รูปแบบการใช้คุณธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะแม้เกษตรกรจะมีการไปศึกษาหาความรู้แล้วนำหลักการเกษตรมาทำจนประสบความสำเร็จเพียงใด แต่หากขาดหลักคุณธรรมเสียอย่างเดียว ชีวิตย่อมไม่ประสบความสำเร็จ เพราะหลักคุณธรรมนั้นเป็นหลักการที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการโดยใช้หลักไตรสิกขา คือศีล สมาธิและปัญญา พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านดงบังตั้งอยู่บนพื้นฐานของไตรสิกขา โดยการดำรงชีวิตตามกฎเกณฑ์ของสังคม การทำหน้าที่ของตนให้เป็นปกติตามสถานะและบทบาทนับเป็นการใช้หลักการของศีล ความตั้งใจมั่นในการประกอบสัมมาอาชีพจนประสบความสำเร็จ การมีสุขภาพจิตที่ดี การมีสมรรถภาพทางจิตที่เข้มแข็งมีความพากเพียรพยายามในการประกอบหน้าที่การงานนับเป็นการใช้หลักการของสมาธิ และการมีความรู้ทั้งในการประกอบอาชีพการพิจารณาแยกแยะสิ่งที่ไม่ควร การสามารถปรับเปลี่ยนแนวความคิดจากการดำรงชีวิตในรูปแบบเดิมมาใช้แนวความคิดใหม่ การมีเหตุมีผลในการดำรงชีวิตนับเป็นการใช้หลักการของปัญญา และสอดคล้องกับ ฌานวิวัฒน์ บุญพิทักษ์ และคณะ^๓ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตแนวพุทธของชาวสวนยางพาราภาคตะวันออกเฉียงใต้ ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรปลูกพืชเชิงเดี่ยวมีพื้นที่การปลูกยางน้อยกว่า ๑๕ ไร่ ปรับตัวได้น้อยและได้รับผลกระทบมากที่สุด การใช้ทฤษฎีการปรับตัวของรอย (Roy's Adaptation Theory) บูรณาการกับพุทธธรรม ภาวนา ๔ และหลักธรรม ทิฏฐธัมมิกตถะ ภัทเทกรัต

^๒สาริกา หาญพานิชย์, การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ, (มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ๓๒ (๓) ก.ย. - ธ.ค. ๕๘), หน้า ๒๕-๒๖.

^๓ฌานวิวัฒน์ บุญพิทักษ์ และคณะ, การพัฒนาคุณภาพชีวิตแนวพุทธของชาวสวนยางพาราภาคตะวันออกเฉียงใต้, (วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ ๑๓ ฉบับพิเศษ เล่ม ๑ มิถุนายน ๒๕๖๐), หน้า ๒๗๒.

ตะ สังคหวัตถุ ๔ โลกธรรม ๘ เป็นหลักธรรมสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิต ๔ ด้านคือ (๑) ด้านกายภาพ (๒) ด้านจิตใจ (๓) ด้านสังคม (๔) ด้านปัญญา อันเป็นการพัฒนาปัจเจกบุคคล

๕.๒.๓ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทราตามแนวพระพุทธศาสนา มี ๔ ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านสุขภาพร่างกาย และจิตใจ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้พนักงานในนิคมอุตสาหกรรม มีสุขภาพร่างกาย และจิตใจที่สมบูรณ์แข็งแรง ดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการทำงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีขวัญกำลังใจและแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เสริมสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน และอำนวยความสะดวกให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ พนักงานที่มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับระบบการบริหารจัดการองค์ความรู้ ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การสร้างเครือข่ายคุณธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและขยายภาคีเครือข่ายคุณธรรม ให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรม กำหนดนโยบาย และเป้าหมายที่เป็นรูปธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตพนักงานตามแนวพระพุทธศาสนา ทั้งนี้การจะพัฒนาคุณภาพชีวิตพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งส่วนของคณะสงฆ์ ภาครัฐ และเอกชน ในการให้ความร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น โดยมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และมีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการทางด้านนี้โดยเฉพาะ เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานได้อย่างต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับ **ประเสริฐ อินทร์รักษ์ และคณะ**^๔ ได้ศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานสายวิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของพนักงานสายวิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ประกอบด้วย ๗ กลยุทธ์ ได้แก่ ๑) กลยุทธ์พัฒนาระบบการบริหารจัดการให้เอื้อต่อคุณภาพชีวิตของพนักงานสายวิชาการ มีห้าแนวทาง ๒) กลยุทธ์พัฒนาพนักงานให้มีความรักและศรัทธาในบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีสองแนวทาง ๓) กลยุทธ์พัฒนาสภาพแวดล้อมในการทำงานให้เหมาะสม มีสามแนวทาง ๔) กลยุทธ์สร้างความเป็นอิสระเชิงวิชาการ มีสองแนวทาง ๕) กลยุทธ์สร้างภาพลักษณ์องค์กร มีสามแนวทาง ๖) กลยุทธ์สร้างความสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคลากร มีสองแนวทาง ๗) กลยุทธ์พัฒนาวิชาชีพของพนักงานสายวิชาการให้มีประสิทธิภาพ คุณธรรม มีขวัญกำลังใจ และแรงจูงใจในการทำงาน มีสามแนวทาง รวมแนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของพนักงานสายวิชาการทั้งสิ้น ๒๐ แนวทาง และสอดคล้องกับ **จตุพล พรพหมี และพรภิรมย์ ยอดบุญ**^๕ ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมแก่ประชาชนในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก ผลการวิจัยพบว่า

^๔ประเสริฐ อินทร์รักษ์ และคณะ, กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานสายวิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปากร, (Veridian E-Journal, Silpakorn University, ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓ เดือนกันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๑), หน้า ๑๕.

^๕จตุพล พรพหมี และพรภิรมย์ ยอดบุญ, การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมแก่ประชาชนในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

๑. การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมแก่ประชาชนในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก พบว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมพระสงฆ์จะมี ๔ ลักษณะ คือ ๑) การมีส่วนร่วมทางด้านพิธีกรรมทางศาสนา ๒) การมีส่วนร่วมในการให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ๓) การมีส่วนร่วมในรูปแบบกิจกรรม CSR ๔) การมีส่วนร่วมในการติดต่อประสานงานระหว่างองค์กร ๒. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมแก่ประชาชนในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก พบว่า ปัจจัยสำคัญที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ คือ ๑. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ๑) พระสงฆ์มีความต้องการที่จะเผยแผ่ศาสนา แต่ขาดการวางแผนร่วมกันระหว่างวัดกับโรงงาน ๒) พนักงานต้องทำงานทำงานแข่งกับเวลา การดำเนินชีวิตของพนักงานในโรงงานจึงเป็นเรื่องที่เร่งรีบ การที่จะหาเวลาเข้าวัดฟังธรรมจึงเป็นเรื่องค่อนข้างไกลตัว ๒. ปัจจัยทางด้านบริษัท บริษัทหรือโรงงานซึ่งเป็นเอกชนดำเนินการธุรกิจย่อมคำนึงถึงผลกำไรของบริษัทมาเป็นอันดับหนึ่ง การที่จะให้พนักงานบริษัทของตนเองเข้ามาทำกิจกรรมต่างๆ จึงต้องพิจารณาผลได้ผลเสียที่เกิดขึ้นกับบริษัท การนิมนต์พระสงฆ์เข้าไปจัดกิจกรรมหรือบรรยายธรรมเพื่อขัดเกลาพนักงานนั้น บริษัทจะคำนึงถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการนิมนต์พระสงฆ์เข้ามาจัดกิจกรรมต่างๆ ในโรงงาน ๓. ปัจจัยด้านความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ภาครัฐและเอกชน ความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ ภาครัฐและเอกชนถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันให้เกิดการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมให้แก่พนักงานในนิคมอุตสาหกรรม ๓. ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมแก่ประชาชนในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก พบว่า ๑) คณะสงฆ์ไม่มีแผนหรือโครงการที่ชัดเจน ในการเข้าไปส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมให้แก่พนักงานในนิคมอุตสาหกรรม ๒) ทางบริษัทไม่ตระหนักถึงความสำคัญในการนำหลักธรรมเข้าไปอบรมให้กับพนักงานในโรงงาน ๓) ขาดการติดต่อประสานงานที่ดีระหว่างคณะสงฆ์กับนิคมอุตสาหกรรม ๔) คณะสงฆ์ขาดบุคลากรที่มีทักษะในการเผยแผ่ธรรมะ การเทศน์ การบรรยาย การอบรม ในการนำเอาธรรมะเข้าไปเผยแผ่ในนิคมอุตสาหกรรม ๔. ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมแก่ประชาชนในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก พบว่า ๑) คณะสงฆ์ ควรมีนโยบาย แผนงาน หรือโครงการ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมให้กับพนักงานในโรงงาน โดยทำความร่วมมือ หรือ MOU ร่วมกับทางบริษัท ๒) บริษัท ควรมีการร่วมมือกับทางคณะสงฆ์ โดยมีการวางแผนจัดสรรเวลาให้มีความยืดหยุ่นและเหมาะสม เพื่อไม่ให้กระทบต่อกระบวนการผลิตของทางบริษัท และส่งเสริมสนับสนุนให้พนักงานได้เข้ารับการอบรมทางด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมอยู่เป็นประจำ และต่อเนื่อง ๓) หน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรทำหน้าที่คอยส่งเสริมสนับสนุนการทำงานของคณะสงฆ์ ในการติดต่อประสานงานร่วมกันระหว่างคณะสงฆ์ และนิคมอุตสาหกรรม

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์ หรือโครงการร่วมกันในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

๒) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เพื่อความสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการบริหารจัดการ ฝึกอบรม ทักษะ การใช้ชีวิต การทำงาน และปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

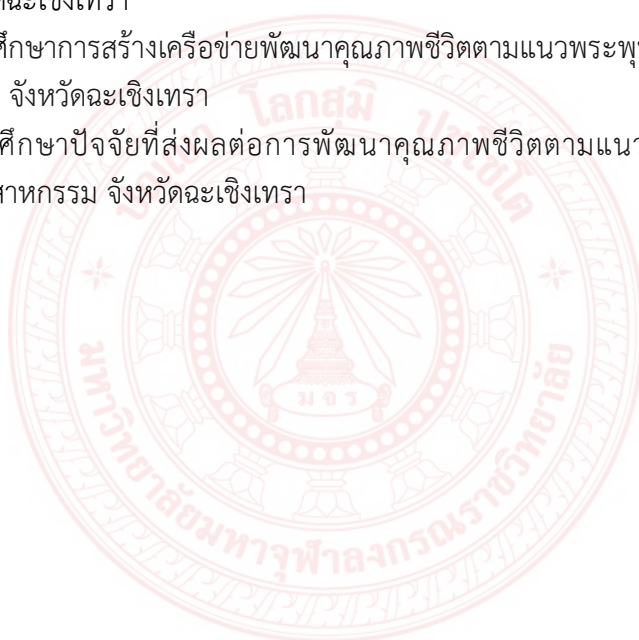
๔) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการสร้างภาคีเครือข่าย ติดต่อประสานงาน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

๒) ควรศึกษาการสร้างเครือข่ายพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

๓) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี - ไทย:

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **มหาจุฬาเตปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกและอรรถกถาภาษาบาลี**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____. **พระไตรปิฎกและอรรถกถาภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือภาษาไทย

กนก จันทร์ขจร. **ธรรมเพื่อชีวิต**, กรุงเทพมหานคร: หจก. พี เอ็น การพิมพ์, ๒๕๔๙.

กระทรวงสาธารณสุข. **เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุดย่อ ฉบับภาษาไทย**.
เชียงใหม่ : กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๕.

เกษม จันทร์แก้ว. **สิ่งแวดล้อมเทคโนโลยีและชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์,
๒๕๔๒.

คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่. **หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นักรธรรมตรี**. กรุงเทพมหานคร: เสียง
เชียงใหม่, ๒๕๔๖.

โฆสิต ปั้น เปี่ยมรัษฎ์. **การพัฒนาประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา
เศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๓๒.

ชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์. **การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร และคณะ. **พระพุทธเจ้าทรงสอนอะไร**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ทิตยา สุวรรณชฎ. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗.

ดุชนิ สุทธิปริยาศรี. **ทักษะชีวิตการค้นพบตนเองด้านสุขภาพ**. กรุงเทพมหานคร: คณะสาธารณสุข
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.

ทวีร์สมิ ธนาคม. **ถึงจะยากก็ต้องทำ**. กรุงเทพมหานคร: หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๔๓.

นฐพงษ์ เทพจारी. **เอกสารการประกอบสัมมนาประมวลวิสัยทัศน์สงขลา ๒๕๕๕**. ห้องคอนเวน
ชั่นฮอลล์ ชั้น ๗, ๒๕๕๙.

ณ ลินพัฒน์. **การพัฒนาคุณภาพชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, ๒๕๔๑.

- ปราชาญา กล้าผจญ. **แนวโน้มและพัฒนากาการทางการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : เอกสาร
การสอนวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.
- ป่วย อึ้งภากรณ์. **ศาสนธรรมกับการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, ๒๕๓๐.
- พระครูวิสุทธิสุตคุณ (สายชล สุภาจาโร). **CD, หลักสูตรนักธรรมชั้นตรี วิชาเรียงความแก่กระทู้ธรรม
ตัวอย่างการเขียนเรียงความ**.
- พระธรรมโกศาจารย์. **ธรรมะกับชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๗.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ). **วิปัสสนาญาณโสภณ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร:
ศรีอนันต์การพิมพ์, ๒๕๔๖.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- _____ . **ธรรมกับการพัฒนาชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม,
๒๕๔๑.
- _____ . **บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน : พุทธศาสนากับสังคมไทย**.
กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๔๓.
- _____ . **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.
- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- _____ . **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: ศยาม. ๒๕๔๖.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **ภูมิธรรมชาวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาจัดพิมพ์และ
สถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๘.
- พระมหาบุญหนา อโสภา. **พระไตรปิฎกฉบับทางพันทุกข์ ภาค ๒ การปฏิบัติธรรม**.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิลป์สยามบรรจุกัณฑ์และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๒.
- พระราชวรมุนี (ป.อ. ปยุตโต). **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร:
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๗.
- พิทยา สายหู. **กลไกของสังคม**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พิทยา ว่องกุ (บรรณาธิการ). **วิกฤตศาสนาในยุคธนาธิปไตย : พุทธวิบัติ?** กรุงเทพมหานคร:
โครงการวิถีสัน, ๒๕๔๕.
- ยุพา อร่ามกุล. **ทานและอันิสงส์ของท่าน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๔.
- ยุพา อุดมศักดิ์. **เรื่องภาวะสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๗.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: ไทยอนุเคราะห์ไทย,
๒๕๒๖.
- รจนาโดย พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. **ปรมัตโชติกะ ปริเฉทที่ ๑-๒-๓ จิต เจตสิก รูป นิพพาน**.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ทิพย์วิสุทธิ การพิมพ์ , ๒๕๔๓.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๓๒**. กรุงเทพมหานคร: อักษร
เจริญทัศน์, ๒๕๓๙.

- รังสรรค์ บุชยะมา. **การจัดการเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๑.
- วิภาพร มาพบสุข. **การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๔๔.
- ศิริ ฮามสุโพธิ์. **ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๓.
- ศุภลักษณ์ วัฒนาวีทวัส. **วิทยาศาสตร์เพื่อคุณภาพชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: เวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๒.
- สนธยา พลศรี. **กระบวนการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. **สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๒๕.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช, (เจริญ สุวฑฺฒโน). **หัวใจพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- สนธยา พลศรี. **หลักสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.
- สีปพนนท์ เกตุทัต. **การพัฒนาคุณภาพชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- สิทธิ์ บุตรอินทร์. **พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.
- สุเทพ สุวีรางกูร. **สังฆกรรมนาชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กอไฟ, ๒๕๕๓.
- สุภาส เครือเนตร. **แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเซียง, ๒๕๔๑.
- สุวัฒน์ มหัตตนิรันดร์กุล และคณะ. **เปรียบเทียบแบบวัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุด ๑๐๐ ตัวชี้วัด และ ๒๖ ตัวชี้วัด**. กรุงเทพมหานคร: โรงพยาบาลสวนปรุง, ๒๕๔๐.
- สุวรีย์ ศิริโกคาภิรมย์. **การวิจัยทางการศึกษา**. ลพบุรี: ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถานบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖.
- เสถียรพงษ์ วรรณปก. **จุดประกายแห่งชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สยาม, ๒๕๔๗.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙)**, ๒๕๔๕.
- สำลี รักสุทธี. **มงคลชีวิต ๓๘ ประการ ฉบับ ร้อยแก้วและร้อยกรอง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พัฒนาการศึกษา, ๒๕๕๒.
- อัมพร สุคันธวิช. **มนุษย์สังคม**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

๑.๒.๒ รายงานการวิจัย

- จตุพล พรพหมี และพรภิรมย์ ยอดบุญ. **การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมแก่ประชาชนในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก**. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.
- ชุมพร ฉ่ำแสง และคณะ. **ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของบุคลากรฝ่ายการพยาบาล ศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดนครนายก**.

รายงานการวิจัย. ศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕.

พระมหายงยุทธ ธีระมโน (พลมน). **ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องดาราศาสตร์ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา**. ปรินญาพุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

สุทธิพงษ์ บุญผดุง. **การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ ๑)**. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๔.

๑.๒.๓ เว็บไซต์

คำสอนหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต, ทาน – ศีล – ภาวนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dhammatan.net/2011/08>, ๑๐ มกราคม ๒๕๕๕.

ครูพเยาว์, **รอบรู้พุทธศาสนา บุญกิริยาวัตฤ๓**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://krupayao.blogspot.com/2007/08/3.html>, ๖ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **บุญเพื่อสร้างสรรค์ชีวิตและชุมชน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dharma-gateway.com/monk/preach/lp-prayuth/lpprayuth-31.htm>, ๖ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

บุญกิริยาวัตฤ๓, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.mmv.ac.th/Result/online/Renu/bun3.htm, ๖ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

ปราโมช น.อวยวัฒน์, **อามิสถาน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.raksadhamma.com/topic_63.php, หน้าที่ ๑-๒, [๒ พฤษภาคม ๒๕๕๕].

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **อานิสงค์ของการสร้างบุญบารมี (ทาน, ศีล, ภาวนา)**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.kanlayanatam.com/sara/sara68.htm>, ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ – พระไตรปิฎกศึกษา ๒, <http://www.learners.in.th/blogs/posts/490624>. ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

๑.๒.๔ วารสาร

เกวลิณ มะลิ และกนกพร เพียรประเสริฐ. **คุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่อุตสาหกรรมแหลมฉบัง**. วารสารเศรษฐศาสตร์และกลยุทธ์การจัดการ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๗.

จิราภรณ์ ตั้งกิตติภรณ์. **การพัฒนาบุคลิกภาพเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิต**. วารสารมนุษยศาสตร์ ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒.

- ฉนวนวัฒน์ บุญพิทักษ์ และคณะ. การพัฒนาคุณภาพชีวิตแนวพุทธของชาวสวนยางพาราภาคตะวันออกเฉียงเหนือในภาวะราคายางพาราตกต่ำ. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ ๑๓ ฉบับพิเศษ เล่ม ๑ มิถุนายน ๒๕๖๐.
- ประเสริฐ อินทร์รักษ์ และคณะ. กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานสายวิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปากร” Veridian E-Journal, Silpakorn University, ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ และศิลปะ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓ เดือนกันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๑.
- ปาริชาติ ชาลีเครือ. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑).
- เพ็ญศรี ฉิรินัง. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานภาคอุตสาหกรรมกรณีศึกษาอำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๙.
- สาริกา หาญพานิชย์. การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ. วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ๓๒ (๓) ก.ย. - ธ.ค. ๕๘.

๑.๒.๔ หนังสือภาษาอังกฤษ

Ferrans and Power. *Quality of life*. Chicago : Rand Mc Nally & Company, 2012.

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงาน
ในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดทำวิจัย เรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยขอความกรุณาท่านให้ข้อมูลและความเห็นของตัวท่านตามความเป็นจริง ซึ่งคำตอบของท่านจะใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้นไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่อย่างใด และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดีและขอขอบพระคุณท่านมา ณ โอกาสนี้

๒. แบบสอบถามฉบับนี้ แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ คุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

ตอนที่ ๓ ปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัด

ฉะเชิงเทรา

ตอนที่ ๔ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

๓. โปรดตอบแบบสอบถามโดยการทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่าง () ในแต่ละข้อคำถามให้ตรงกับสภาพความเป็นจริง หรือตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุดเพียงคำตอบเดียว

๔. ข้อมูลที่ท่านได้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยจะเก็บเป็นความลับและไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อท่านทั้งสิ้น

๕. ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่าน ที่ได้สละเวลาและให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณในความกรุณาของท่านมา ณ โอกาสนี้

นายเจตน์นิพัทธ์ พิธียนุวัฒน์
หัวหน้าโครงการวิจัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง () หน้าข้อความที่ท่านเลือกให้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุดเพียงข้อเดียว

๑. เพศ

() ชาย () หญิง

๒. อายุ

() ต่ำกว่า ๒๐ ปี () ๒๐-๓๐ ปี
 () ๓๑-๔๐ ปี () ๔๑-๕๐ ปี
 () ๕๑-๖๐ ปี () ๖๑ ปี ขึ้นไป

๓. ระดับการศึกษา

() ประถมศึกษา () มัธยมศึกษาตอนต้น
 () มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ปวช. () อนุปริญญา หรือ ปวส.
 () ปริญญาตรี () สูงกว่าปริญญาตรี
 () อื่น ๆ (โปรดระบุ)

๔. รายได้ต่อเดือน

() น้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท () ๑๐,๐๐๐-๑๕,๐๐๐ บาท
 () ๑๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท () ๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐ บาท
 () ๒๕,๐๐๑-๓๐,๐๐๐ บาท () ๓๐,๐๐๑ บาทขึ้นไป

๕. สถานภาพการแต่งงาน

() แต่งงานและอยู่ร่วมกัน () แต่งงานแต่แยกกันอยู่
 () อยู่ด้วยกันโดยไม่ได้แต่งงาน () หม้าย
 () หย่า/แยกทาง/เลิกกัน

๖. คุณมีบุตรหรือไม่ รวมบุตรบุญธรรม/ลูกติด/ลูกเลี้ยง

() ไม่มี () ๑ คน
 () ๒ คน () ๓ คน
 () ๔ คน () ๕ คนขึ้นไป

๗. ตำแหน่งงานปัจจุบัน

() ฝ่ายสำนักงาน () ฝ่ายผลิต/ บริการ
 () อื่น ๆ ระบุ.....

๘. สถานภาพการจ้างงาน

- () ลูกจ้างรายเดือน () ลูกจ้างรายสัปดาห์
 () ลูกจ้างรายวัน () ลูกจ้างรายชั่วโมง
 () ลูกจ้างตามผลงาน () ลูกจ้างเหมาค่าแรง
 () ลูกจ้างบางช่วงเวลา () อื่น ๆ ระบุ.....
 () นิสิต นักศึกษา (ตามประกาศกระทรวงแรงงาน เรื่องอัตราค่าจ้างขั้นต่ำราย
 ชั่วโมง พ.ศ. ๒๕๔๘)

๘. ระยะเวลาในการทำงานในสถานประกอบการปัจจุบัน

- () น้อยกว่า ๕ ปี () ๕-๑๐ ปี
 () ๑๑-๒๕ ปี () ๒๖ ปีขึ้นไป

ตอนที่ ๒ คุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

คำชี้แจง ข้อคำถามต่อไปนี้จะถามถึงประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งของท่าน ในช่วง ๒ สัปดาห์ที่ผ่านมา
 มาให้ท่านสำรวจตัวท่านเอง และประเมินเหตุการณ์หรือความรู้สึกของท่าน แล้วทำ
 เครื่องหมาย ✓ ในช่องคำตอบที่เหมาะสมและเป็นจริงกับตัวท่านมากที่สุด โดยคำตอบมี ๕
 ตัวเลือก คือ

ไม่เลย	หมายถึง	ท่านไม่มีความรู้สึกเช่นนั้นเลย รู้สึกไม่พอใจมาก หรือรู้สึก แสบมาก
เล็กน้อย	หมายถึง	ท่านไม่มีความรู้สึกเช่นนั้นนาน ๆ ครั้งรู้สึกเช่นนั้นเล็กน้อย รู้สึกไม่พอใจหรือรู้สึกแสบ
ปานกลาง	หมายถึง	ท่านมีความรู้สึกเช่นนั้นปานกลาง รู้สึกพอใจระดับกลาง ๆ หรือรู้สึกแสบระดับกลาง ๆ
มาก	หมายถึง	ท่านมีความรู้สึกเช่นนั้นบ่อย ๆ รู้สึกพอใจหรือรู้สึกดี
มากที่สุด	หมายถึง	ท่านมีความรู้สึกเช่นนั้นเสมอ รู้สึกเช่นนั้นมากที่สุด หรือ รู้สึกดีเสมอ รู้สึกพอใจมาก รู้สึกดีมาก

ในช่วงเวลา ๒ สัปดาห์ที่ผ่านมา	ไม่เลย	เล็ก น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
๑. ท่านพอใจกับสุขภาพของท่านในตอนนี้อย่างใด					
๒. การเจ็บปวดตามร่างกาย เช่น ปวดหัว ปวดท้อง ปวดตามตัว ทำให้ท่านไม่สามารถทำในสิ่งที่ต้องการ มากนักน้อยเพียงใด					
๓. ท่านมีกำลังเพียงพอที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ในแต่ละวัน ใหม่(ทั้งเรื่องงาน หรือการดำเนินชีวิตประจำวัน)					
๔. ท่านพอใจกับการนอนหลับของท่านมากน้อย เพียงใด					

ในช่วงเวลา ๒ สัปดาห์ที่ผ่านมา	ไม่เคย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
๕. ท่านรู้สึกพึงพอใจในชีวิต (เช่น มีความสุข ความสงบ มีความหวัง) มากน้อยเพียงใด					
๖. ท่านมีสมาธิในการทำงานต่าง ๆ ดีเพียงใด					
๗. ท่านรู้สึกพอใจในตนเองมากน้อยแค่ไหน					
๘. ท่านยอมรับรูปร่างหน้าตาของตัวเองได้ไหม					
๙. ท่านมีความรู้สึกไม่ดี เช่น รู้สึกเหงา เศร้า หดหู่ สิ้นหวัง วิตกกังวล บ่อยแค่ไหน					
๑๐. ท่านรู้สึกพอใจมากน้อยแค่ไหนที่สามารถทำอะไร ๆ ผ่านไปได้ในแต่ละวัน					
๑๑. ท่านจำเป็นต้องไปรับการรักษาพยาบาลมากน้อยเพียงใด เพื่อที่จะทำงานหรือมีชีวิตอยู่ไปได้ในแต่ละวัน					
๑๒. ท่านพอใจกับความสามารถในการทำงานได้อย่างที่เคยทำมามากน้อยเพียงใด					
๑๓. ท่านพอใจต่อการผูกมิตรหรือเข้ากับคนอื่นอย่างที่ผ่านมาแค่ไหน					
๑๔. ท่านพอใจกับการช่วยเหลือที่เคยได้รับจากเพื่อน ๆ แค่นั้น					
๑๕. ท่านรู้สึกว่าชีวิตมีความมั่นคงปลอดภัยดีไหมในแต่ละวัน					
๑๖. ท่านพอใจกับสภาพบ้านเรือนที่อยู่ตอนนี้มากน้อยเพียงใด					
๑๗. ท่านมีเงินพอใช้จ่ายตามความจำเป็นมากน้อยเพียงใด					
๑๘. ท่านพอใจที่จะสามารถไปใช้บริการสาธารณสุขได้ตามความจำเป็นเพียงใด					
๑๙. ท่านได้รู้เรื่องราวข่าวสารที่จำเป็นในชีวิตแต่ละวันมากน้อยเพียงใด					
๒๐. ท่านมีโอกาสได้พักผ่อนคลายเครียดมากน้อยเพียงใด					
๒๑. สภาพแวดล้อมดีต่อสุขภาพของท่านมากน้อยเพียงใด					
๒๒. ท่านพอใจกับการเดินทางไปไหนมาไหนของท่าน (หมายถึงการคมนาคม) มากน้อยเพียงใด					

ในช่วงเวลา ๒ สัปดาห์ที่ผ่านมา	ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
๒๓. ท่านรู้สึกว่าคุณค่าชีวิตท่านมีความหมายมากน้อยแค่ไหน					
๒๔. ท่านสามารถไปไหนมาไหนด้วยตนเองได้ดีเพียงใด					
๒๕. ท่านพอใจในชีวิตทางเพศของท่านแค่ไหน? (ชีวิตทางเพศ หมายถึง เมื่อเกิดความรู้สึกทางเพศขึ้นแล้วท่านมีวิธีการทำให้ผ่อนคลายลงได้ รวมถึง การช่วยตัวเอง หรือการมีเพศสัมพันธ์)					
๒๖. ท่านคิดว่าท่านมีคุณภาพชีวิต (ชีวิตความเป็นอยู่) อยู่ในระดับใด					

ตอนที่ ๓ ปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

๓.๑ ด้านร่างกาย (physical domain)

ปัญหาทางด้านสุขภาพร่างกายของท่านคืออะไร และท่านมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

๓.๒ ด้านจิตใจ (psychological domain)

ปัญหาทางด้านสภาพจิตใจของท่านคืออะไร และท่านมีวิธีการแก้ไขอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

๓.๓ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationships)

ปัญหาในการเข้าสังคมของท่านคืออะไร และท่านมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

๓.๔ ด้านสิ่งแวดล้อม (environmeant)

ปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่ท่านพบเจอคืออะไร และท่านมีวิธีการรับมือกับปัญหาที่ท่านพเจออย่างไร ?

.....
.....
.....
.....

ตอนที่ ๔ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

๔.๑ เวลาที่ท่านมีปัญหาในการดำเนินชีวิต ท่านมีวิธีการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับท่านอย่างไร และมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาข้อใดมาใช้ได้มากที่สุด ?

.....
.....
.....
.....

๔.๒ ท่านสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาข้อใดมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของท่านได้ดีที่สุด ?

.....
.....
.....
.....

ขอขอบคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงาน
ในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา”

๒. แบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น ๔ ตอนดังนี้

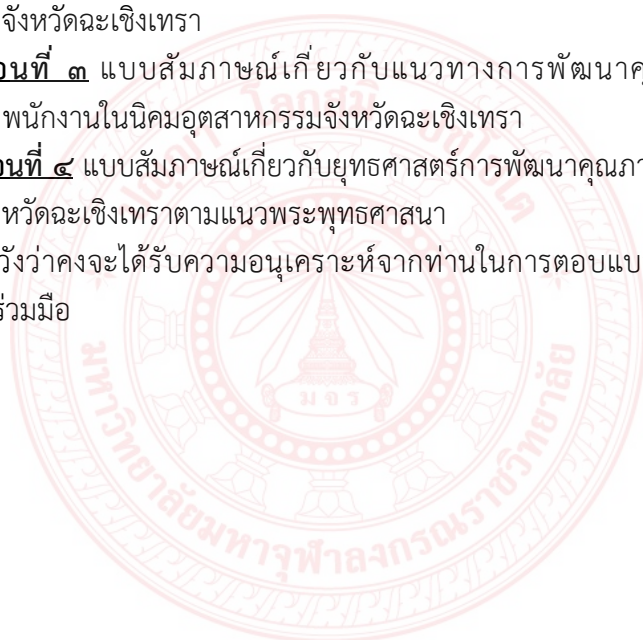
ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

ตอนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

ตอนที่ ๔ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทราตามแนวพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยหวังว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสัมภาษณ์ด้วยดีและขอขอบคุณให้ความร่วมมือ

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงาน
ในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์นี้ แบ่งออกเป็น ๔ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อ..... ฉายา/นามสกุล..... อายุ..... ปี

ตำแหน่ง.....

ที่อยู่ / สถานที่ทำงาน.....

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์ (ผู้วิจัย)

วิธีการสัมภาษณ์ (จดบันทึก/บันทึกเสียง)

สัมภาษณ์เมื่อวันที่.....เดือน..... พ.ศ. เวลา..... น.

สถานที่.....

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

๒.๑ ด้านร่างกาย (physical domain)

ปัญหาทางด้านสุขภาพร่างกายของท่านคืออะไร และท่านมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

๒.๒ ด้านจิตใจ (psychological domain)

ปัญหาทางด้านสภาพจิตใจของท่านคืออะไร และท่านมีวิธีการแก้ไขอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

๒.๓ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationships)

ปัญหาในการเข้าสังคมของท่านคืออะไร และท่านมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

๒.๔ ด้านสิ่งแวดล้อม (environmeant)

ปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่ท่านพบเจอคืออะไร และท่านมีวิธีการรับมือกับปัญหาที่ท่านพเจออย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

๓.๑ เวลาที่ท่านมีปัญหาในการดำเนินชีวิต ท่านมีวิธีการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร และมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาข้อใดมาใช้ได้มากที่สุด ?

.....

.....

.....

.....

๓.๑ ท่านสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาข้อใดมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของท่านได้ดีที่สุด ?

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทราตามแนวพระพุทธศาสนา

๓.๑ ท่านจะเสนอยุทธศาสตร์อะไร ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับพนักงานนิคมอุตสาหกรรม ?

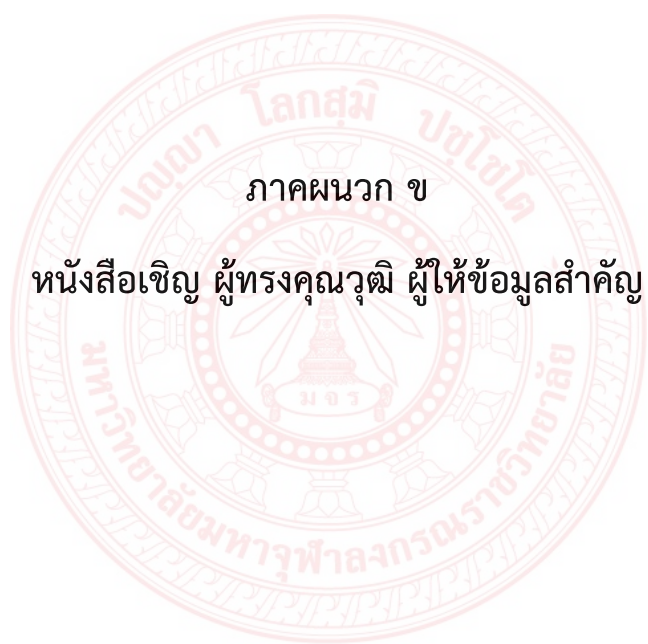
.....
.....
.....
.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์

ผู้สัมภาษณ์

(.....)
...../...../.....

ภาคผนวก ข

หนังสือเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๕๘ ถนน ศรีโสธร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา

จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๐๐๐ โทร. ๐ ๓๘๘๒ ๐๙๑๖

โทรสาร ๐ ๓๘๘๒ ๑๑๑๙ <http://sothorn.mcru.ac.th>

๑ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้จัดการฝ่ายบุคคลบริษัท ไทยซินเซีย พลาสติกจำกัด

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางการสัมภาษณ์และแบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยข้าพเจ้า นายเจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์ และคณะ อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา” โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการทำวิจัยในหัวข้อดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัย จึงใคร่ขออนุญาตสัมภาษณ์พนักงานในบริษัทของท่าน จำนวน ๑๐ ท่าน เป็นผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ซึ่งจะประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป ส่วนวันเวลา และสถานที่ที่จะสัมภาษณ์ ขอให้ทางบริษัทเป็นผู้กำหนด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(นายเจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ติดต่อประสานงาน

นายเจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์

๐๘๑ ๐๐๐ ๐๖๑๕

นายพรภิรมย์ ยอดบุญ

๐๙ ๔๐๐๙ ๖๔๘๙

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๕๘ ถนน ศรีโสธร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา

จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๐๐๐ โทร. ๐ ๓๘๘๒ ๐๙๑๖

โทรสาร ๐ ๓๘๘๒ ๑๑๑๙ <http://sothorn.mcuc.ac.th>

๑ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้จัดการฝ่ายบุคคลบริษัท เจเทคโตะ จำกัด (ไทยแลนด์เกตเวย์)

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางการสัมภาษณ์และแบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยข้าพเจ้า นายเจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์ และคณะ อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา” โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการทำวิจัยในหัวข้อดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัย จึงใคร่ขออนุญาตสัมภาษณ์พนักงานในบริษัทของท่าน จำนวน ๑๐ ท่าน เป็นผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ซึ่งจะประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป ส่วนวันเวลา และสถานที่ที่จะสัมภาษณ์ ขอให้ทางบริษัทเป็นผู้กำหนด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(นายเจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ติดต่อประสานงาน

นายเจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์

๐๘๑ ๐๐๐ ๐๖๑๕

นายพรภิรมย์ ยอดบุญ

๐๙ ๔๐๐๙ ๖๔๘๙

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๕๘ ถนน ศรีโสธร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา

จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๐๐๐ โทร. ๐ ๓๘๘๒ ๐๙๑๖

โทรสาร ๐ ๓๘๘๒ ๑๑๑๙ <http://sothorn.mcru.ac.th>

๑ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้จัดการฝ่ายบุคคลบริษัท IWCT จำกัด

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางการสัมภาษณ์และแบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยข้าพเจ้า นายเจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์ และคณะ อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา” โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการทำวิจัยในหัวข้อดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัย จึงใคร่ขออนุญาตสัมภาษณ์พนักงานในบริษัทของท่าน จำนวน ๑๐ ท่าน เป็นผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ซึ่งจะประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป ส่วนวันเวลา และสถานที่ที่จะสัมภาษณ์ ขอให้ทางบริษัทเป็นผู้กำหนด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(นายเจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ติดต่อประสานงาน

นายเจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์

๐๘๑ ๐๐๐ ๐๖๑๕

นายพรภิรมย์ ยอดบุญ

๐๙ ๔๐๐๙ ๖๔๘๙

ภาคผนวก ค

รูปภาพกิจกรรมดำเนินการวิจัย

ภาพกิจกรรมลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ภาพกิจกรรมลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ภาพกิจกรรมลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ภาพกิจกรรมลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ภาพกิจกรรมลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ภาพกิจกรรมลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ภาคผนวก ง

การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์:

- ด้านวิชาการ
 ด้านเศรษฐกิจ/พาณิชย์/อุตสาหกรรม
 ด้านสังคม/ชุมชน
 ด้านนโยบาย

หน่วยงานร่วมดำเนินการและการบริหารจัดการ:

ประเภท	ชื่อหน่วยงาน	โทรศัพท์	หนังสือยินยอม	จัดการ
-	-	-	-	-

ประโยชน์ที่ได้จากการร่วมมือกับภาคเอกชน:

- พัฒนาบุคลากร
 ถ่ายทอดองค์ความรู้
 แลกเปลี่ยนประสบการณ์และถ่ายทอดเทคโนโลยี
 อื่น ๆ (กรุณาอธิบาย)

.....

.....

.....

.....

.....

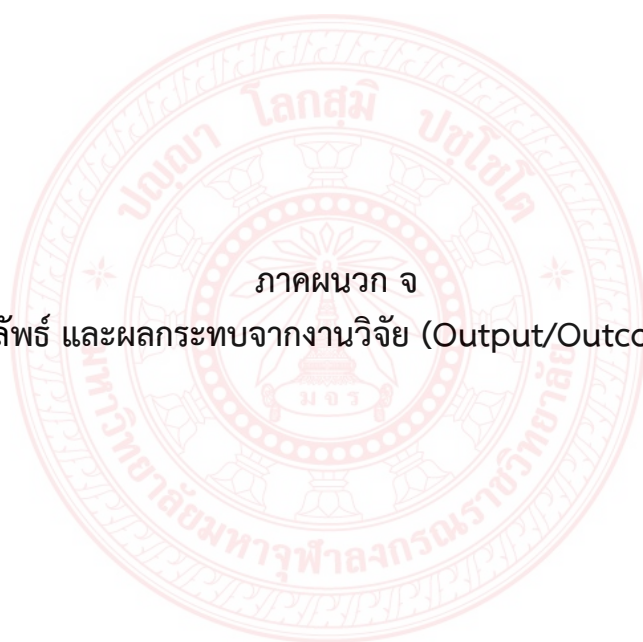
หน่วยงานที่นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์:

- ๑) คณะสงฆ์จังหวัดฉะเชิงเทรา
 ๒) วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๓)
 ๔)

รายละเอียดการใช้ประโยชน์:

๑. คณะสงฆ์จังหวัดฉะเชิงเทรา นำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุน การดำเนินการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ การบริหารจัดการ ฝึกอบรมทักษะ การใช้ชีวิต การทำงาน และการ ปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อความสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงาน ในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา
๒. วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร สามารถนำกระบวนการและผลการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการจัดการ เรียนการสอนในสาขาวิชาสังคมศึกษา และสาขาวิชาพระพุทธศาสนาในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง นำผล การศึกษาไปสะท้อนข้อมูลในพื้นที่ศึกษา โดยเป็นการศึกษาเอกสารและลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล สำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

ภาคผนวก จ

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย (Output/Outcome/Impact)

ผลผลิต (Output) จากงานวิจัย

ประเภทผลงานที่ได้รับ:

- ต้นแบบผลิตภัณฑ์
- ต้นแบบเทคโนโลยี
- กระบวนการใหม่
- องค์ความรู้
- การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์
- การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ
- การพัฒนากำลังคน
- ทรัพย์สินทางปัญญา
- บทความทางวิชาการ
- การประชุม/สัมมนาในระดับนานาชาติ
- การประชุม/สัมมนาในระดับชาติ

ระดับของผลงานที่ได้รับ:

- ระดับอุตสาหกรรม
- ระดับกึ่งอุตสาหกรรม
- ระดับภาคสนาม
- ระดับห้องปฏิบัติการ

รายละเอียดผลงาน:

ได้รายงานการวิจัย และบทความวิจัย เรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยนำไปตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิจัยในเอกสาร (Proceeding) ของการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓ ในวันอาทิตย์ที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๓ ณ ห้องประชุม (๒๐๖-๒๐๘) อาคารพระปริยัติธรรมพระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม ตำบลหอมเกร็ด อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม

จำนวนผลงาน: ๑ หน่วยนับ: เรื่อง

ผลลัพธ์ (Outcome) ที่ได้ตลอดระยะเวลาโครงการ:

ชื่อผลลัพธ์: การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

ประเภท:

- เชิงปริมาณ
 เชิงคุณภาพ
 เชิงเวลา
 เชิงต้นทุน

รายละเอียด:

๑) คณะสงฆ์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการนำแผนยุทธศาสตร์ โครงการ ไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

๒) คณะสงฆ์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีแนวทางในการจัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เพื่อความสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

๓) คณะสงฆ์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการบริหารจัดการฝึกอบรมทักษะ การใช้ชีวิต การทำงาน และปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๔) คณะสงฆ์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการสร้างภาคีเครือข่าย ติดต่อประสานงาน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน

ผลกระทบจากการดำเนินโครงการ:

- ผลกระทบทางเศรษฐกิจของประเทศ
 ผลกระทบต่อภาคการผลิตและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง
 ผลกระทบต่อขีดความสามารถทาง วทน.
 ผลกระทบต่อการจ้างงาน
 ผลกระทบต่อสังคม
 ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
 เพิ่มความสามารถการแข่งขันของเอกชนที่ร่วมโปรแกรม
 เพิ่มความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
 สนับสนุนให้เกิดวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup)

รายละเอียด:

ผลกระทบจากการดำเนินโครงการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คณะสงฆ์ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบริบท สภาพพื้นที่ และแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา สามารถระดับความเป็นอยู่ทางด้านร่างกาย ด้าน

จิตใจ ด้านสัมพันธ์ภาพทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ให้มีความเหมาะสม สมดุล ถูกต้องและมีความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น และเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนาต่อไป

ประวัติผู้วิจัย และคณะ

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) นายเจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์
ชื่อ (ภาษาอังกฤษ) Mr. Chetniphath Phithiyanuwat
๒. ตำแหน่งวิชาการ อาจารย์
๓. หน่วยงานที่ติดต่อได้ วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๓๘-๘๒๐๙๑๖, มือถือ ๐๘-๑๐๐๐-๐๖๑๕
E-mail: chetniphath2507@yahoo.co.th

๔. ประวัติการศึกษา

๔.๑ ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา (พธ.บ.) ห้องเรียนวัดโสธรวราราม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๒

๔.๒ ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา (พธ.ม.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๖

๕. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน

๕.๑ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ (แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร)

๕.๒ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์แนวคิดและคุณค่าของพระพุทธรูปสำคัญในสังคมไทย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๐ (แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร)

๕.๓ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง การบริหารงานของวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในจังหวัดฉะเชิงเทรา ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๐ (แหล่งทุน วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มจร)

๕.๔ หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงในพระวินัยปิฎกของพระพุทธศาสนาเถรวาท ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘ (แหล่งทุน วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มจร)

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) พระครูโอภาสราธิกุล (ชาตรี อาสโภ) นามสกุล โทมศิริ
ชื่อ (ภาษาอังกฤษ) Phrakruophassathikhun (Chatree rshapho)
๒. ตำแหน่งวิชาการ อาจารย์พิเศษ
๓. หน่วยงานที่ติดต่อได้ วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๓๘-๘๒๐๙๑๖, มือถือ ๐๘-๙๖๙๑-๘๙๗๕
E-mail: tree.siri@hotmail.com

๔. ประวัติการศึกษา

- ๔.๑ ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา (พธ.บ.) ห้องเรียนวัดโสธรวราราม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๒
- ๔.๒ ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา (พธ.ม.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๖

๕. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน

- ๕.๑ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ (แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร)
- ๕.๒ ผู้ร่วมโครงการวิจัยเรื่อง การบริหารงานของวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในจังหวัดฉะเชิงเทรา ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๐ (แหล่งทุน วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มจร)

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) นายพรภิรมย์ ยอดบุญ
ชื่อ (ภาษาอังกฤษ) Mr. Pornpirom Yodboon
๒. ตำแหน่งวิชาการ -
๓. หน่วยงานที่ติดต่อได้ วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๙๔-๐๐๙-๖๔๘๙,
E-mail: p.pirom1986@gmail.com

๔. ประวัติการศึกษา

- ๔.๑ สำเร็จการศึกษา เปรียญธรรม ๗ ประโยค สำนักเรียนวัดโสธรวราราม จังหวัดฉะเชิงเทรา พ.ศ. ๒๕๕๒
- ๔.๒ ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (พธ.บ.) ห้องเรียนวัดโสธรวราราม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๓
- ๔.๓ ปริญญาโท ศีลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (ศษ.ม.) มหาวิทยาลัยปทุมธานี พ.ศ. ๒๕๕๔

๕. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน

- ๕.๑ ผู้ร่วมโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ (แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร)
- ๕.๒ ผู้ร่วมโครงการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมแก่ประชาชนในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๐ (แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร)
- ๕.๓ ผู้ร่วมโครงการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์แนวคิดและคุณค่าของพระพุทธรูปสำคัญในสังคมไทย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๐ (แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร)
- ๕.๔ ผู้ร่วมโครงการวิจัยเรื่อง สัมฤทธิผลการใช้ชุดกิจกรรมเพื่อพัฒนาโยนิโสมนสิการตามแบบเบญจศีลเบญจธรรมในการสร้างสัมมาทิฐิให้กับประชาชนจังหวัดฉะเชิงเทรา ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๙ (แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร)
- ๕.๕ ผู้ร่วมโครงการวิจัย เรื่อง คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของอาจารย์ตามทัศนะของนิสิตสาขาวิชาสังคมศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๙ (แหล่งทุน วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มจร)
- ๕.๖ ผู้ร่วมโครงการวิจัย เรื่อง ความคิดเห็นของนิสิตต่อการจัดการเรียนการสอนสาขาวิชาสังคมศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘ (แหล่งทุน วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มจร)